

Regional analyse for Askim 2014

Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 70/2014

Tittel: Regional analyse for Askim 2014
Undertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling, scenarier
TF-notat nr: 70/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Nygaard
Dato: 16.januar 2015
ISBN: 978-82-7401-766-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon Vareide/Nygaard
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Askim kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Utviklingen i Askim med hensyn til demografi, arbeidsmarked og næringsutvikling er beskrevet og analysert med bruk av Attraktivitetsmodellen. I denne rapporten er det også en utvidet analyse av boligmarkedets betydning for flyttetall og bostedsattraktivitet, et kapittel om kjennetegn ved Askimborgeren, og et kapittel som diskuterer hva som skaper attraktivitet.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i løpet av 2014, blant annet gjennom at det er utviklet en scenariomodell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier.

Denne rapporten for Askim er utvidet i forhold til de analysene vi gjør for andre kommuner. Askim kommune har spesifisert en del tema som de ønsket å belyse, og som vi bare har gjort i denne spesielle rapporten.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, siden vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg.

For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkel kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 16. januar 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	8
2. Arbeidsplasser	12
3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	32
4. Bostedsattraktivitet	34
5. Scenarier for framtidig vekst	45
6. Utdanning	52
7. Askimborgeren.....	56
8. NæringsNM.....	62
9. Hva skaper attraktivitet?.....	67

Sammendrag

Askim har hatt en jevn og sterk befolkningsvekst siden 2000. Folketallet har økt fra 13 500 til 15 500 i denne perioden. Askim har hatt lavere fødselsoverskudd og lavere netto innvandring enn resten av landet, men har hatt ganske stor netto innflytting fra andre norske kommuner.

I den samme perioden har arbeidsplassveksten i Askim vært ganske svak. Antall arbeidsplasser i Askim har økt med til sammen fire prosent siden 2000, mens i resten av landet har antall arbeidsplasser økt med nesten 16 prosent. Arbeidsplassveksten i Askim har vært svak både i offentlig og privat sektor. I næringslivet har det vært en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser siden 2008.

Når vi skal analysere utviklingen i næringslivet, deler vi opp næringslivet i tre strategiske næringstyper; basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Basisnæringene i Askim hadde en sterk nedgang i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2010. Selv om antall arbeidsplasser i basisnæringene har økt de siste tre årene, er antallet i 2013 nesten ni prosent lavere enn i 2000. Bransjestrukturen i Askim har vært ganske ugunstig, med mange arbeidsplasser i bransjer med nedgang. Det forklarer en del av den svake utviklingen. Når vi korrejerer for bransjestrukturen, blir utviklingen i basisnæringene preget av hvilken periode vi ser på. Hvis vi ser på perioden etter finanskrisen, det vil si etter 2008, kommer basisnæringene i Askim ganske godt ut på grunn av den sterke veksten de siste årene til tross for en ugunstig næringsstruktur. Askim har dermed vært ganske attraktiv for basisnæringer de siste årene.

Besøksnæringene omfatter de bedriftene som er avhengig av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringene omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringene, og besøksnæringene blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten i på stedet. Askim har større andel av sysselsettingen knyttet til besøksnæringer i egen kommune enn gjennomsnittet av norske kommuner. Veksten i besøksnæringene har også vært god, og høyere enn befolkningsøkningen skulle tilsi. Dermed har Askim også vært attraktiv for besøk de siste årene.

De regionale næringene består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og består av bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringene har vokst raskere i Norge enn besøksnæringer og basisnæringer. Askim har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i de regionale næringene. Den svake utviklingen i de regionale næringene «ødelegger» Askims næringsattraktivitet, og gjør at de samlet sett kommer ganske dårlig ut når det gjelder samlet næringsattraktivitet, selv om utviklingen i basisnæringer og besøksnæringer har vært positiv.

Næringslivet er også analysert i et kapittel basert på NHOs NæringsNM. Her kommer næringslivet i Askim ganske godt ut. Det er mange nyetableringer i næringslivet og høy lønnsomhet. Askim er blant de 50 beste kommunene i landet i siste NæringsNM.

Vi har også analysert nettoflyttingen til Askim. Askim har hatt mye bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi. Askim er en relativt stor kommune som er godt integrert i arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Det er et strukturelt trekk som virker positivt. I årene fra 2000 til 2008 var nettoflyttingen (inkludert innvandring) til Askim bedre enn forventet ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Det tolker vi som at Askim var en attraktiv bostedskommune. Etter 2008 har imidlertid nettoflyttingen til Askim blitt mye svakere uten av det kan forklares av strukturelle forhold eller arbeidsplassveksten. Dermed framstår Askim nå

som en lite attraktiv bostedskommune. Vi har sett spesielt på boligmarkedet i Askim i relasjon til resten av Østlandet, for å se om det kan forklare at bostedsattraktiviteten har gått fra god til dårlig. Det var mye mer boligbygging i Askim fra 2000 til 2005 enn i perioden 2006 til 2013. Dermed kan den svekkede bostedsattraktiviteten komme av at det har vært for lite boligbygging til å realisere potensialet for innflytting. Boligprisene i Askim har økt, men ikke så mye som i resten av Østlandet. Dermed kan vi ikke være sikre på om svekket bostedsattraktivitet virkelig skyldes lav boligbygging. Kanskje svekket boligbygging skyldes at det har blitt mindre attraktivt å flytte til Askim av andre årsaker?

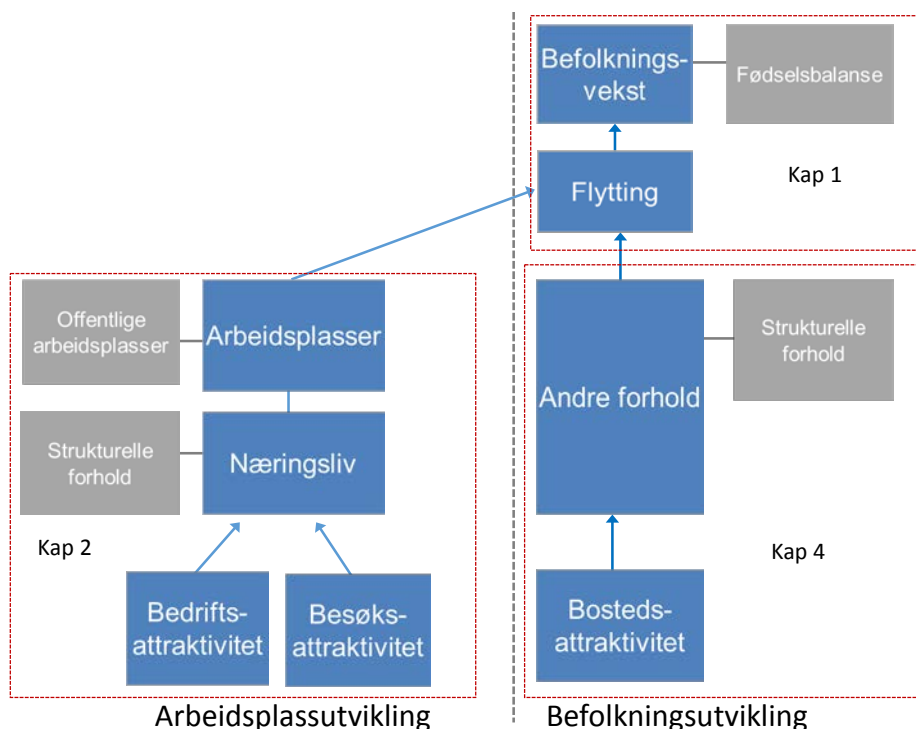
I denne rapporten har vi også laget scenarier for framtidig vekst i befolkning og arbeidsplasser i Askim. Scenariene viser at befolkningen i Askim vil øke fra 15 500 innbyggere i dag til mellom 18 000 og 19 000 innbyggere i 2040. Disse scenariene bygger på at Norge skal få samme vekst som i SSBs middelframskrivning, og at Askim enten er middels attraktiv, eller like attraktiv som tidligere. Dersom Askim lykkes med å bli en av de mest attraktive kommunene for næringsliv og bosetting, kan veksten i folketallet økes slik at befolkningen overstiger 21 000 innbyggere i 2040. Sterkere vekst utover dette anses som lite sannsynlig. Mulighetene for økt pendlingsbasert innflytting vil sannsynligvis bli mindre i årene framover, fordi den nasjonale veksten blir lavere. Det vil gjøre at presset på de mest sentrale delene av Osloregionen avtar, ettersom det blir bedre balanse mellom potensiell innflytting og boligbygging.

I rapporten er det et eget kapittel om utdanningsnivå i befolkning og næringsliv. Askim har en lavere andel i befolkningen med minst tre års høgskoleutdanning enn landet, men likevel omtrent som middels av norske kommuner. Det er et høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn til Askim enn de som pendler ut. Det kan kanskje indikere at Askim ikke er spesielt attraktiv for personer med høy utdanning. Andelen med høyere utdanning i næringslivet er også lavere i Askim enn på landsbasis, men Askim skiller seg lite ut sammenliknet med gjennomsnittskommunen i så måte.

Til slutt i denne rapporten har vi et kapittel der vi diskuterer hva som skaper attraktivitet. Askim har hatt fallende attraktivitet som bosted, og har ikke vært spesielt attraktivt for næringsliv de siste årene. Det finnes ikke enkle svar på hva som skaper attraktivitet. Det er mange faktorer som spiller inn, og hvert sted må finne tiltak som passer deres eget sted. Vi tror det er nødvendig å ha en langsiktig strategi som mobiliserer mange aktører til et bredt spekter av innsats for å bedre attraktiviteten til et sted. Helt til slutt viser vi hvordan Østfold fylkeskommune planlegger å bruke Østfoldkonferansen til mobilisering av attraktivitetsarbeid. Det er en interessant modell for attraktivitetsarbeid som kan være en god idé for Askim også.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil utgjøre stedets samlede attraktivitet.

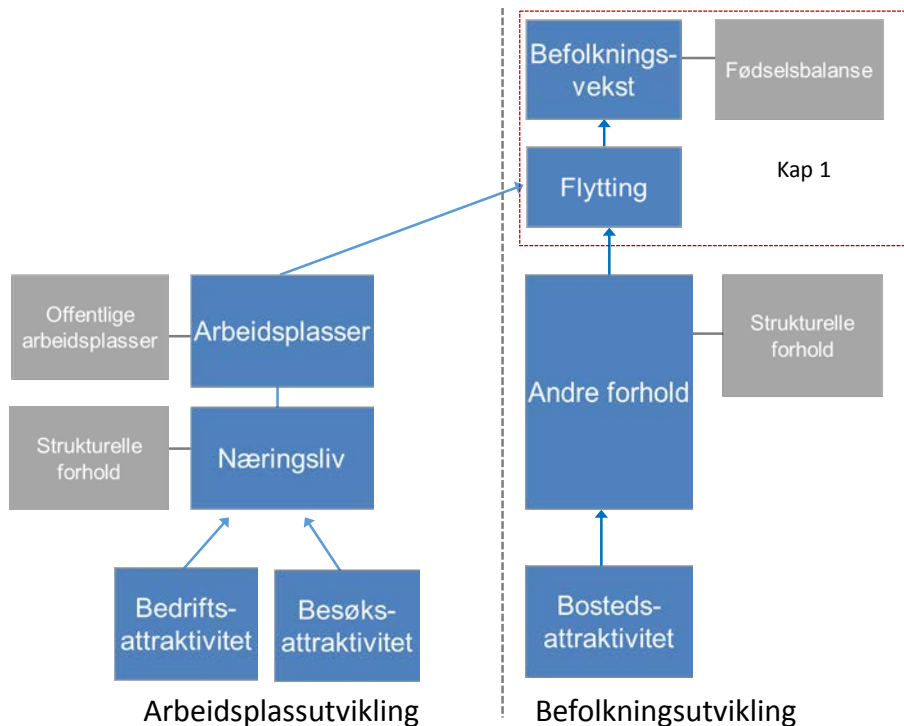

Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 4 binder vi samme arbeids- og befolkningsutviklingen, og analyserer nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Mellom kapittel 2 og 4 har vi et kapittel om pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon, fordi det er forhold som har betydning for flyttingen til stedet og sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting. Etter en kort oppsummering av stedets attraktivitet for de tre dimensjonene i kapittel 5, vil vi i kapittel 6 bruke attraktivitetsmodellen til å vise scenarier for fremtidig utvikling av arbeidsplasser og befolkning. Dernest følger to kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen: Kapittel 7 er viet NæringsNM, som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet. Til slutt kommer et kapittel om formelt kompetansenivå i befolkning og næringsliv.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapitlet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativ flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

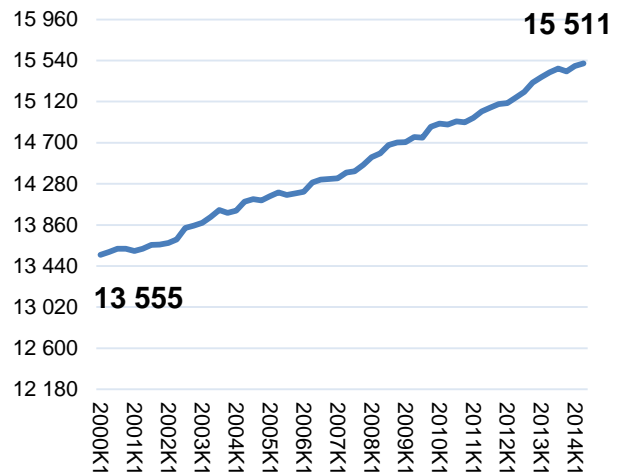
Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vi vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapitlet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1 Folkemengden

Askims befolkning har økt fra 13 555 i 2000 til 15 511 ved utgangen av annet kvartal 2014.

Befolkningsveksten har vært ganske jevn og rett etter 2000. De fleste kommunene fikk en økning i veksten etter 2007, da befolkningsveksten i Norge skjøt fart på grunn av arbeidsinnvandring, men i Askim har utviklingen vært ganske lineær.

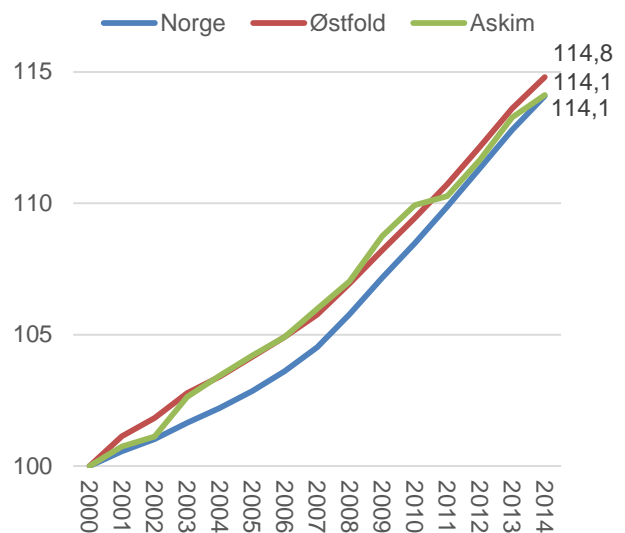

Figur 2: Befolkningen i Askim fra 31. mars 2000 til 30. juni 2014

1.2 Indeksert vekst

Askim har vokst nøyaktig like mye som landet som helhet fra 2000 til 2014. Norges befolkning har økt med 14,1 prosent, og det har Askims befolkning også gjort.

Østfold har hatt en befolkningsvekst som er marginalt større enn veksten på landsbasis.

Figur 3: Indeksert befolkningsvekst i Askim, Østfold og Norge fra 1. januar 2000 til 1. januar 2014.

1.3 Befolkningsutviklingen dekomponert

Vi kan dekomponere befolkningsutviklingen i fødselsbalanse, netto innvandring og netto innenlands flytting.

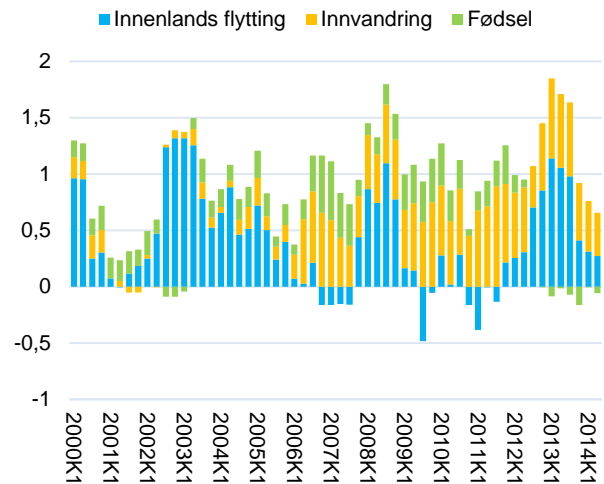
Fødselsbalansen i Askim har vært negativ de siste to årene, men før det var den positiv. Aldersfordelingen har blitt mindre gunstig. Vi skal se senere at det er en aldersbølge på gang i Askim. Samtidig har det blitt en lavere andel av personer mellom 20 og 40, da de fleste velger å få barn.

Den innenlandske flyttingen har stort sett vært positiv. Den har i noen år ført til en vekst tilsvarende 1,3 prosent av folketallet. I andre år har den vært tilnærmet lik null eller litt negativ.

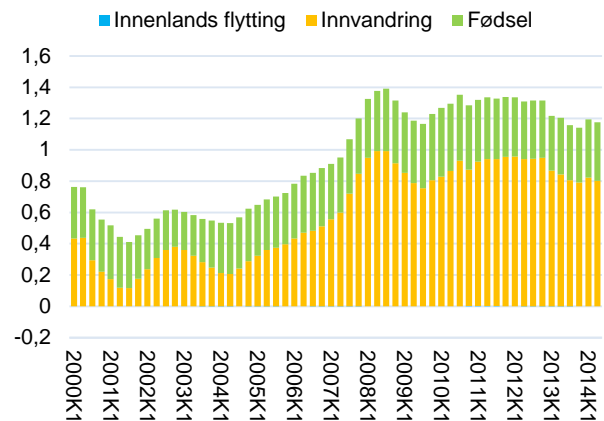
Etter 2007 har innvandringen bidratt til en stadig større del av befolkningsveksten i Askim.

Hvordan Norges befolkningsutvikling er dekomponert, er vist i figur 5. Fødselsbalansen har vært positiv siden 2000. Innvandringen har også vært positiv, og etter 2007 har den bidratt sterkt til befolkningsveksten i Norge. Siden landet som helhet opplever generell høy nettoinnvandring, kan alle kommuner i Norge forvente befolkningsvekst.

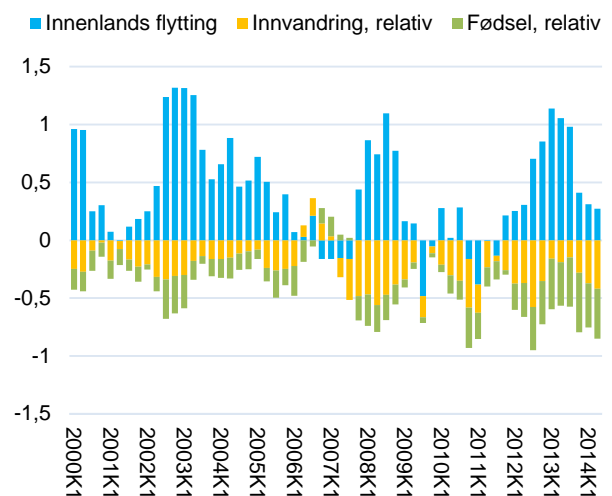
Forskjellen mellom utviklingen i Askim og utviklingen på landsbasis er vist i figur 6. Både fødselsbalansen og innvandringen i Askim er lavere enn på landsbasis. Det er den innenlandske flyttingen som gjør at befolkningsveksten i Askim har holdt tritt med landet ellers.

Figur 4: Årlige, prosentvis befolkningsendringer målt hvert kvartal i Askim, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

Figur 5: Årlige, prosentvis befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

Figur 6: Befolkningsutviklingen i Askim relativt til utviklingen på landsbasis.

1.4 Relativ flytting

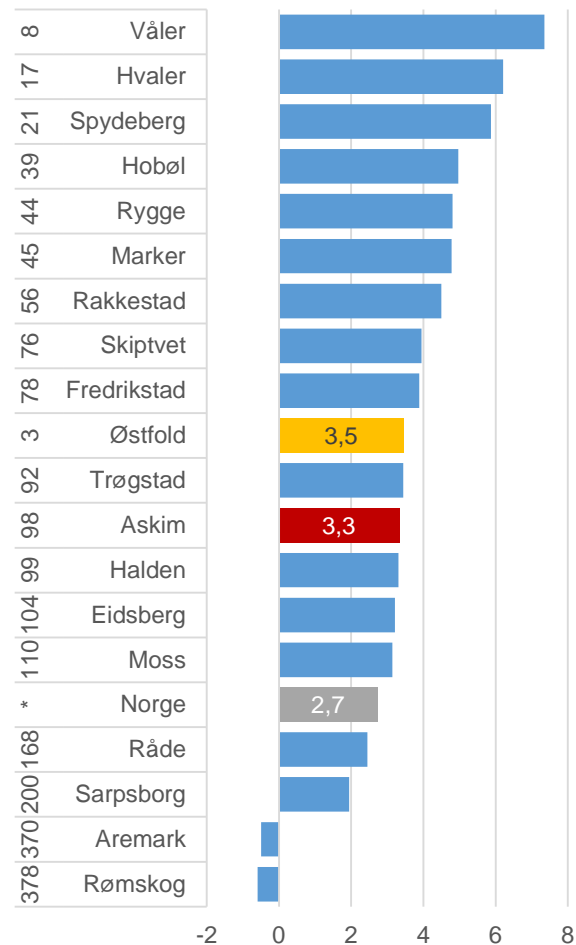
I regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttemønstrene. Det er enkelte ting en kommune ikke kan gjøre noe med selv. Det gjelder f.eks. fødselsbalansen i kommunen og nettoinnvandringen nasjonalt. Men en kommune kan selv gjøre tiltak for å bedre flyttebalansen til kommunen.

Figur 7 viser nettoflyttingen til kommunene i Østfold for den siste treårsperioden. Det er også lagt inn en stolpe som viser nettoflyttingen til Østfold fylke og nettoflyttingen til landet som helhet (dvs. nettoinnvandringen på landsbasis).

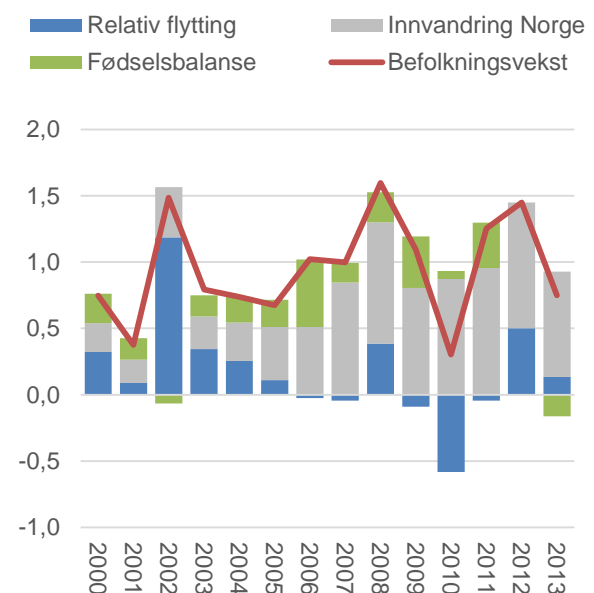
For å få frem et mål på hvordan flyttingen til kommunen har vært, ser vi på det vi kaller for relativ flytting. Det er nettoflyttingen til kommunen fratrukket nettoinnflyttingen på landsbasis. I den siste treårsperioden har Østfold fylke hatt høyere nettoflytting enn det landet som helhet har hatt. Østfold har derfor hatt en positiv relativ flytting. Bare to fylker i Norge har hatt en bedre flyttebalanse enn Østfold.

Nettoflyttingen til Askim har også vært høyere enn nettoflyttingen nasjonalt. Askim har hatt en positiv relativ flytting. De fleste kommunene i Østfold har hatt en nettoflytting som er høyere enn nettoinnvandringen på landsbasis. Senere i denne rapporten skal vi analysere i detalj hva som er årsaken til det.

Den relative flyttingen til Askim har vært positiv de siste to årene. Figur 8 viser hvordan den relative flyttingen har utviklet seg i Askim fra 2000 til i dag. På begynnelsen av 2000-tallet var nettoflyttingen høyere enn nettoflyttingen nasjonalt. For perioden 2006 til 2011 som helhet var den relative flyttingen negativ.

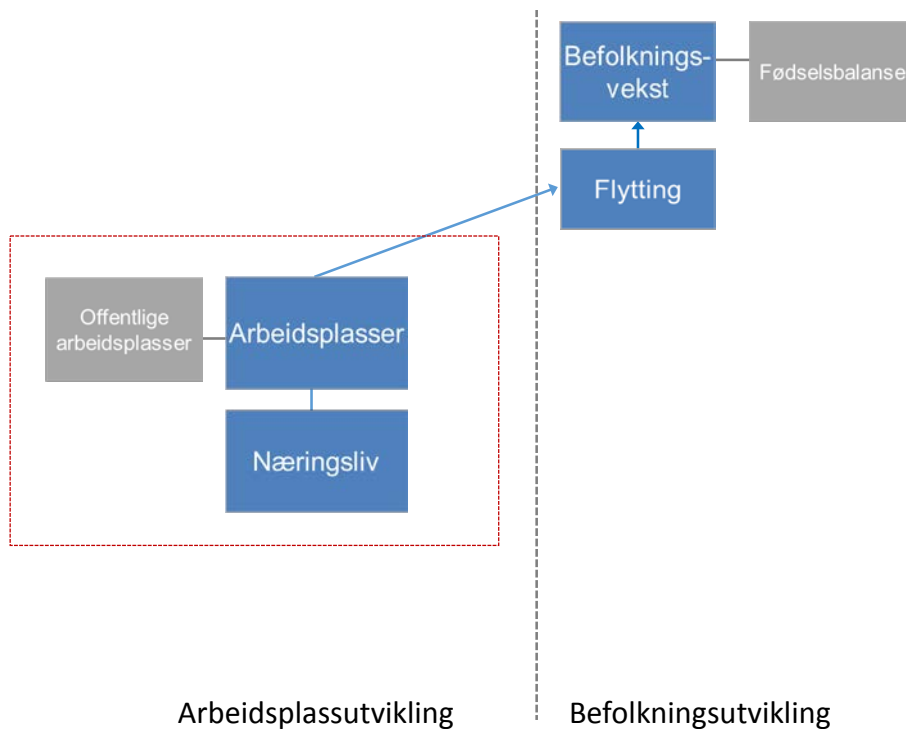
Figur 7: Nettoflyttingen til kommunene i Østfold, fylket og Norge i perioden 2011-2013.

Figur 8: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i Askim dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser. Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i de enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

Figur 9: Attraktivitetsmodellen – de delene av attraktivitetsmodellen som beskriver befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen.

Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1 Arbeidsplasser – antall og vekst

Mens befolkningsveksten i Askim har vært like høy som befolkningsveksten nasjonalt, har arbeidsplassveksten vært mye svakere. Det gjelder både for Askim og Østfold.

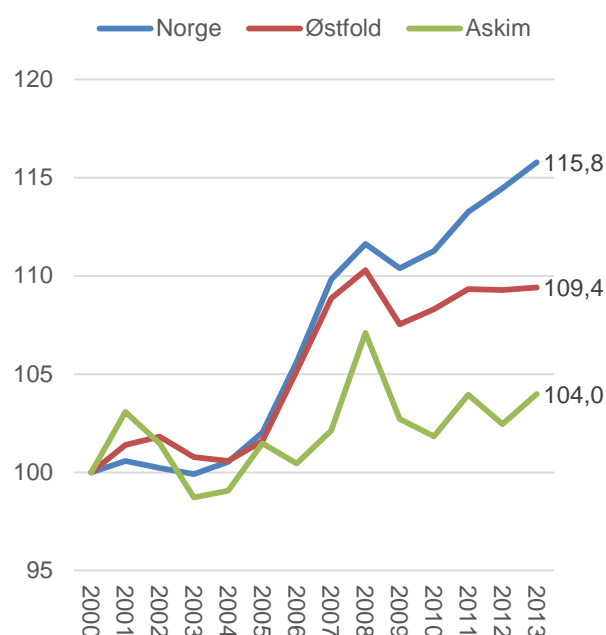
Antall arbeidsplasser i Norge har økt med 15,8 prosent fra 2000 til i dag. Veksten i Østfold har vært på 9,4 prosent.

Arbeidsplassveksten i Askim har vært under halvparten av veksten i Østfold og over ti prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis.

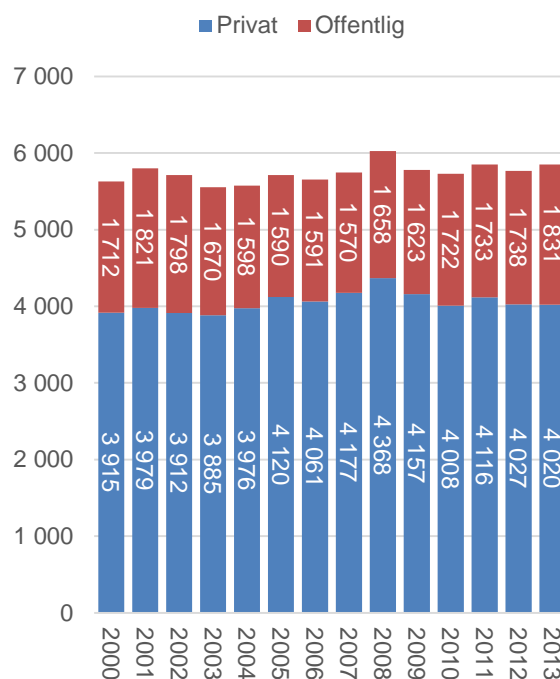
Mens arbeidsplassveksten skjøt fart i Norge igjen etter finanskrisen, har ikke Askim hatt den samme gode utviklingen. Etter arbeidsplassnedgangen i 2008, har antall arbeidsplasser i Askim holdt seg noenlunde jevnt.

I 2014 var det 4 prosent flere arbeidsplasser i Askim enn i 2000. I samme periode økte folketallet med 14 prosent. Vi ser også av figur 14 at denne tendensen gjelder for hele Østfold, ikke bare Askim.

I 2013 var det 1 831 arbeidsplasser i offentlig sektor i Askim, mens det var 4 020 arbeidsplasser i privat sektor.

Figur 10: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, i Norge, Østfold og Askim.

Figur 11: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Askim fra 2000 til 2013.

2.2 Vekst i privat sektor

Hvordan veksten er fordelt på offentlig og privat sektor vises i figur 12.

Både i Askim og på landsbasis er det offentlig sektor som har vokst mest. I Norge har antall arbeidsplasser i offentlig sektor økt med 18,5 prosent. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Askim har økt med 7 prosent, en vekst som er under halvparten av veksten på landsbasis. Det var nedgang i offentlig sektor i Askim fra 2001 til 2007. Deretter har det vært en god vekst.

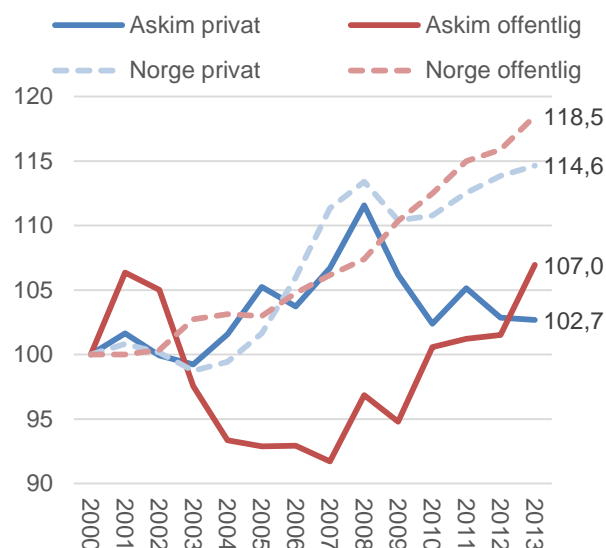
Privat sektor er størst, og det er i privat sektor veksten har vært svakest. Frem til 2007 var veksten i privat sektor i Askim nesten like høy som veksten på landsbasis. Fra 2008 til 2010 var det en kraftig nedgang. Antallet har vært ganske jevnt siden. I 2013 var det 2,7 prosent flere arbeidsplasser i privat sektor i Askim sammenliknet med antallet i 2000. På landsbasis har veksten i privat sektor vært på 14,6 prosent.

Veksten i privat sektor i de siste tre årene er vist i figur 13. Ingen kommuner i Østfold har hatt en vekst i privat sektor som ligger over landsgjennomsnittet. Fredrikstad har hatt en vekst i privat sektor som er like høy som veksten nasjonalt.

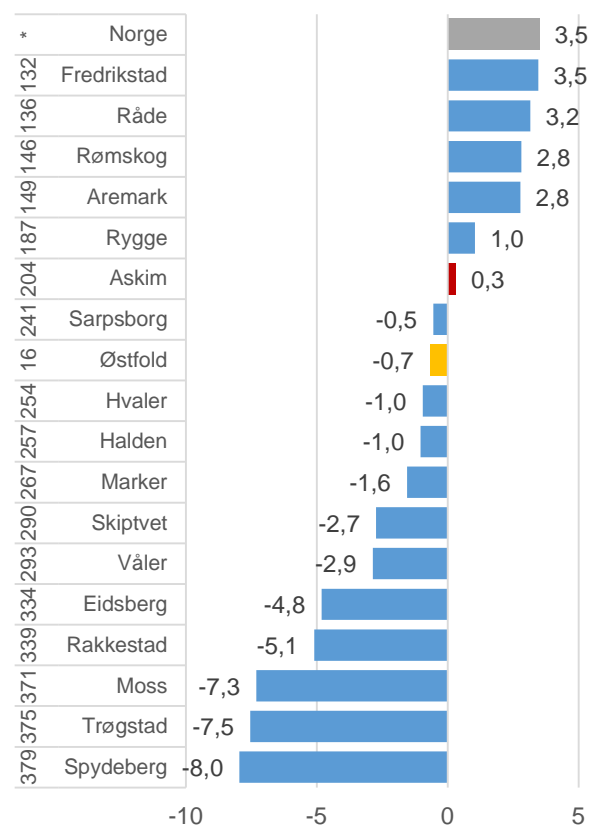
Askim har hatt en vekst på 0,3 prosent, og ligger over Østfold. Østfold hadde litt nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet. Askim er rangert som nummer 204 blant landets 428 kommuner med hensyn til vekst i næringslivet. Det er litt bedre enn middels.

Mange kommuner i Østfold har hatt negativ vekst i privat sektor den siste treårsperioden.

Østfold har over flere år vært preget av over gjennomsnittet høy befolkningsvekst, men under gjennomsnittet lav arbeidsplassvekst.

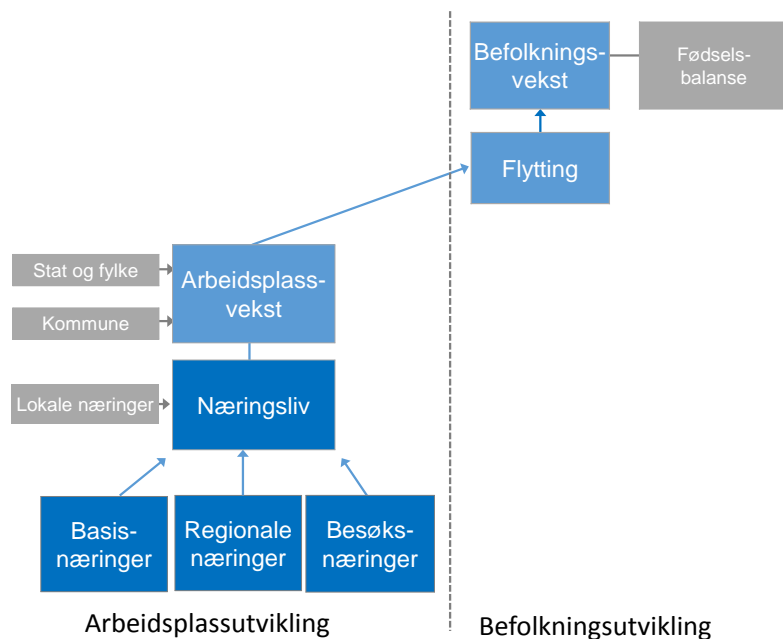
Figur 12: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i Askim og Norge, fra 2000 til 2013.

Figur 13: Arbeidsplassvekst i privat sektor i kommunene i Østfold, fylket og Norge, 2011-2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.3 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 14: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelingerⁱ. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene fremover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Siden de lokale næringene regnes som eksogene, har de fått en grå farge i figuren.

2.3.1 Bransjer

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er denne utviklingen i antall ansatte disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet som vi ønsker å analysere og forstå.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Askim.

Næring	SubNæring	Bransje	2000	2005	2008	2011	2012	2013
Basis	Industri	Anna industri	379	328	391	321	325	337
		Næringsmidler	67	63	42	58	54	61
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri	33	6	7	18	20	19
		Verkstedindustri	191	150	142	90	127	130
	Natur	Fisk		1	1		2	2
		Gruve						
		Landbruk	100	84	81	73	75	68
	Tekn. tjenester	Olje og gass						
		Teknisk/vitenskap	27	49	60	60	59	87
Tele og IKT		12	12	28	16	31	34	
Besøk		Aktivitet	90	105	162	184	190	185
		Handel	667	719	804	720	762	776
		Overnatting	18	16	22	27	21	20
		Servering	87	92	110	91	86	96
Lokal			248	329	390	342	329	336
Regional		Agentur og Engros	404	512	488	439	434	420
		Bygg og anlegg	417	483	501	479	445	483
		Diverse	402	332	389	436	275	254
		Finans, eiendom, utleie	146	159	144	135	146	137
		Forr. tjenesteyting	287	212	229	246	237	233
		Transport	319	336	197	222	213	237
		Utleie av arbeidskraft	21	132	180	159	196	105
Totalsum			3 915	4 120	4 368	4 116	4 027	4 020

Basisnæringene inkluderer industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester. På landsbasis er det generell nedgang i industrien og i de naturbaserte næringene, mens det er sterk vekst i de teknologiske tjenestene. Askim har hatt nedgang i alle industribransjene og i landbruket, men vekst i de teknologiske tjenestene.

Besøksnæringene inkluderer bransjer som aktivitet, handel, overnatting og servering. Handelen er bransjen med flest arbeidsplasser. Alle bransjene innenfor besøksnæringene har hatt vekst.

De regionale næringene er godt representert i Askim. De er forholdsvis jevnt fordelt på de ulike bransjene. De regionale næringene inkluderer bransjer som bygg og anlegg og transport, men også «kontoryrker» som bankvesen, finans og forretningsmessig tjenesteyting. Utleie av arbeidskraft inngår også under de regionale næringene, og dette er en bransje i vekst. Diverse-kategorien inkluderer private sykehus og andre helseforetak og personlige tjenester som ikke regnes som lokale næringer.

2.3.2 Næringstyper – antall arbeidsplasser

Vi ser hvordan arbeidsplassene i Askim i 2013 er fordelt på de ulike næringstypene og sektorene i kakediagrammet til høyre.

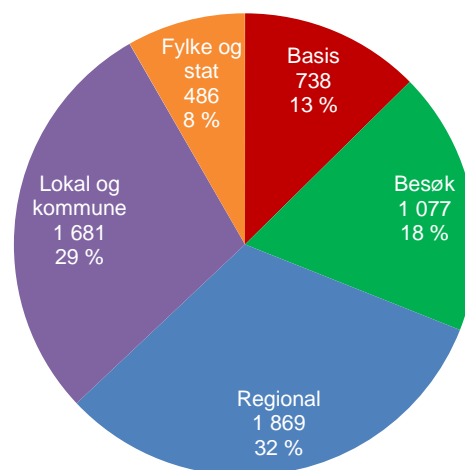
Basisnæringene er små, og utgjør kun 13 prosent av arbeidsplassene. På landsbasis utgjør basisnæringene 19 prosent av arbeidsplassene. Det vises i det nederste kakediagrammet.

Besøksnæringene sysselsatte 1 077 personer i 2013, og de utgjør 18 prosent av arbeidsplassene. Besøksnæringene er noe større i Askim enn de er på landsbasis.

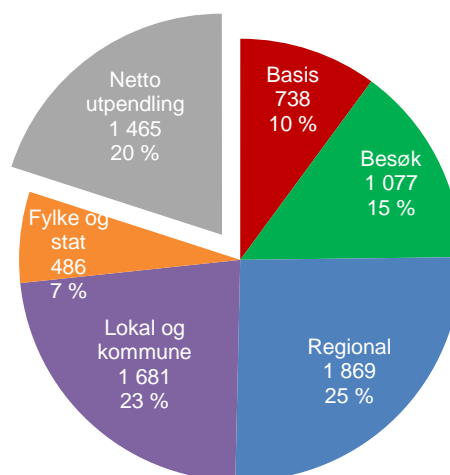
Både i landet som helhet og i Askim er det de regionale næringene som er størst. 32 prosent av arbeidsplassene var i de regionale næringene i 2013. Andelen er like høy som andelen nasjonalt.

Kommunal sektor utgjør en forholdsvis stor andel av arbeidsplassene i Askim, mens fylkeskommunal og statlig sektor er noe mindre enn på landsbasis. Kommunal sektor i Askim er bare litt større enn andelen på landsbasis når vi ser på andelen av samlet sysselsetting.

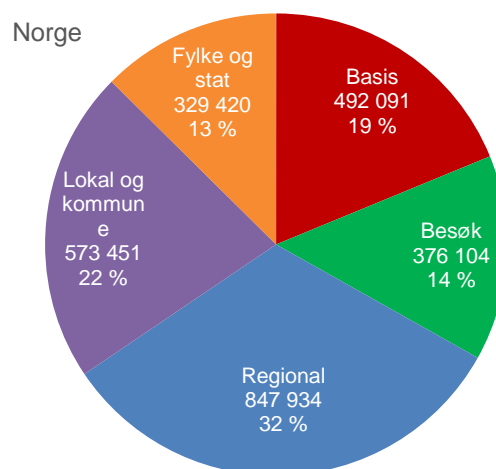
Det midterste kakediagrammet viser samlet sysselsetting i Askim. Askim er et pendlingsfylke, og utpendlingen er større enn innpendlingen. Nettoutpendlingen er på 20 prosent. Siden det er mye utpendling i Askim, utgjør næringslivet i kommunen bare halvparten av den samlede sysselsettingen.

Figur 15: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Askim i 2013.

Figur 16: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Askim samt netto utpendling, i 2013. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 17: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

2.3.3 Indeksert arbeidsplassvekst

For å kunne forstå utviklingen i Askim, kan det være lurt å få et overblikk på hvordan utviklingen har vært i Norge, først. Da kan man enklere forstå hvorfor utviklingstrekkene i Askim er som de er, og eventuelt om de avviker fra utviklingen nasjonalt, på noe vis.

Alle næringstypene har vokst i Norge. Basisnæringene har vokst minst, og de har svingt mest. Basisnæringene er som regel mest utsatt for konjunktursvingninger. De regionale næringene har hatt en forholdsvis jevn og sterk vekst. Besøksnæringene har ikke vokst siden toppåret 2007.

I Askim har besøksnæringene økt med 24,9 prosent. Veksten er mye høyere enn veksten på landsbasis.

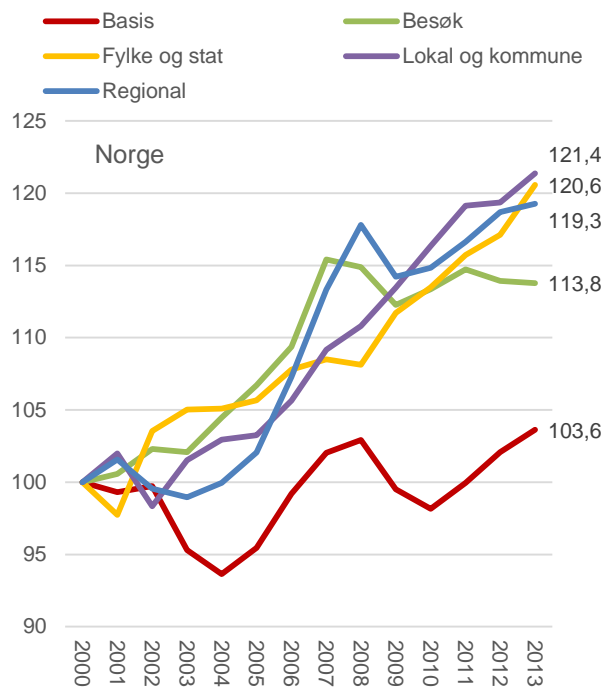
Veksten i kommunal sektor/de lokale næringene har vært sterk, men litt lavere enn veksten på landsbasis.

I motsetningen til utviklingen nasjonalt har ikke de regionale næringene vokst i Askim. I 2013 var det 6,4 prosent færre arbeidsplasser i de regionale næringene enn i 2000. Det er i sterk kontrast til utviklingen i de regionale næringene på landsbasis, som har hatt sterk vekst.

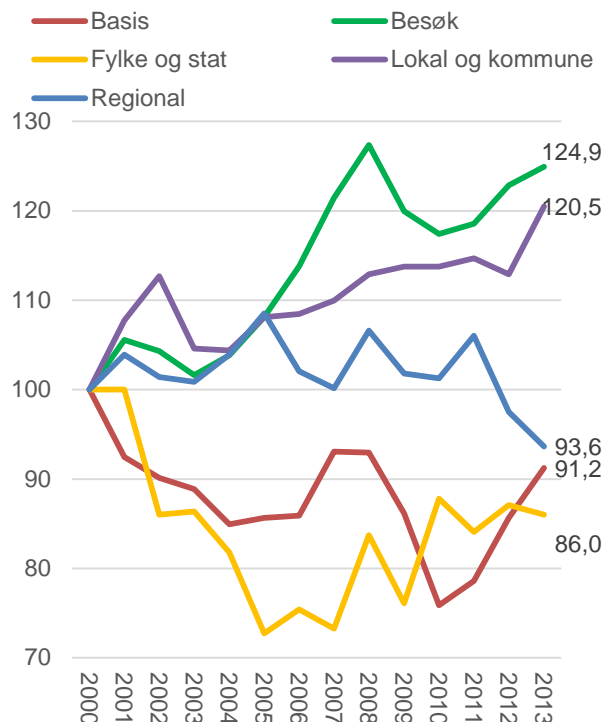
Basisnæringene har blitt redusert med 8,8 prosent.

Fylkeskommunal og statlig sektor har blitt redusert med 14 prosent fra 2000 til 2013.

Oppsummert: Askims utvikling i besøksnæringene har vært over gjennomsnittet bra. Utviklingen i kommunal sektor/de lokale næringene har vært som på landsbasis. Utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og fylkeskommunal og statlig sektor har vært under landsgjennomsnittet.

Figur 18: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

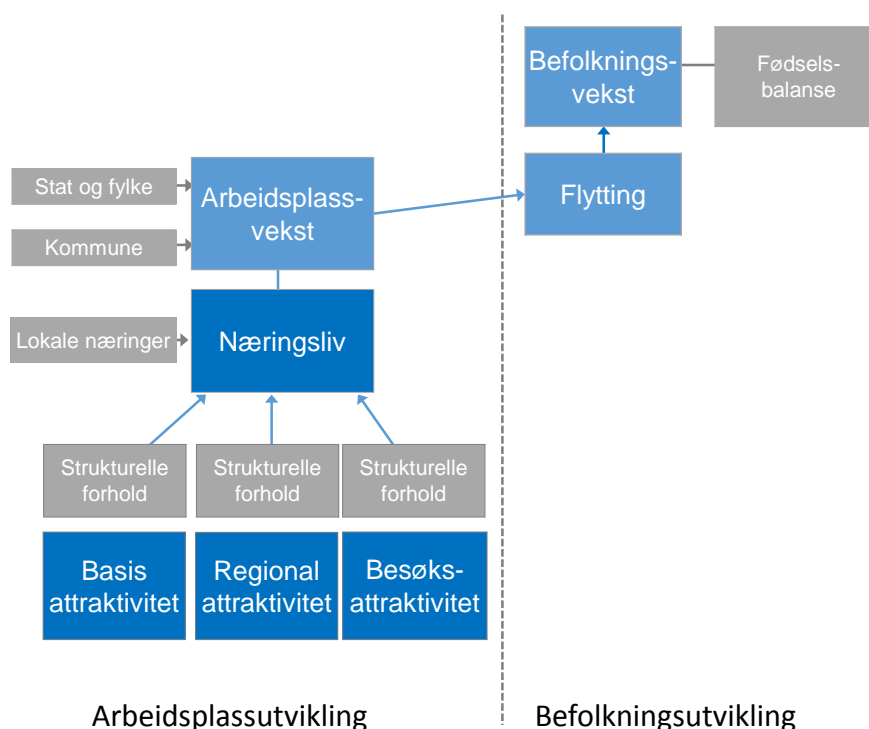

Figur 19: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Askim fra 2000 til 2013.

2.4 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Vi vil nå forsøke å forklare hvorfor Askim har hatt en bedre utvikling i basisnæringene enn det utviklingen har vært på landsbasis, og hvorfor utviklingen i besøksnæringene og i de regionale næringene har vært dårligere enn utviklingen nasjonalt. Skyldes dette flaks/uflaks? Eller dyktighet/udyktighet? Tilfeldigheter? Eller andre ting? Det vi kan avdekke ved hjelp av våre analyser, er hvor mye av veksten som skyldes flaks/uflaks, og hvor mye som *ikke* skyldes det. Vi *antar* at den delen av veksten som ikke skyldes flaks eller uflaks kan forklares av lokale forhold. Hva de forholdene innebærer, har de som jobber med utviklingsarbeid lokalt bedre forutsetninger for å si noe om, enn det vi har.

Figur 20: Attraktivitetsmodellen. Figuren viser den delen av modellen som tar for seg arbeidsplassutviklingen. Veksten i næringslivet dekomponeres i strukturelle forhold og attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapitlet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold. Strukturelle forhold er forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold. Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene. Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokal kjennskap til utviklingen på stedet.

2.5 Bransjestruktur

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

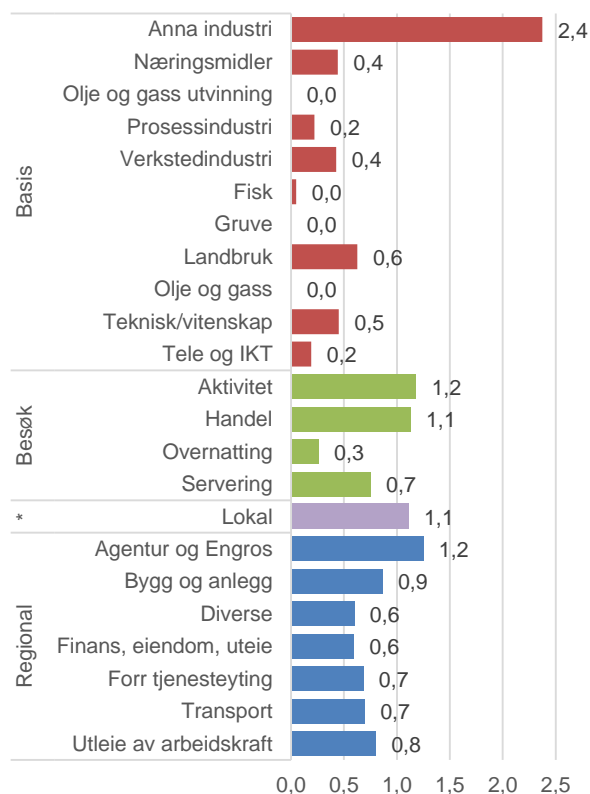
Hvilke bransjer har Askim relativt mye av, i forhold til andre kommuner? For å få fram dette bruker vi lokaliseringkvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen.

Askim har en forholdsvis stor andel arbeidsplasser knyttet til anna industri. Av figur 22 ser vi at dette er en bransje som har hatt nedgang de siste årene. Ellers er det ingen enkeltbransjen innenfor basisnæringene det er særlig mye av, relativt sett.

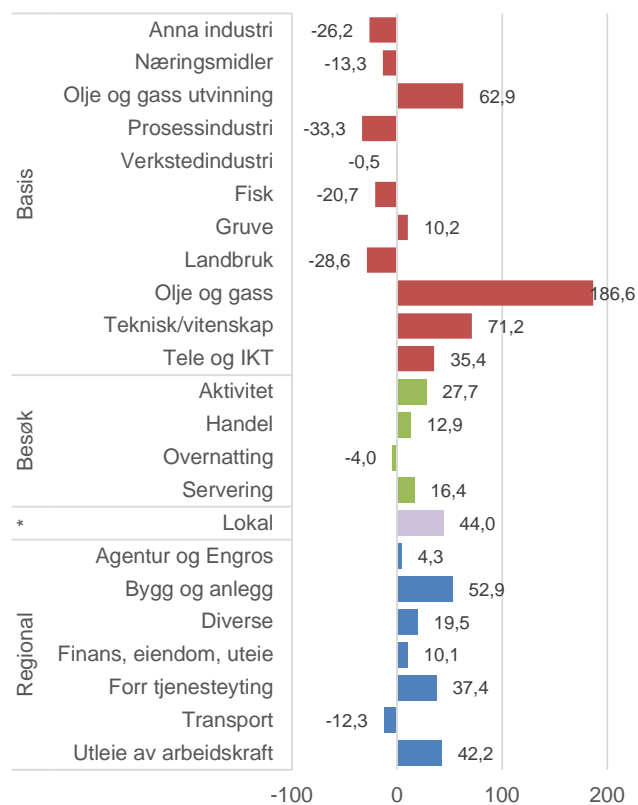
Det er forholdsvis mange arbeidsplasser i aktivitetsbransjen og i handelsbransjen. Begge disse bransjene er i vekst på landsbasis.

Agentur og engros sysselsetter forholdsvis mange i Askim. Denne bransjen har hatt en svak vekst de siste årene.

Ellers er andelen arbeidsplasser lavere i de fleste bransjer i Askim, sammenliknet med andelen på landsbasis. Noe av dette skyldes nok den høye nettoutpendlingen. 20 prosent av den samlede sysselsettingen jobber utenfor kommunen.

Figur 21: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Askim, 2013.

Figur 22: Arbeidsplassvekst i de ulike bransjene i Norge i perioden 2000 - 2013.

2.6 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i 2007 og 2013. Tabellen viser også endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Begrepet vekstimpuls er ikke like intuitivt som arbeidsplassvekst, men den sier mer om hvordan arbeidsplassveksten bidrar til vekst i samlet sysselsetting. Dersom en bransje har vokst fra én til to arbeidsplasser, har den prosentvise veksten vært på 100 prosent, men én arbeidsplass har vanligvis ikke hatt så mye å si for den samlede sysselsettingen. Derfor bruker vi vekstimpulser, for å bedre få frem hvordan arbeidsplassveksten bidrar til vekst på stedet.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Askim i 2000 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Askim og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring		Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Basis	Industri	Anna industri	379	337	-42	-11,1	-0,6	-0,8
		Næringsmidler	67	61	-6	-9,0	-0,1	-0,3
		Olje og gass utvinning					0,0	0,4
		Prosessindustri	33	19	-14	-42,4	-0,2	-0,7
		Verkstedindustri	191	130	-61	-31,9	-0,9	0,0
	Natur	Fisk		2	2		0,0	-0,2
		Gruve			0		0,0	0,0
		Landbruk	100	68	-32	-32,0	-0,5	-0,7
	Tekn. tjenester	Olje og gass			0		0,0	1,0
		Teknisk/vitenskap	27	87	60	222,2	0,9	1,3
Tele og IKT		12	34	22	183,3	0,3	0,7	
Totalsum			809	738	-71	-8,8	-1,0	0,8
Sysselsatte			6 788	7 316	528	7,8		

Antall arbeidsplasser i basisnæringene har blitt redusert med 71. Dette tilsvarer 1 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har vekstimpulsen vært på 0,8 prosent.

Nedgangen i basisnæringene skyldes en nedgang på 42 arbeidsplasser innen anna industri, en nedgang på 6 arbeidsplasser innen næringsmidler, 14 tapte arbeidsplasser innen prosessindustrien, 61 innen verkstedindustrien og 32 arbeidsplasser i landbruket.

De teknologiske tjenestene har vært i vekst, og de har bidratt positivt. Tekniske og vitenskapelige tjenester har hatt en vekst på 60 arbeidsplasser, mens Tele og IKT har hatt en vekst på 22 arbeidsplasser.

Veksten i de tekniske og vitenskapelige tjenestene har kompensert for nedgangen i verkstedindustrien.

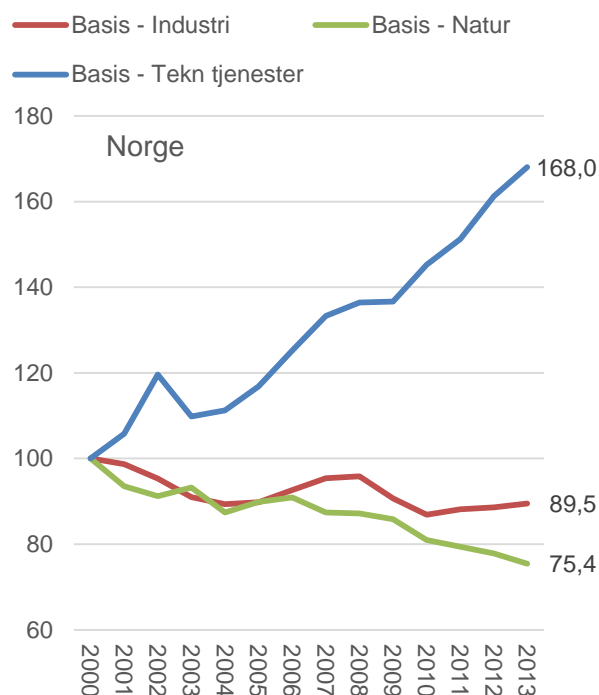
Av fargekodene ser man tydelig at på landsbasis er det de teknologiske tjenestene som er i vekst, mens industrien og de naturbaserte næringene er i nedgang.

2.6.1 Indeksert vekst

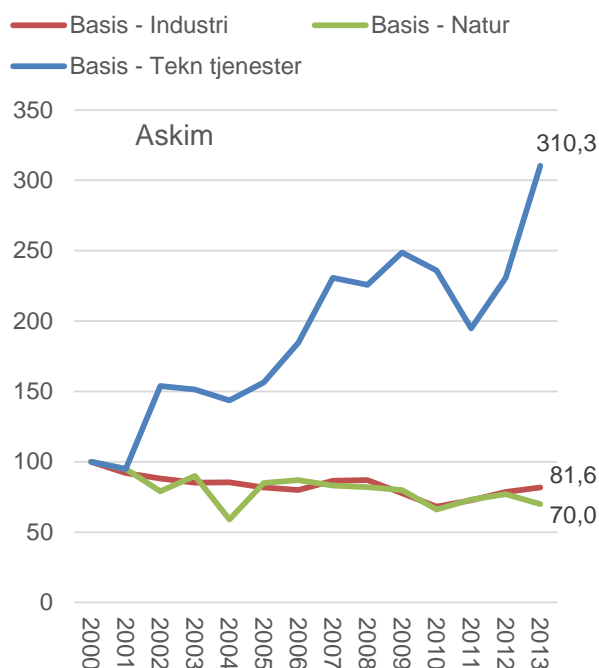
Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Norge økt med 68 prosent. De naturbaserte næringene har blitt redusert med nesten en fjerdedel. Industrien har også hatt nedgang, men det har vært en svak positiv utvikling siden 2010.

I Askim har antall arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene økt kraftig. Det var i utgangspunktet veldig få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Askim, og derfor har den prosentvise veksten blitt stor. Hvis vi tar et tilbakeblikk på tabellen på forrige side, ser vi at antall arbeidsplasser innen de tekniske og vitenskapelige tjenestene har økt fra 27 til 87 i perioden 2000-2013. Dette tilsvarer en prosentvis vekst på 222,2 prosent. Men veksten har ikke bidratt til med enn 0,9 prosent av sysselsettingen.

Som på landsbasis har de naturbaserte næringene hatt arbeidsplassnedgang. Industrien har også hatt nedgang i Askim, men som på landsbasis har det vært en svak positiv utvikling i industrien de siste årene.

Figur 23: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013.

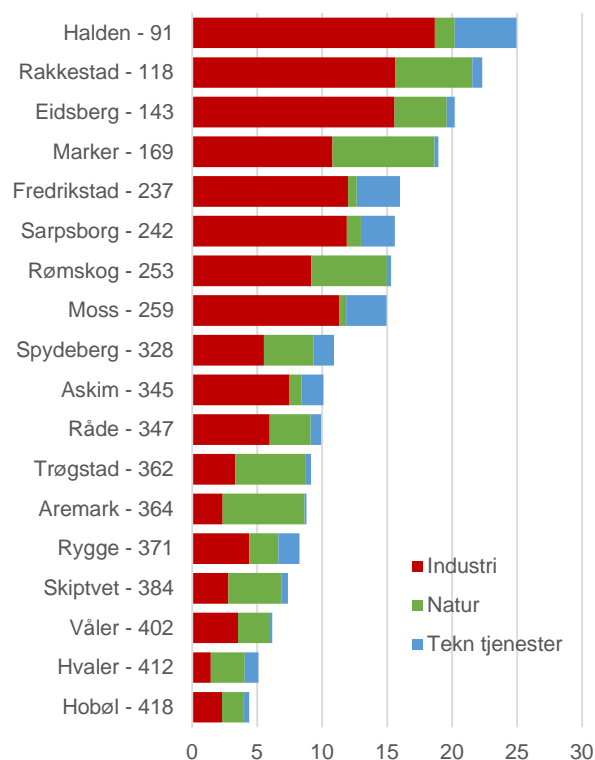
Figur 24: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Askim, 2000-2013.

2.6.2 Nivå basisnæringer

Hvor mye basisnæringer er det i Askim sammenliknet med andre kommuner i Norge, og sammenliknet med de andre kommunene i Østfold? Figuren til høyre viser nivået på basisnæringene i kommunene i Østfold. Nivået er antall arbeidsplasser som andel av sysselsettingen.

Det er industrien som dominerer basisnæringene i Østfold. Noen kommuner som Halden, Rakkestad og Eidsberg har store andeler av sysselsettingen knyttet til industri. De store byene har en rimelig stor andel arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene. I kommuner som Trøgstad og Aremark er det de naturbaserte næringene som er størst.

Basisnæringene utgjør en liten andel av Askims sysselsetting. Askim rangerer som nummer 345 blant landets 428 kommuner med hensyn til nivå på basisnæringene. Dette plasserer Askim i den laveste femdelen.

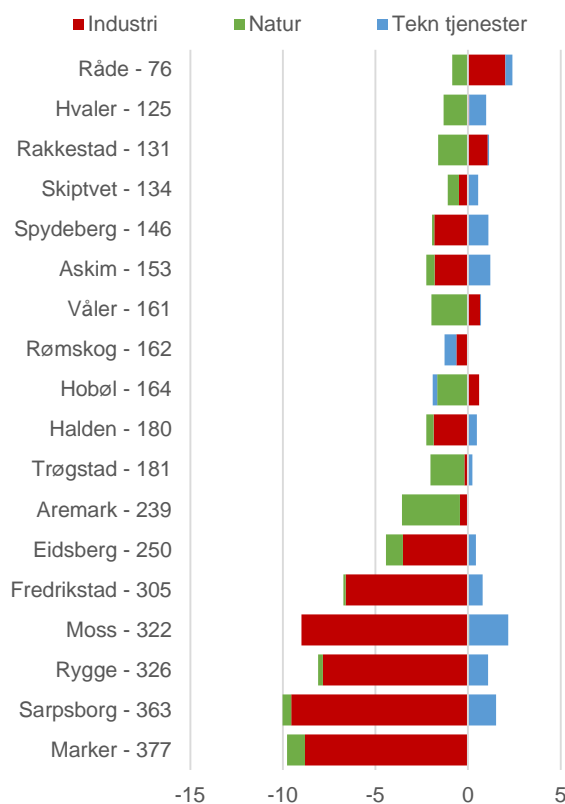

Figur 25: Nivå basisnæringer i kommunene i Østfold i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.6.3 Vekstimpulser - basisnæringer

Figur 26 viser vekstimpulsene fra basisnæringene fra 2000 til 2013. Mange kommuner i Østfold har hatt nedgang i basisnæringene, og det er først og fremst industrien som har bidratt til denne nedgangen.

Vekstimpulsene i Askim har vært litt svake, men ikke så svake som for de fleste kommunene i Østfold. Siden basisnæringene i utgangspunktet er ganske små i Askim, så har heller ikke vekstimpulsene blitt så kraftige. Vekstimpulsene fra basisnæringene i Askim er faktisk bedre enn for de fleste kommuner i Norge. Askim rangerer som nummer 153 blant landets 428 kommuner.

Figur 26: Vekstimpulser i basisnæringene, 2000-2013, kommunene i Østfold. Rangering blant landets 428 kommuner

2.6.4 Dekomponering av veksten i basisnæringene

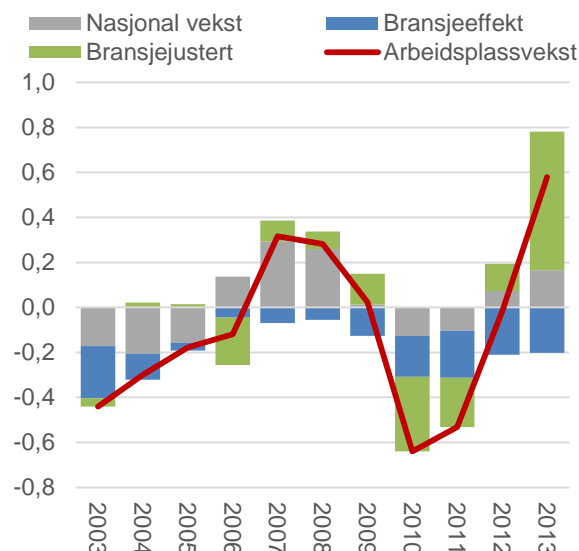
Bransjeeffekten i basisnæringene i Askim tilsier arbeidsplassnedgang. Dette skyldes den store andelen industrien utgjør av basisnæringene. Derfor har Askim kunnet forvente noe arbeidsplassnedgang i basisnæringene.

I figuren til høyre viser vi hvordan veksten i basisnæringene kan dekomponeres i tre deler: Nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Når det er vekst på landsbasis, kan man også forvente vekst i Askim, og vice versa. Bransjeeffekten sier noe om forventet vekst ut ifra bransjestrukturen. Dersom kommunen har mange arbeidsplasser i nedgangsbransjer, vil man kunne forvente nedgang også i Askim. Og motsatt for oppgangsbransjer. Bransjeeffekten ligger utenfor kommunens handlingsrom, og vi regner det for å være et strukturelt forhold. Vekst som ikke kan forklares av verken nasjonal vekst eller bransjeeffekt kaller vi bransjejustert vekst. Dette er vekst som vi kan ha grunn til å anta at skyldes interne og lokale forhold. Vi bruker den bransjejusterte veksten som mål på bedriftsattraktiviteten.

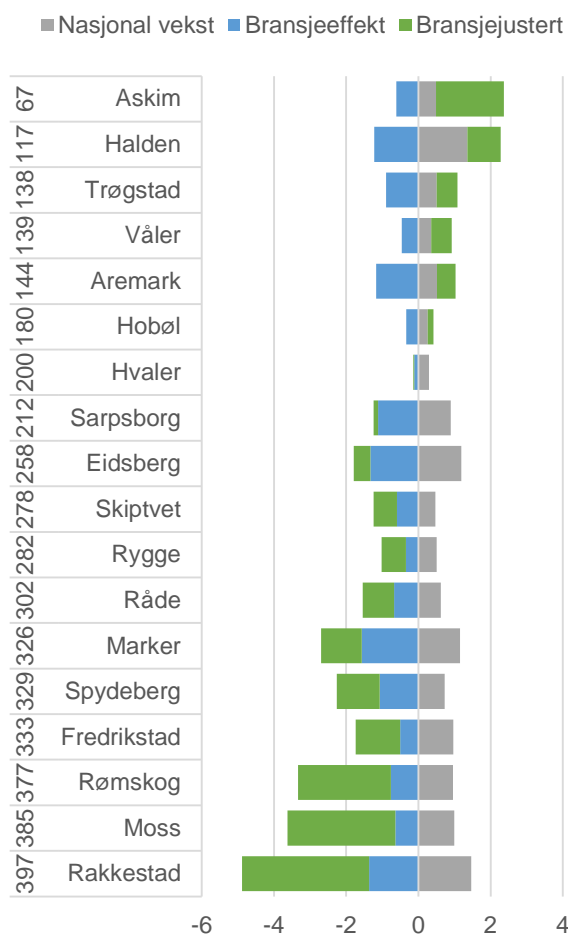
Askim hadde en positiv bransjejustert vekst den siste treårsperioden. De siste årene har veksten i basisnæringene vært høyere enn forutsetningene skulle tilsi. Bransjeeffekten har vært negativ i hele perioden vi har målt for.

Figur 28 viser den bransjejusterte veksten i basisnæringene i kommunene i Østfold for den siste treårsperioden. Kommunene er rangert med hensyn til bransjejustert vekst blant alle kommunene i Norge.

Askim er kommunen med høyest bransjejustert vekst i basisnæringene i Østfold i den siste treårsperioden. Askim er rangert som nummer 67 nasjonalt. De har dermed vært attraktive for basisnæringer i denne perioden. Vi ser av figur 27 at det er den beste treårsperioden siden 2000. I tidligere perioder har de vært lite attraktive for basisnæringene.

Figur 27: Arbeidsplassveksten i basisnæringene i Askim dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 28: Vekstimpulser i basisnæringene i kommunene i Østfold, 2011-2013, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

2.7 Besøksnæringer, befolkningseffekt og attraktivitet

I kapittel 2 kom det frem at veksten i besøksnæringene i Askim har vært høyere veksten nasjonalt. På de neste sidene vil vi forsøke å analysere årsakene til dette. Stedets egen befolkning er som regel den største kundegruppen i besøksnæringene. Dette må vi justere for, for å kunne analysere utviklingen i besøksnæringene.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Askim i 2000 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Bransje		2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk	Aktivitet	90	185	95	105,6	1,4	0,5
	Handel	667	776	109	16,3	1,6	1,2
	Overnatting	18	20	2	11,1	0,0	-0,1
	Servering	87	96	9	10,3	0,1	0,3
Totalsum		862	1 077	215	24,9	3,2	2,0
Sysselesatte		6 788	7 316	528	7,8		

Fra 2000 til 2013 har det vært en vekst på 215 arbeidsplasser i besøksnæringene i Askim. Dette tilsvarer 3,2 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har veksten i besøksnæringene tilsvart 2 prosent av sysselsettingen.

Aktivitetsnæringene har doblet antallet arbeidsplasser fra 2000 til 2013. Antall arbeidsplasser har økt med 95. Dette tilsvarer 1,4 prosent av sysselsettingen. Til sammenlikning har veksten i aktivitetsnæringene på landsbasis «bare» tilsvart 0,5 prosent av sysselsettingen.

Handelsbransjen har ikke økt like mye i prosent, men mer i antall. Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i handelsbransjen økt med 109. Dette tilsvarer 1,6 prosent av sysselsettingen. Vekstimpulsene er høyere enn vekstimpulsene nasjonalt.

Det har vært en svak og nesten ubetydelig vekst i overnattings- og serveringsbransjen.

Sammenlagt har veksten i besøksnæringene i Askim vært meget god. Veksten i perioden tilsvarer 3,2 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. På landsbasis har veksten i besøksnæringene tilsvart 2,0 prosent.

2.7.1 Nivå og vekstimpulser - besøk

Som i de fleste kommuner er det handelen som utgjør mesteparten av besøksnæringene i Askim. Besøksnæringene sammenlagt utgjør omtrent 15 prosent av den samlede sysselsettingen. Nivået er rangert som nummer 106 blant de 428 kommunene. Askim er dermed blant den øverste fjerdedelen av norske kommuner med hensyn til nivå på besøksnæringer.

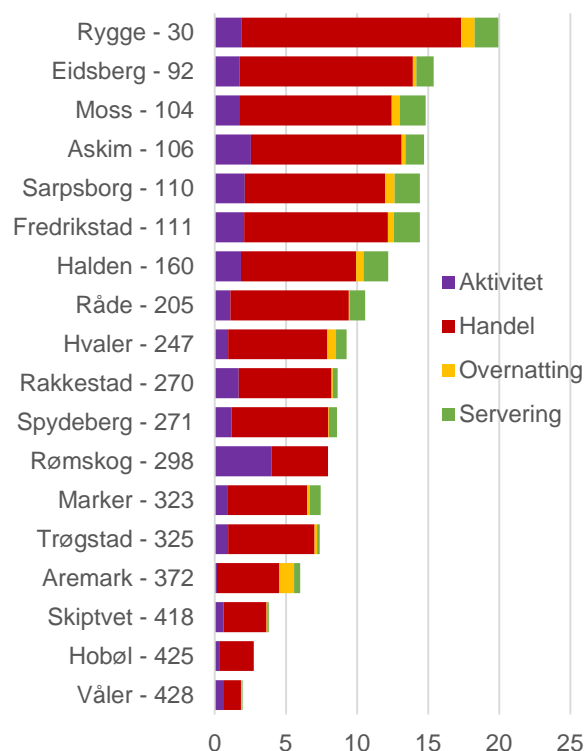
I Østfold utgjør besøksnæringene en stor del av sysselsettingen. Dette skyldes kanskje alle butikkene som følger med flyplassen?

Hobøl og Våler har lite besøksnæringer. De reiser kanskje til en annen kommune når de skal handle?

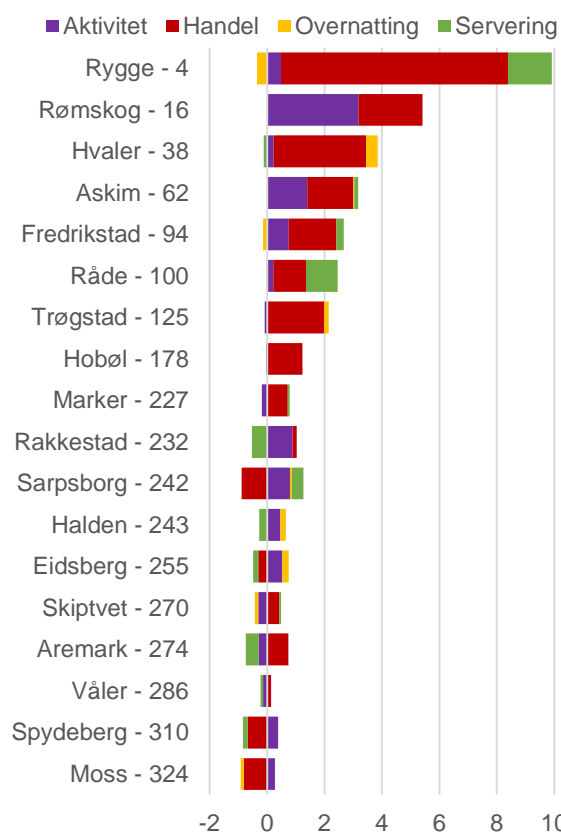
Rygge er kommunen i Østfold med sterkest positive vekstimpulser fra besøksnæringene. Bare tre kommuner i Norge har hatt en sterkere vekst i besøksnæringene enn det Rygge har hatt.

Vekstimpulsene fra besøksnæringene i Askim har vært blant de høyest i Norge. Askim rangerer som nummer 62, og er godt innenfor den øverste femdelen med hensyn til vekstimpulser fra besøksnæringene.

Kommuner som Rømskog og Hvaler har hatt sterk vekst i besøksnæringene, mens Spydeberg og Moss har hatt en dårlig utvikling.

Figur 29: Nivå besøksnæringer, kommunene i Østfold i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

Figur 30: Vekstimpulser fra besøksnæringene, 2000-2013, kommunene i Østfold. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.7.2 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

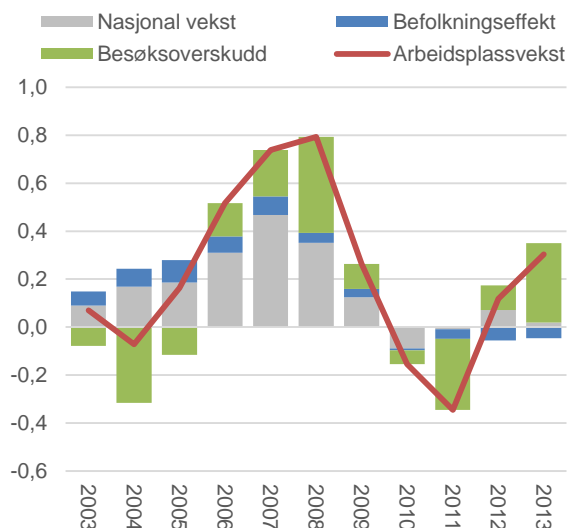
For å forklare hva veksten skyldes, har vi tidligere dekomponert veksten i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Det som kjennetegner besøksnæringene er at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene omsetter mye til egen befolkning. Da vil steder med befolkningsvekst kunne forvente en øking i besøksnæringene. Dette må vi justere for. Vekst utover det befolkningsutviklingen skulle tilsi kaller vi endring i besøksoverskudd, og dette er et mål på besøksattraktiviteten.

Veksten i besøksnæringene er illustrert ved den røde linjen i figur 31, og den er dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd.

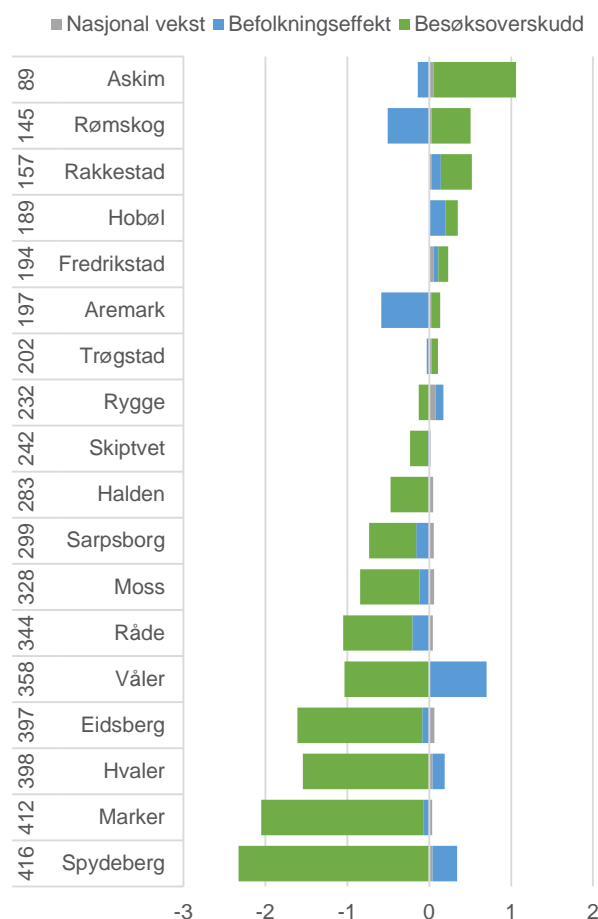
Frem til 2009 har den årlige befolkningsveksten i Askim vært høyere enn befolkningsveksten på landsbasis, og dette skulle tilsi vekst i besøksnæringene. I de siste årene har veksten vært litt lavere enn veksten nasjonalt, og dette skulle tilsi en ørliten nedgang i antall arbeidsplasser i besøksnæringene. I de siste to årene har veksten i besøksnæringene i Askim vært mye høyere enn forutsetningene skulle tilsi. Askim har dermed vært attraktiv for besøk.

Vi kan sammenlikne Askim med de øvrige kommunene i fylket, og vi ser da på veksten i den siste treårsperioden. Askim har hatt høyest besøksattraktivitet i Østfold i de siste tre årene. Askim rangerer som nummer 89 nasjonalt, og er da blant den øverste femdelen av norske kommuner.

Mange kommuner i Østfold har hatt besøksunderskudd, det vil si at veksten i besøksnæringene har vært lavere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Dette gjelder spesielt Marker og Spydeberg.

Figur 31: Vekstimpulser fra besøksnæringene i Askim, 2000-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 32: Vekstimpulser fra besøksnæringene i perioden 2011-2013 i kommunene i Østfold dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd. Rangering mht. besøksoverskudd blant landets 428 kommuner.

2.8 Regionale næringer, strukturelle forhold og attraktivitet

De regionale næringene er størst, og de er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst. De er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bankvesen.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene 2000 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i hhv. Askim og Norge fra 2007 til 2013.

Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional	Agentur og Engros	404	420	16	4,0	0,2	0,2
	Bygg og anlegg	417	483	66	15,8	1,0	3,1
	Diverse	402	254	-148	-36,8	-2,2	1,1
	Finans, eiendom, utleie	146	137	-9	-6,2	-0,1	0,3
	Forr. tjenesteyting	287	233	-54	-18,8	-0,8	1,5
	Transport	319	237	-82	-25,7	-1,2	-0,8
	Utleie av arbeidskraft	21	105	84	400,0	1,2	0,6
Totalsum		1 996	1 869	-127	-6,4	-1,9	6,1
Sysselsatte		6 788	7 316	528	7,8		

Vi så tidligere at mens de regionale næringene har vokst mye på landsbasis, har de hatt nedgang i Askim. Det er diverse-kategorien som har stått for den største nedgangen. Men transportbransjen og forretningsmessig tjenesteyting har også hatt nedgang, og bidratt negativt til utviklingen i de regionale næringene.

Bygg- og anleggsbransjen har vokst, men ikke like mye som på landsbasis. Utleie av arbeidskraft har vokst med 84 arbeidsplasser. Økingen fra 21 arbeidsplasser i 2000 til 105 i 2013 tilsvarer en prosentvis vekst på 400 prosent. Økingen i antall arbeidsplasser har tilsvart 1,2 prosent av sysselsettingen.

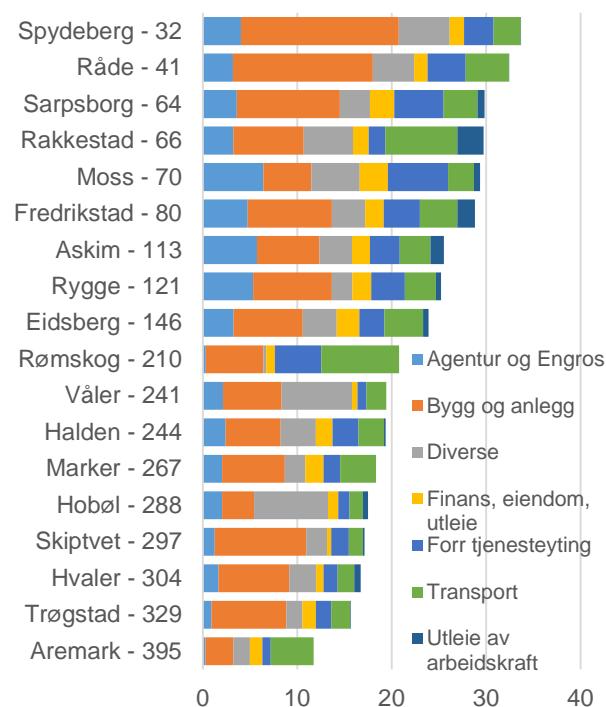
2.8.1 Nivå og vekstimpulser – regionale næringer

De regionale næringene utgjør en stor del av sysselsettingen i Askim. Antall arbeidsplasser i de regionale næringene tilsvarer en fjerdedel av sysselsettingen. Nasjonalt rangerer Askim som nummer 113 blant de 428 kommunene, det vil si blant den tredjedelen med mest regionale næringer. Det er ikke én bransje som skiller seg spesielt ut blant de regionale næringene, slik det ofte er blant basisnæringene og besøksnæringene. Bygg- og anleggsbransjen er størst, og agentur og engros utgjør også en ganske stor andel.

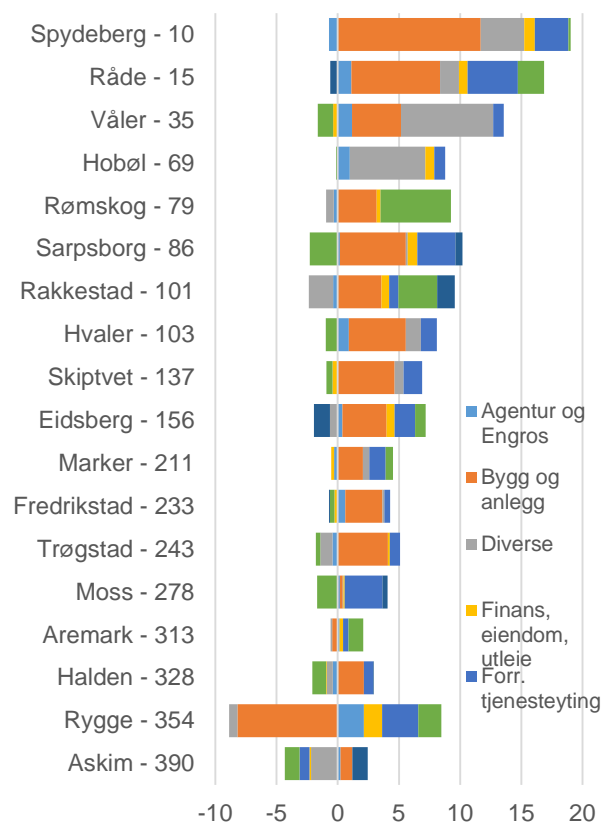
Mange kommuner i Østfold har et høyt nivå regionale næringer. Spydeberg og Råde har mye regionale næringer, og det skyldes først og fremst mange arbeidsplasser knyttet til bygg og anlegg.

Vekstimpulsene fra de regionale næringene vises i figur 34. I Østfold er det Askim som har hatt svakest vekstimpulser fra de regionale næringene. Det har vært nedgang i flere bransjer, slik vi også så i tabellen på forrige side.

De fleste kommunene i Østfold har fått positive vekstimpulser fra de regionale næringene. Askim skiller seg ut litt her.

Figur 33: Nivå på de regionale næringene i kommunene i Østfold i 2013. Rangering mht. andel blant landets 428 kommuner.

Figur 34: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2000 til 2013 i kommunene i Østfold. Rangering mht. vekst blant landets 428 kommuner.

2.8.2 Dekomponering av veksten

Hva kan den dårlige utviklingen i de regionale næringene i Askim skyldes? Kan det være noe med bransjestrukturen til Askim som forklarer nedgangen? Nei, det er ikke det. For det er ingenting ved bransjesammensetningen i de regionale næringenes om statistisk sett skulle tilsi nedgang. De fleste bransjene er godt representert, og det er ikke som i basisnæringene, der én bransje er i sterk vekst, mens andre er i nedgang.

I figuren til høyre ser vi hvordan veksten i de regionale næringene er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst i Askim i de siste ti treårsperiodene. Bransjeeffekten har nesten ikke hatt noe å si for utviklingen i Askim. Vi ser at veksten på landsbasis har vært høy. Det er altså en uforklart lav vekst i de regionale næringene i Askim. Hva kan dette skyldes? Lokale forhold? Uflaks? Dette vet ikke vi, men vi vet at nedgangen ikke skyldes strukturelle forhold.

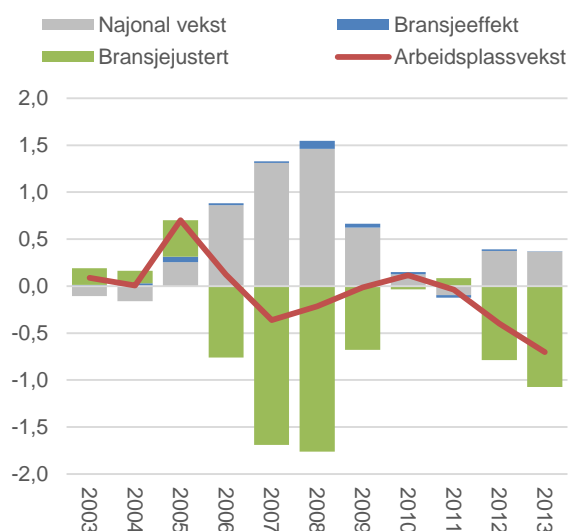
Kommunene i Østfold er rangert med hensyn til bransjejustert vekst i de regionale næringene i figur 36. Mange kommuner i Østfold har hatt en svakere vekst i de regionale næringene enn de strukturelle forholdene skulle tilsi. Det er noen unntak. Rømskog og Råde skiller seg positivt ut.

Askim er ikke alene om å ha en uforklart lav vekst i de regionale næringene. Spydeberg, Rygge og Eidsberg har også hatt en lav uforklart vekst.

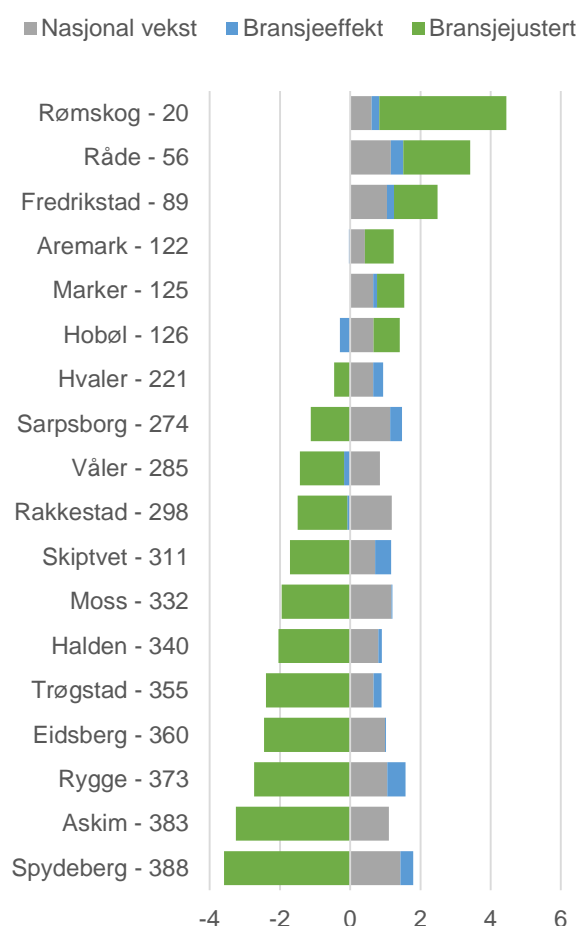
Askim er rangert som nummer 383 blant de 428 kommunene, og er så vidt ikke med i «bånn ti» (dvs. motsatt av topp ti) blant kommunene i Norge med hensyn til bransjejustert vekst i de regionale næringene.

Det er lett å tenke slik at dersom det er vekst i basis- og besøksnæringene og i folketallet, så kommer det automatisk vekst i de regionale næringene også. Det tenkte vi faktisk selv også. I så fall burde Askim ha hatt vekst i de regionale næringene.

Men de regionale næringene lever sitt eget liv, tilsynelatende.

Figur 35: Vekstimpulser fra de regionale næringene i Askim fra 2000 til 2013. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 36: Vekstimpulser fra de regionale næringene i kommunene i Østfold, 2011-2013, dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering mht. bransjejustert vekst blant landets 428 kommuner.

2.9 Oppsummering næringsattraktivitet

Vi oppsummerer bedrifts- og besøksattraktiviteten i Askim i figuren til høyre.

I nesten alle år har den bransjejusterte veksten i de regionale næringene vært negativ. Askim har ikke vært attraktiv for de regionale næringene.

Besøksoverskuddet har vekslet på å være positivt og negativt. Det har vært positivt de siste to treårsperiodene.

Basisnæringene har også hatt vekslende attraktivitet. I de siste to treårsperiodene har den bransjejusterte veksten i basisnæringene vært positiv, og Askim har dermed vært attraktiv for bedrift i basisnæringene.

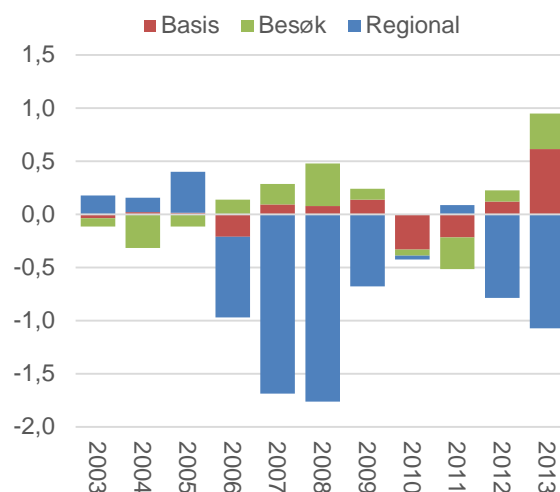
Det er de regionale næringene som er størst, og derfor vil utviklingen i de regionale næringene veie tyngst.

Figur 38 viser den samlede næringsattraktiviteten fra 2000 til i dag i kommunene i Østfold.

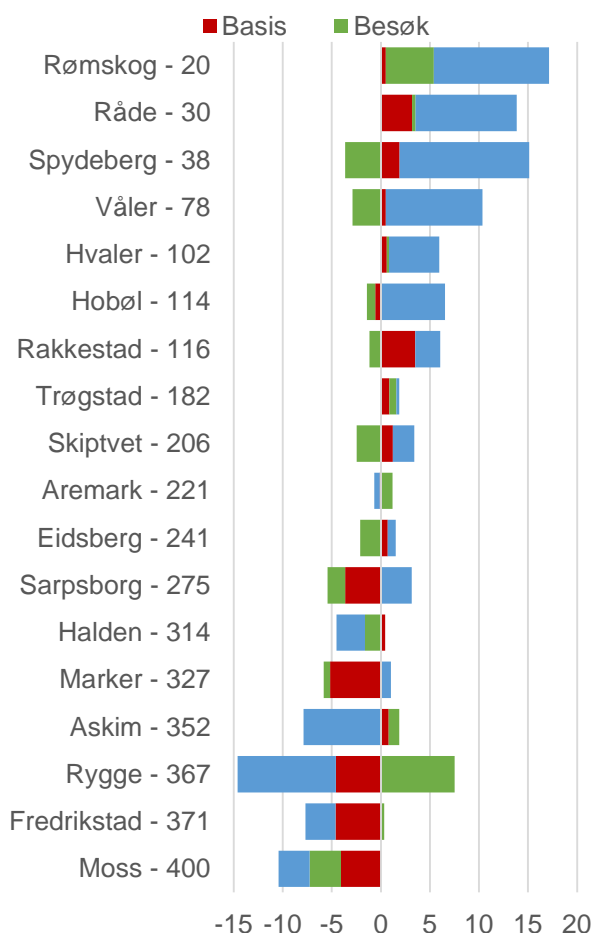
Samlet sett har Askim svak næringsattraktivitet, grunnet den dårlige utviklingen i de regionale næringene. Askim er rangert som nummer 352, dvs. under middels. Askim rangerer også lavt blant kommunene i Østfold. Besøksattraktiviteten og attraktiviteten i basisnæringene har ikke vært sterke nok til å kunne kompensere for den lave attraktiviteten i de regionale næringene.

Rygge, Fredrikstad og Moss har hatt en enda dårligere næringsattraktivitet enn Askim.

Rømskog, Råde og Spydeberg har hatt høy næringsattraktivitet, og det er den bransjejusterte veksten i de regionale næringene som trekker dette opp.

Figur 37: Bransjejustert vekst i de ulike næringstypene i Askim. Stolpene til sammen viser samlet næringsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 38: Samlet næringsattraktivitet for kommunene i Østfold i perioden 2000-2013. Rangering blant de 428 kommunene er vist helt til venstre.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

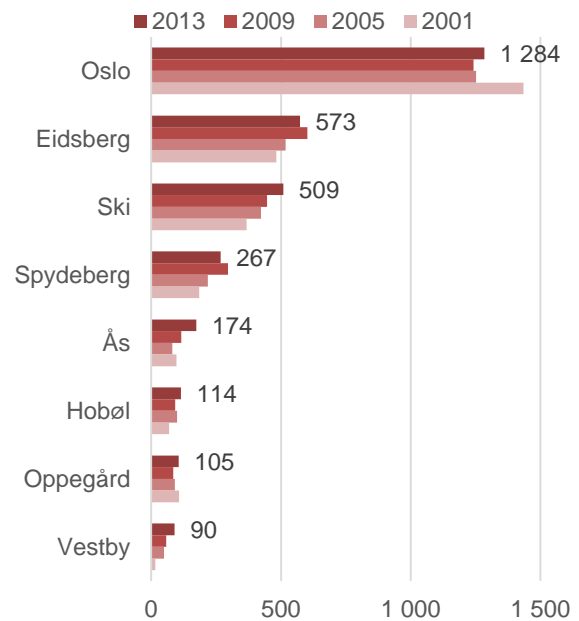
Et av de viktigste strukturelle forholdene er hvordan stedet henger sammen med området utenfor. Hvor lett er det å pendle ut og inn av stedet, og hvordan er arbeidsplassutviklingen i omkringliggende kommuner? Pendlingsstrømmene kan fortelle oss om disse forholdene.

3.1.1 Utpendling

I 2013 var det 1 284 personer som var bosatt i Askim som jobbet i Oslo. Antallet pendlere til Oslo har gått litt ned siden 2001.

Over 550 personer pendlet til Eidsberg og litt over 500 personer pendlet til Ski. Pendlingen til disse kommunene har økt siden 2001.

Det er noe og økende pendling til Spydeberg, Ås, Hobøl og Vestby. Antallet pendlere til Oppegård har holdt seg ganske stabilt de siste årene.

Figur 39: Antall pendlere fra Askim til de kommunene det pendles mest til.

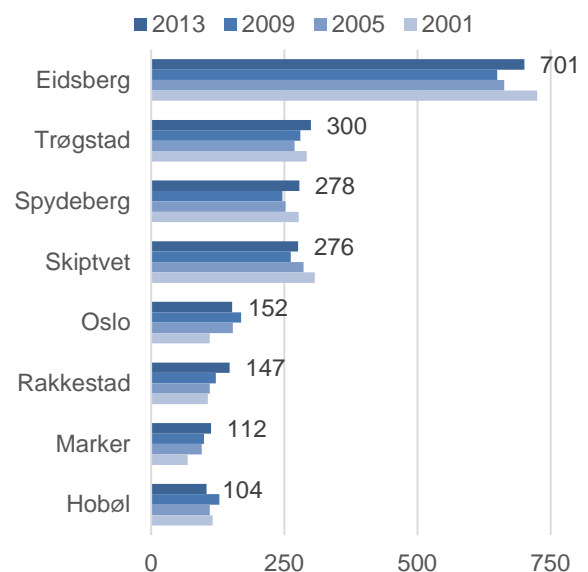
3.1.2 Innpendling

Antallet som pendler til Askim er lavere enn antallet som pendler ut. Vi så tidligere at det var en netto utpendling tilsvarende 20 prosent av samlet antall sysselsatte.

I 2013 var det 701 personer som jobbet i Askim, men som hadde sitt bosted i Eidsberg. Det kommer også en del pendlere fra Trøgstad, Spydeberg og Skiptvet.

Fra Oslo, Rakkestad, Marker og Hobøl pendlet det også en del mennesker i 2013.

Det er tydelig at pendlingsmønsteret er fra periferien og i retning av Oslo. Det er ikke så mye pendling i retning Oslo og utover. Det er f eks langt flere som pendler fra Eidsberg til Askim enn andre veien.

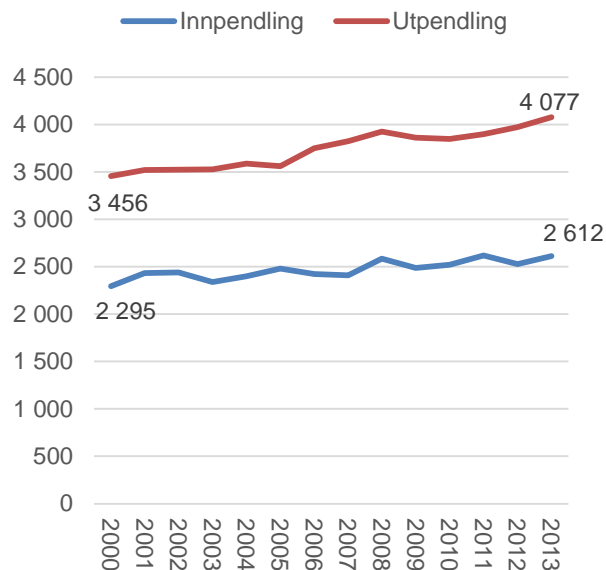
Figur 40: Antall pendlere til Askim fra de kommunene med størst innpendling til Askim.

3.2 Samlet pendling

Det totale antallet på de som pendlet ut av Askim i 2013 var på 4 077. Det er en øking fra 3 456 i 2000.

Det totale antallet som pendlet til Askim i 2013 var 2 612, en øking på 317 personer fra 2000.

Forskjellen mellom ut- og innpendlere øker. En måte i beskrive det på er at underskuddet på arbeidsplasser har økt. Vi foretrekker heller å si at overskuddet på folk har økt. Det er bra å få innflyttere, selv om de pendler ut av kommunen.

Figur 41: Antall personer som pendler inn og ut av Askim, 2000-2013

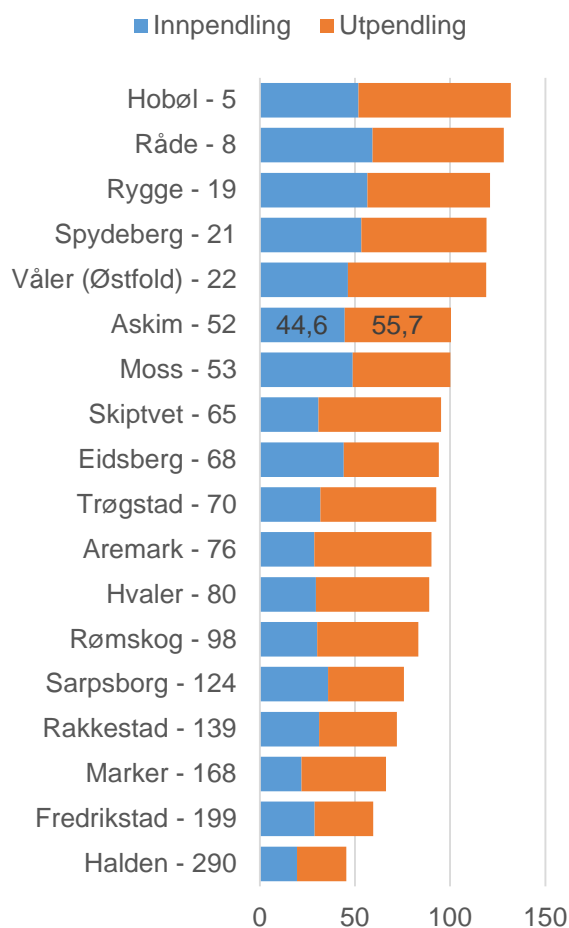
3.3 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjonen måler summen av andelen av den sysselsatte befolkningen som pendler ut og andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Det er en stor fordel for et sted å ha gode pendlingsmuligheter. Senere i rapporten vil vi se at det å være et godt integrert arbeidsmarked isolert sett har en positiv effekt på nettoflyttingen. Det er lettere for f.eks. en familie å flytte til et sted der det er flere arbeidsmarkeder «å ta av». Det øker sannsynligheten for å finne arbeid til begge partnerne.

Mange kommuner i Østfold har en god arbeidsmarkedsintegrasjon. Kommuner som Hobøl og Råde er blant de best integrerte arbeidsmarkedene i landet.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Askim er også god, nummer 52 i landet. 55 prosent av den sysselsatte befolkningen i Askim pendler ut, mens 44,6 prosent av arbeidsplassene i Askim er besatt av noen som bor utenfor kommunen.

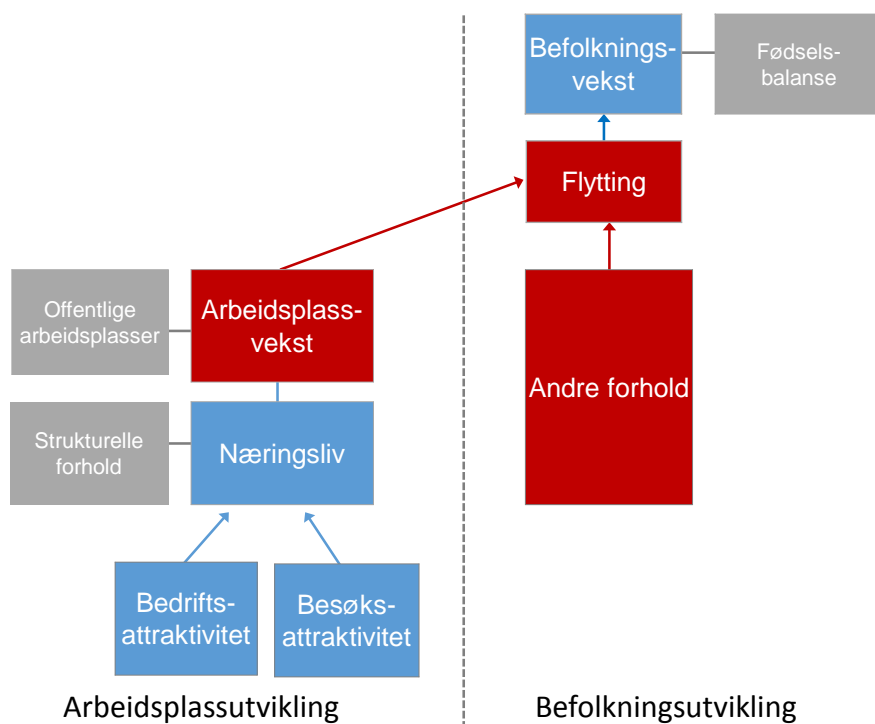

Figur 42: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Østfold i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

4. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

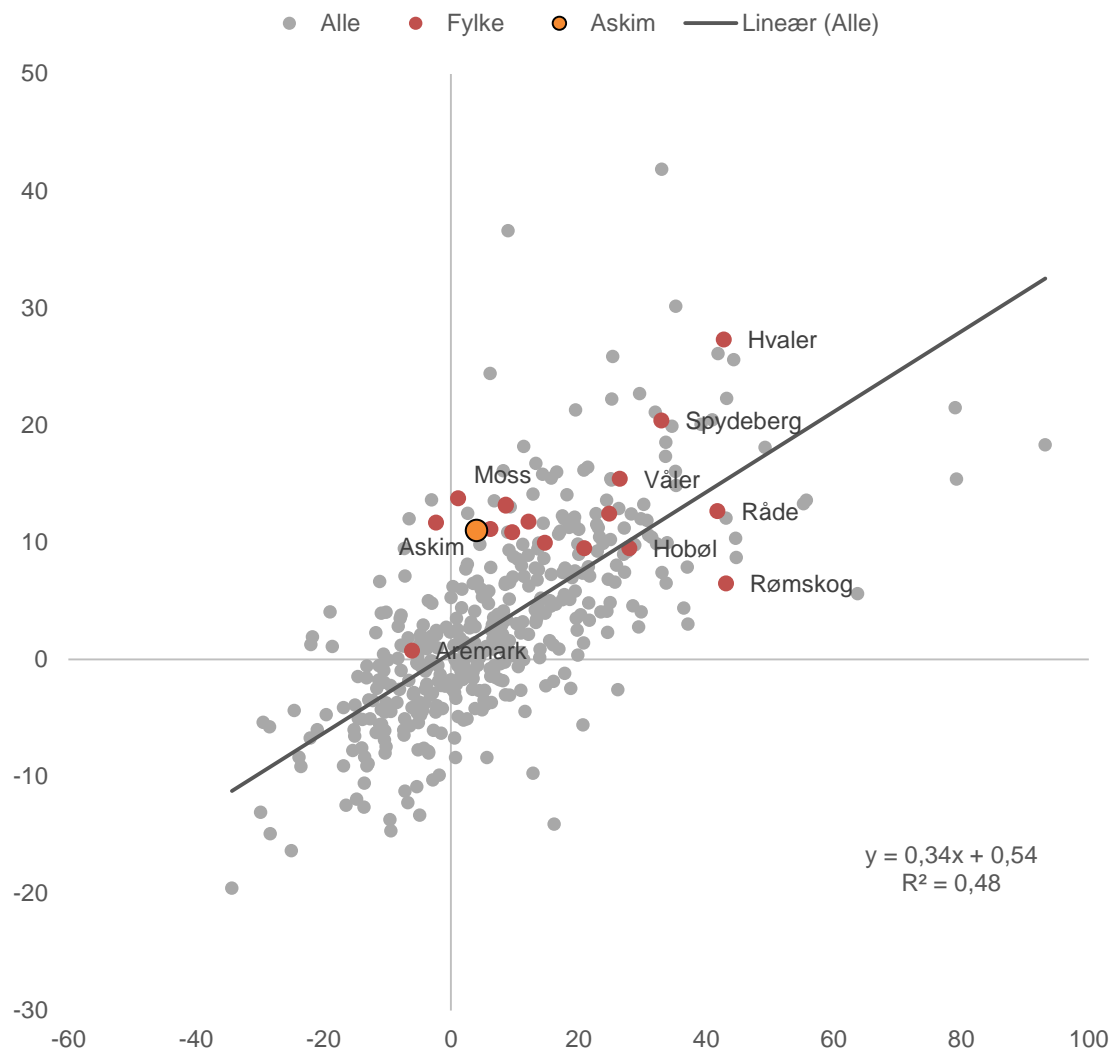

Figur 43: Attraktivitetsmodellen, og de delene vi skal fokusere på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen, kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

4.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

Figur 44: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde prikkene er kommunene i Østfold, mens den store oransje representerer Askim.

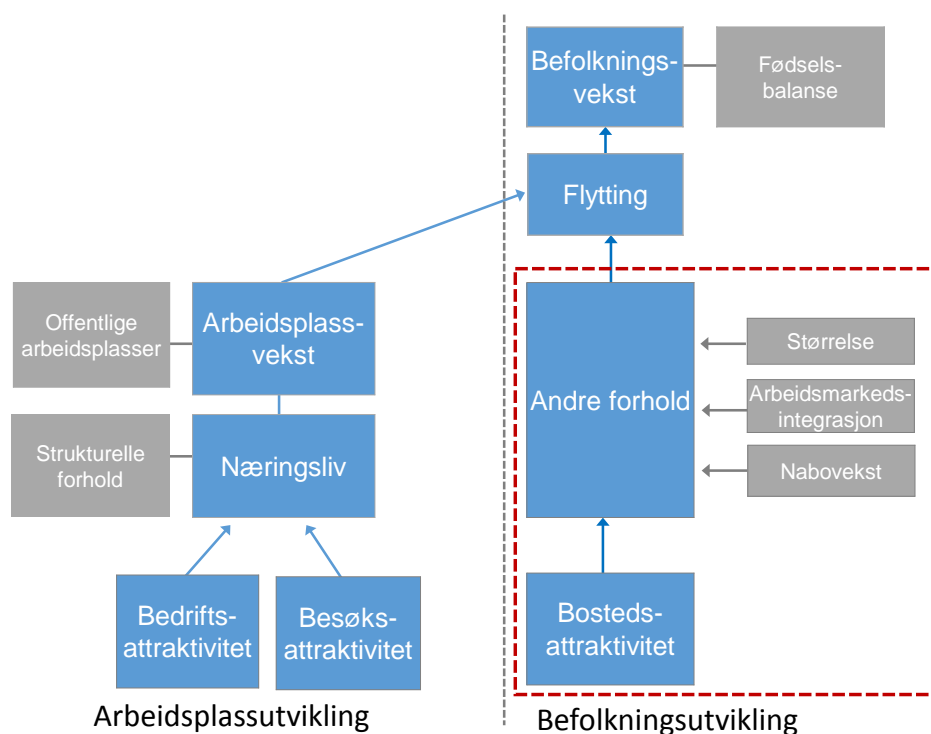
Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2000-2013. Den representerer ekstra nettoflytting som følge av øking i antall arbeidsplasser.

De fleste kommunene i Østfold har hatt en høyere nettoflytting enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi. Dette gjelder i høyeste grad også for Askim. Arbeidsplassveksten har vært på 4 prosent fra 2000 til i dag. Statistisk sett skulle dette ført til en nettoflytting (inklusive innvandring) på mellom 2 og 3 prosent. Men den faktiske nettoflyttingen har vært på 11 prosent.

Hva kan denne ekstra nettoflyttingen skyldes? Skyldes det strukturelle forhold, eller at Askim er attraktiv som bosted? Eller begge deler? Det vil vi se nærmere på, på de neste sidene.

4.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 45: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Det er tre strukturelle forhold som har signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen har systematisk høyere nettoflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt.

Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst blir nettoflyttingen påvirket positivt.

4.2.1 Strukturelle flyttefaktorer

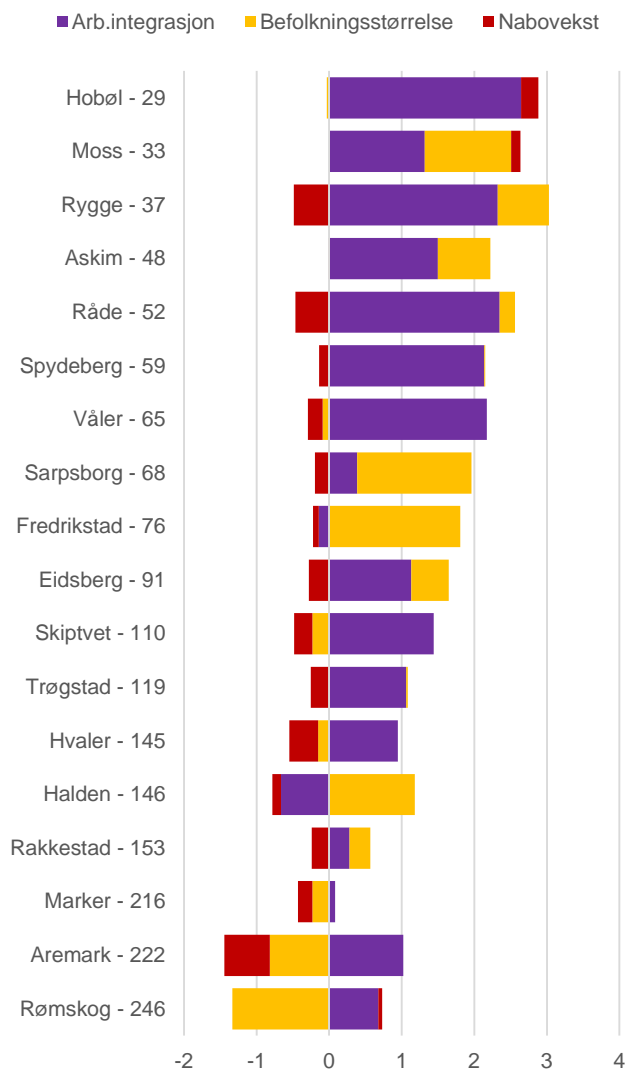
Hva har de strukturelle flyttefaktorene betydd for nettoflyttingen til kommunene? Det har vi regnet ut i figuren til høyre.

Mange kommuner i Østfold har gode strukturelle forhold for flytting. Askim er blant dem. For Askim sin del er det den gode arbeidsmarkedsintegrasjonen som isolert sett har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen. Askims relativt høye befolkningsstørrelse har også isolert sett bidratt positivt til nettoflyttingen. Middels kommunestørrelse i Norge er rundt 5 000.

Mange kommuner i Østfold får høy nettoflytting på grunn av gode arbeidsmarkedsintegrasjon. Noen kommuner, som Moss, Sarpsborg og Fredrikstad har fått høy innflytting for de de er store. Folk trekker til seg folk. Rømskog og Aremark har det motsatt: Den lave befolkningsstørrelsen har isolert sett hatt en negativ effekt på nettoflyttingen til kommunen.

Askim er rangert som nummer 48 med hensyn til strukturelle forhold for flytting. Mange kommuner i Østfold trenger ikke jobbe mye med å få nettoflytting. De strukturelle forholdene «gjør det for dem».

De fleste kommunene i Østfold har en litt negativ effekt av nabovekst, som er arbeidsplassveksten i kommunene det pendles ut til. Det er fordi hele fylket har forholdsvis lav arbeidsplassvekst.

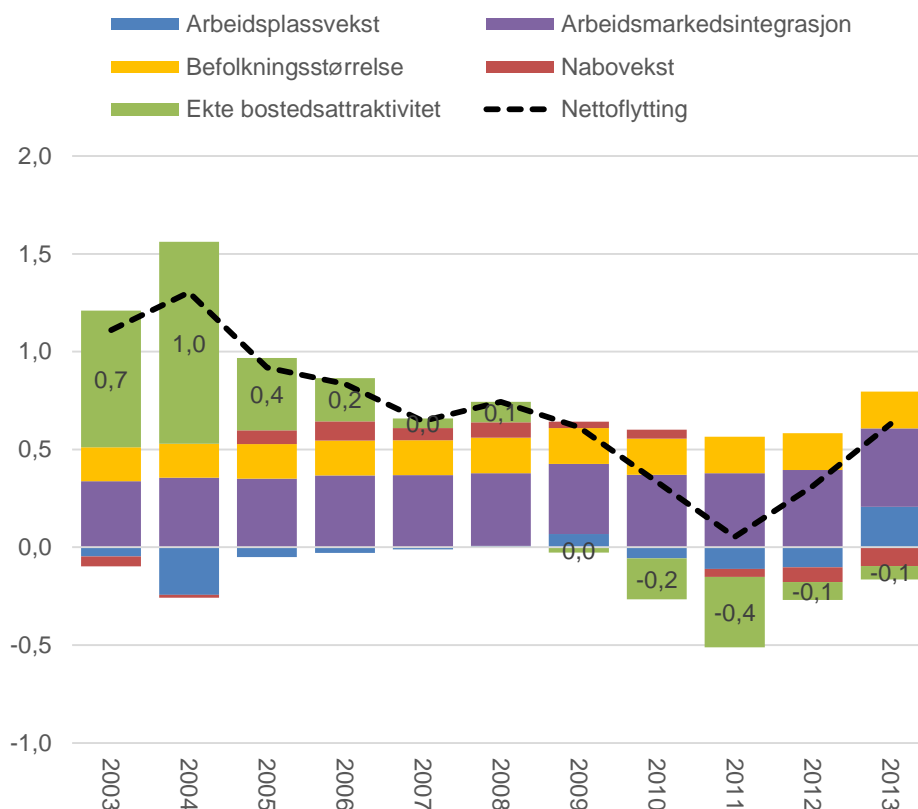

Figur 46: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.2 Ekte bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for kommunen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Utviklingen av bostedsattraktiviteten i Askim kan vi se i figuren under.

Figur 47: Den relative nettoflyttingen til Askim, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av nettoflytting.

Askim var en attraktiv bostedskommune fram til 2008. Da var nettoflyttingen over normalt høy, gitt arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

De siste årene har nettoflyttingen til Askim vært litt lavere enn de strukturelle forholdene skulle tilsi. Den høye bostedsattraktiviteten har forvunnet.

Arbeidsplassveksten har hatt lite å si for nettoflyttingen til Askim. Arbeidsplassveksten har ikke vært en driver for flytting til kommunen, slik den vanligvis er. Det er først og fremst arbeidsmarkedsinntegrasjonen som har ført til høy nettoflytting til Askim. Den forholdsvis høye befolkningsstørrelsen har også hatt en jevn og positiv effekt.

Arbeidsplassvekst i nabokommuner har ikke hatt mye å si for nettoflyttingen til Askim. Tidligere så vi at Spydeberg hadde hatt høy næringsattraktivitet. Det er mange som pendler fra Askim til Spydeberg, så det gir gevinst til Askim i form av mer innflytting (eller mindre utflytting).

4.2.3 Bostedsattraktivitet rangert

Vi ser hvordan den uforklarte flyttingen, bostedsattraktiviteten, har vært i kommunene i Østfold i de siste tolv årene i figuren til høyre.

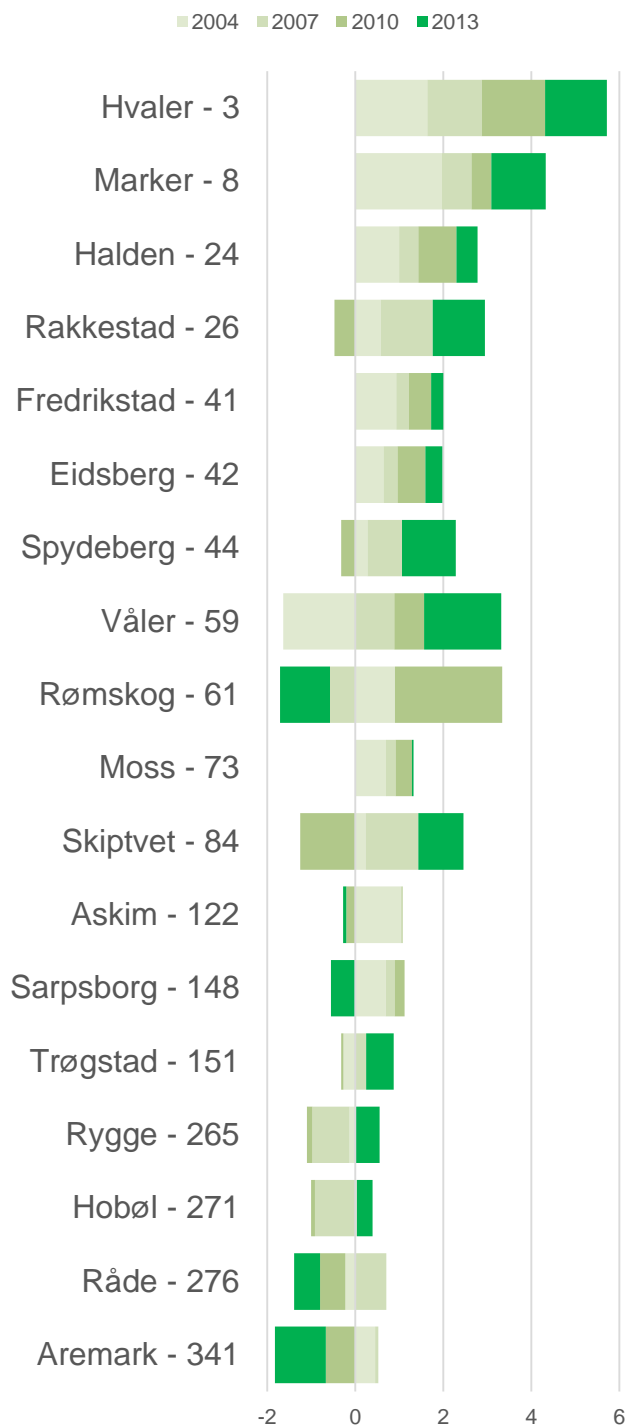
Mange kommuner i Østfold har vært attraktive som bosted. Hvaler er faktisk Norges 3. mest attraktive kommune som bosted.

Askim kommer på 122. plass, godt over middels blant landets kommuner, men ikke så høyt blant Østfoldkommunene. Svak attraktivitet i de siste to periodene trekker ned.

Noen kommuner har fått en bedring i sin bostedsattraktivitet i løpet av den siste treårsperioden. Dette gjelder f.eks. Våler, Skiptvet og Spydeberg.

Noen kommuner har fått en dårligere attraktivitet de siste tre årene. Dette gjelder f.eks. Rømskog, Sarpsborg, Råde og Aremark.

Ingen kommuner i Østfold har hatt negativ bostedsattraktivitet i alle treårsperiodene. Og nesten alle kommunene i Østfold rangerer over middels med hensyn til bostedsattraktivitet for de fire siste treårsperiodene samlet sett.

Figur 48: Bostedsattraktiviteten for de siste fire treårsperiodene. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.3 Boligbygging og bostedsattraktivitet

Hva er det som gjør at noen steder trekker til seg innbyggere utover det som kan forventes av arbeidsplassvekst og strukturelle forhold?

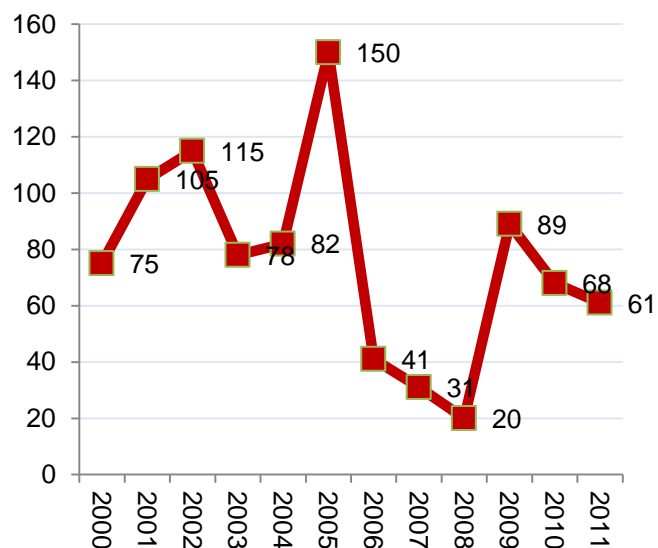
I vår terminologi er det det samme som å spørre om hva som skaper bostedsattraktivitet. Det er mange egenskaper ved steder som kan tenkes å påvirke bostedsattraktiviteten, men boligmarkedet er en av de mest nærliggende årsakene til forskjeller mellom steders bostedsattraktivitet. Boligmarkedet kan beskrives gjennom prisene på boliger, tilgjengelighet til boliger og nybygging av boliger. Et praktisk sted å starte er å se på omfanget av nybygging.

SSB har statistikk over boligbygging, og teller opp antall fullførte boliger hvert år. I figur 49 kan vi se hvor mange nye boliger som ble satt opp hvert år i Askim. I 2005 ble det bygd 150 nye boliger. Det er det året etter 2000 som de ble bygd flest. De neste tre årene ble det bygd langt færre, og i 2008 ble minimum nådd med 20 fullførte boliger. Siste år, 2013 ble det bygd 61.

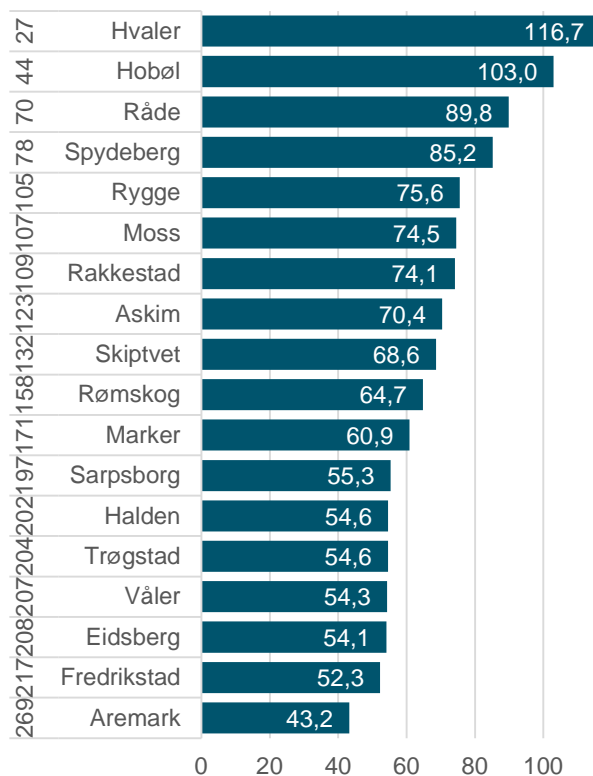
For å kunne si noe om boligbyggingen i Askim er høy eller lav, må vi se boligbyggingen i forhold til folketallet, og sammenlikne med andre kommuner. Det har vi gjort i den nederste figuren.

Da ser vi at det ble bygd 70,4 boliger pr 1000 innbyggere fra 2000 til 2013. Det plasserer Askim omtrent som middels av kommunene i Østfold. Vi kan også se rangeringsnummeret for Askim i forhold til alle andre kommuner i Norge. Da er Askim nummer 123 av 428 kommuner.

Boligbyggingen i Askim er klart lavere i de seks siste årene enn i de seks foregående. Dermed kan det se ut til at bostedsattraktiviteten har blitt lavere fordi det har blitt bygget færre boliger.

Figur 49: Antall fullførte boliger i Askim

Figur 50: Antall fullførte boliger pr 1000 innbyggere fra 2000 til 2013. Rangeringsnummer i forhold til landets 428 kommuner helt til venstre.

4.3.1 Boligpriser

Hva med boligpriser? Er steder med lave boligpriser mer attraktive fordi det er billig å kjøpe boligpriser? Eller er det mer riktig å si at høye boligpriser er et tegn på at bostedsattraktiviteten er høy?

La oss først se på boligprisene og utviklingen av denne i Askim.

I 2013 var gjennomsnittlig pris pr m² for eneboliger i Askim 15 614 kr. Det er en ganske sterk økning fra nivået i 2002, da den gjennomsnittlige kvadratmeterprisen var 9 255.

Som vi ser av figuren, er prisnivået i Askim lavere enn nivået på landsbasis. Sammenliknet med boligprisene på landsbasis er boligene i Askim forholdsvis rimelige.

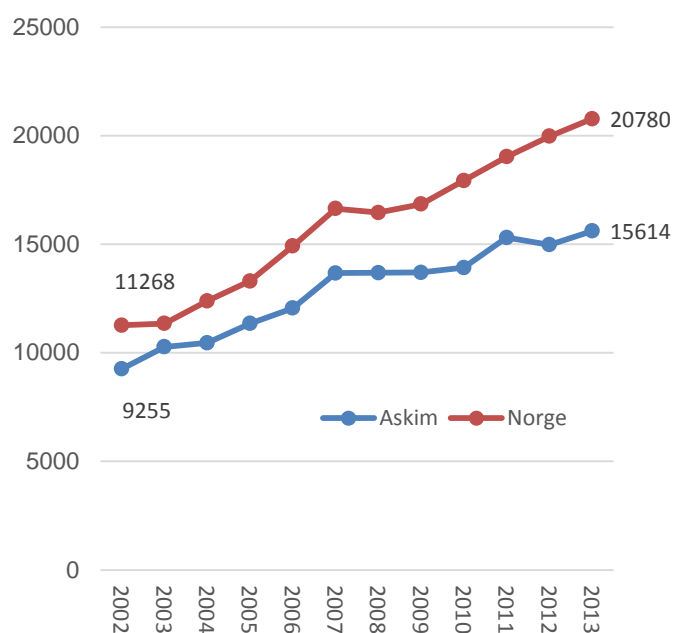
Vi kan også se av figuren at prisene på landsbasis har økt raskere enn i Askim. Boligprisene i Askim har dermed blitt relativt rimeligere de siste 11 årene.

I den nederste figuren ser vi hvordan boligprisene har utviklet seg i Askim og nabokommunene siden 2002. Prisene stiger i alle kommunene, men det kan se ut til at spredningen øker.

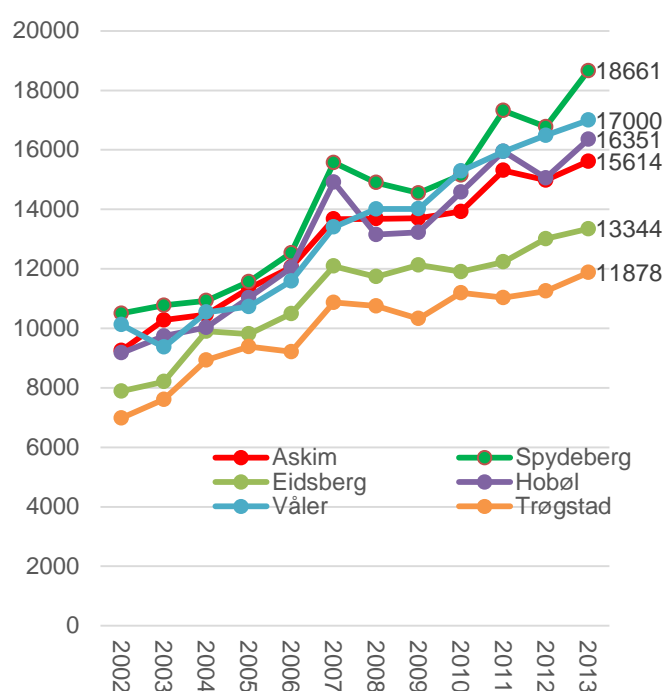
Spydeberg, Våler og Hobøl har høyere boligpriser enn Askim, mens Eidsberg og Trøgstad har lavere.

Det er ganske tydelig at boligprisene blir sterkt påvirket av avstanden til Oslo. Dess lavere avstand, dess høyere pris.

Perioden 2002 til 2012 er preget av en veldig sterk vekst i boligprisene. Denne prisveksten har vært sterkest i de største byene, og mindre sterk når vi kommuner utenfor pendlingsområdet til de største byene. Dersom vi kommer inn i en periode med prisfall på boliger, vil nok prisene synke mest i de store byene, og minst i periferien.

Figur 51: Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for eneboliger i Askim og Norge.

Figur 52: Boligpriser i Askim og nabokommuner.

4.3.2 Boligbygging og boligpriser

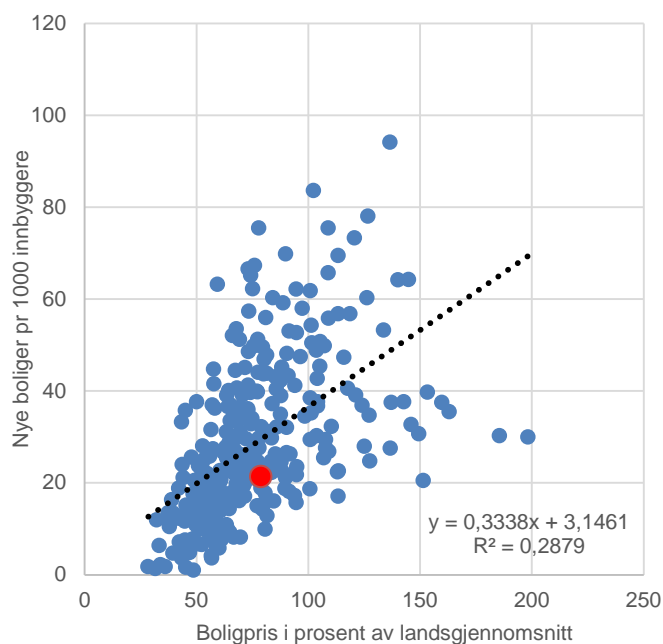
Boligprisene blir naturligvis sterkt påvirket av etterspørselen. Etterspørselen er igjen et resultat av hvor mange som i utgangspunktet ønsker å bo i området. Det er igjen et resultat av arbeidsplassveksten i området. Hvis et sted har en sterk økning i antall arbeidsplasser vil det gi et større antall personer som ønsker å bo i området. De strukturelle flyttefaktorene vi har sett på tidligere i dette kapitlet vil også påvirke etterspørselen. Steder som ligger nært store arbeidsmarkeder, og som derfor får høy arbeidsmarkedsintegrasjon, vil få større etterspørsel etter boliger og dermed høyere priser. De prisforskjellene vi så på forrige side viser at nærheten til Oslo påvirker boligprisene positivt. De andre strukturelle flyttefaktorene, som størrelse og arbeidsplassvekst i nabo-kommuner vil også virke på samme måten. Det vi kaller ekte bostedsattraktivitet vil også påvirke boligprisene positivt, men ser ut til å være en liten komponent i dannelsen av boligprisene.

Det er imidlertid ikke nok å bare se på etterspørselen. Tilbudet av boliger har naturligvis også en sterk innflytelse på boligprisene. Tilbudet av boliger blir særlig påvirket av nybygging av boliger. Dersom etterspørselen av boliger er høy, samtidig som det bygges færre boliger enn det etterspørres, vil prisene bli høyere.

Vi kan se på boligprisene og boligbyggingen i sammenheng, slik som vist i figur 53. Her har vi satt inn verdier for alle kommunene for boligpris sammenliknet med landsgjennomsnittet, og nybygde boliger pr 1000 innbyggere. Tallene er fra perioden 2008-2013. Boligprisene er beregnet fra statistikken over gjennomsnittlig kvadratmeterpris for eneboliger.

Vi har bare tegnet inn kommuner hvor det foreligger prisstatistikk fra statistikkbanken til SSB. I en del små kommuner er det for få solgte boliger pr år til å lage statistikk.

Vi kan se av figuren at det er en klar og positiv sammenheng mellom boligpriser og boligbygging. Mekanismen kan tenkes å være at høy etterspørsel fører til høyere priser, og høyere priser gjør det mer lønnsomt å bygge boliger. Dermed blir det en samvariasjon som figuren viser.

Figur 53: Boligpriser og boligbygging i norske kommuner i perioden 2008-2013. Den røde er Askim.

Askim kommune er tegnet inn med en rød prikk. Vi ser at boligprisene i Askim er på 79 prosent av landsgjennomsnittet. Boligbyggingen i denne perioden tilsvarer 21,4 nye boliger pr 1000 innbyggere. Askim har verken høye boligpriser eller spesielt mye boligbygging.

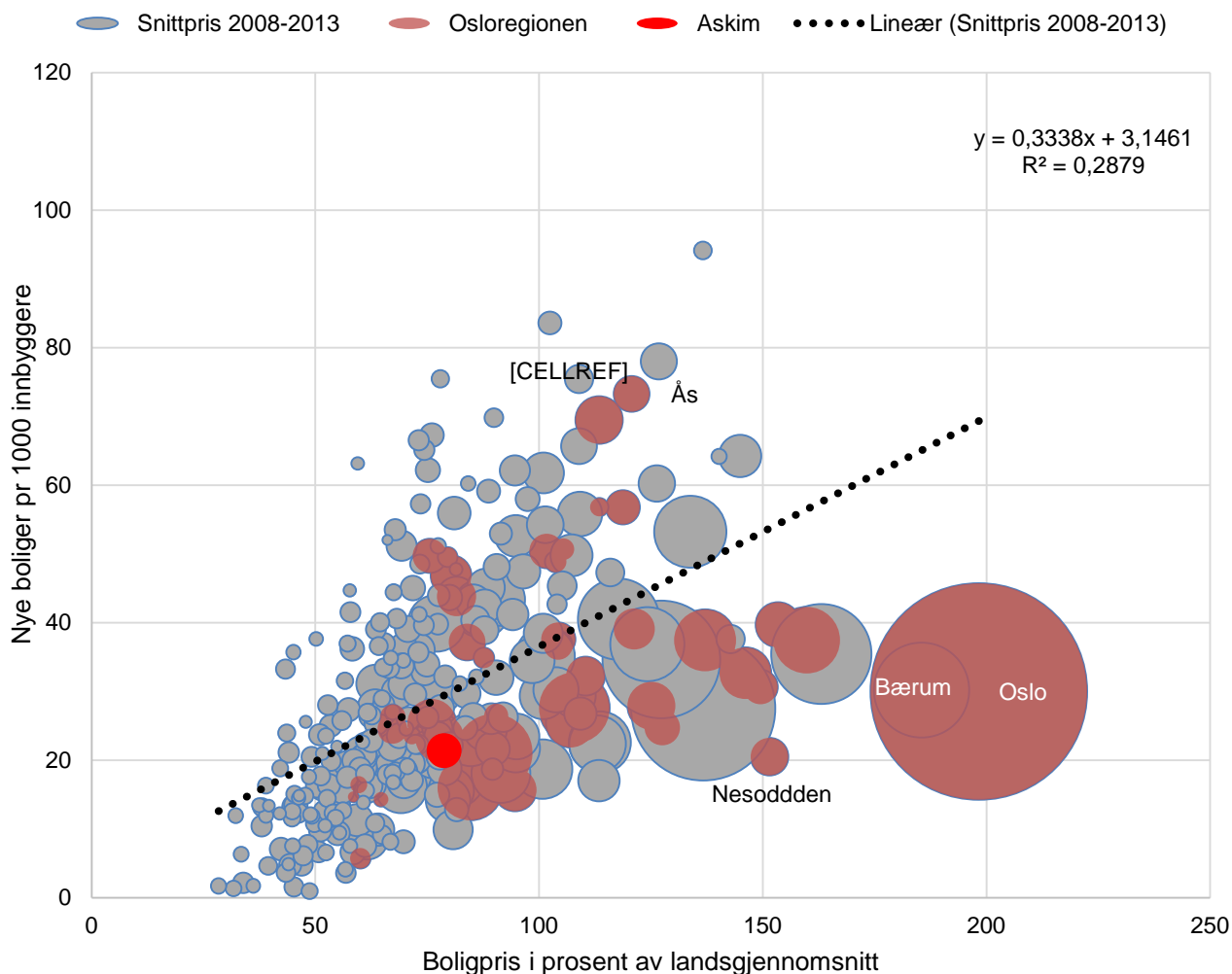
Vi ser også at Askim ligger under streken, som viser den statistiske sammenhengen mellom boligpriser og boligbygging. Det «burde» derfor ha vært bygget flere boliger i Askim med det prisnivået som har vært. Vi så tidligere i dette kapitlet at bostedsattraktiviteten i Askim har vært litt lav. Kanskje er det lav boligbygging som har forårsaket den svake bostedsattraktiviteten? Eller er det andre forhold som har gitt lav bostedsattraktivitet, og som har ført til at det har blitt bygget relativt få boliger?

Et annet forhold som vi kan se av figuren, er at det er noen kommuner som ligger høyt over regresjonslinjen. Der bygges det svært mange boliger, til tross for at prisene ikke er spesielt høye. Samtidig er det kommuner med et svært høyt prisnivå hvor det bygges forholdsvis lite. Hva skyldes dette? Det skal vi se nærmere på i den neste siden.

4.3.3 Boligmarkedet i Osloregionen

Årsaken til at noen kommuner kan ha høye boligpriser og lite nybygging, mens andre kommuner har mye nybygging uten høye boligpriser, er ofte at dette er kommuner som deler arbeidsmarked og samtidig har ulikt tilgjengelig areal for nybygging.

I figuren under har vi markert Oslo og kommunene i Akershus, Østfold, og Nedre Buskerud.

Figur 54: Boligpriser og boligbygging i norske kommuner. Størrelsen står i forhold til folketallet. De røde er kommunene i den funksjonelle Osloregionen.

Vi ser at Oslo og Bærum har høyest boligpriser av alle, men at det bygges lite boliger i forhold til folketallet i disse kommunene. Etterspørselen etter boliger i disse kommunene er høy, men boligbyggingen holder ikke tritt. Dermed øker prisene, men er tilsynelatende ikke nok regulert areal til nybygging. Dermed presses boligbygging og innflyttingen til kommuner innenfor pendlingsavstand med tilgjengelig areal. Ullensaker og Ås er slike kommuner. Vi ser at disse kommunene har mye boligbygging uten av boligprisene er spesielt høye.

Vi ser tre andre store kommuner i grått til venstre for Oslo. Det er Bergen, Trondheim og Stavanger. De danner kjerner i store funksjonelle arbeidsmarkeder med samme mekanisme; Det er ikke plass i senteret, og boligbyggingen presses over til nabokommuner med bedre plass. Utenfor disse byene kan vi også finne kommuner med unormalt mye boligbygging.

4.3.4 Kommer Oslosuget?

Mange steder på Østlandet har store forventninger om økt befolkningsvekst basert på innflytting av personer som pendler til Osloområdet etter hvert som nye og bedre kommunikasjoner på vei og tog skal bygges ut. En ser for seg at de nye kommunikasjonene skal bringe stedene innenfor akseptabel pendlingsavstand til Oslo, og at mange vil velge å bosette seg i kommunen, på grunn av lavere boligpriser.

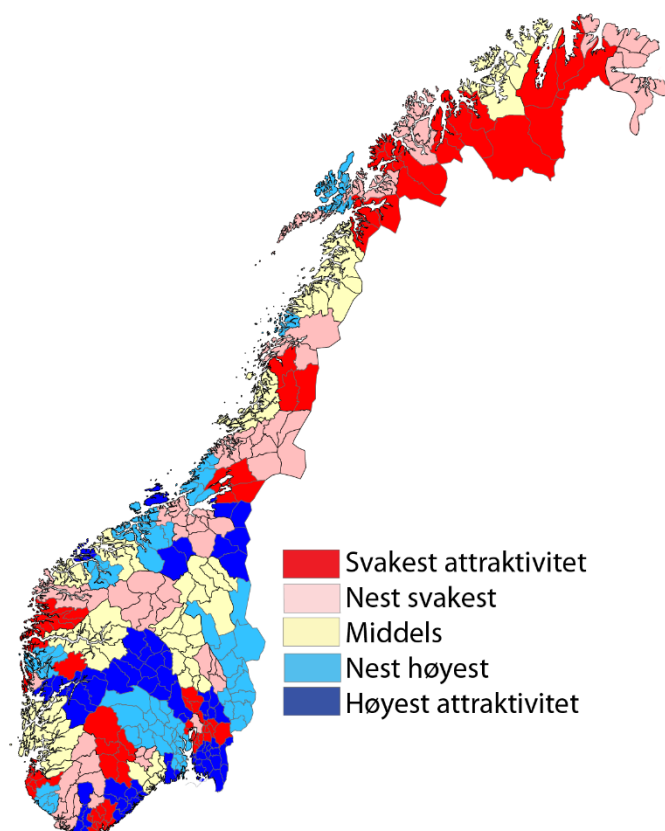
Denne forventningen bygger på at en ser for seg at utviklingen vi har sett i de siste tiårene skal fortsette.

I figur 55 ser vi variasjonene i bostedsattraktivitet i regionene i Norge. Der ser vi at Oslo, Akershus Vest, Follo og Nedre Romerike har spesielt lav bostedsattraktivitet, mens de omkringliggende regionene har høy bostedsattraktivitet. Den mest sentrale delen av Osloregionen har hatt mindre innflytting enn normalt, gitt de strukturelle flyttfaktorene og arbeidsplassveksten. De omkringliggende regionene har på sin side hatt unormalt høy netto innflytting.

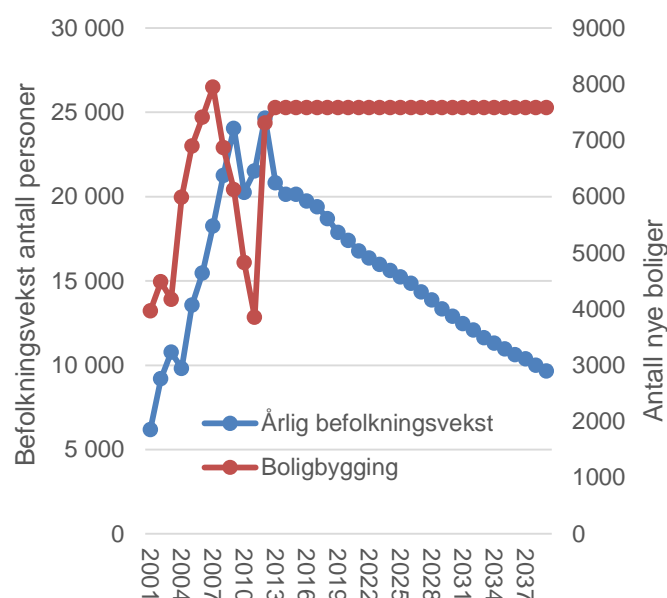
Det kan antakelig forklares av mekanismer i boligmarkedet. Den forventede innflyttingen til de sentrale delene av Osloregionen skjer ikke, fordi det ikke er nok boligbygging til å huse de potensielle innflytterne. I stedet øker prisene på boliger i disse områdene. Dermed presses innflyttingen til omkringliggende områder som har plass til boligbygging.

I årene framover forventes befolkningsveksten å bli lavere i Norge. Da blir det også lavere vekst i Osloregionen. Kapasiteten til å bygge nye boliger i Oslo og Akershus vil imidlertid være like god. I figur 56 har vi satt inn boligbygging og historisk og forventet befolkningsvekst i diagrammet. I 2013 var det en befolkningsvekst på nesten 25 000 i Oslo og Akershus, mens det ble bygget omtrent 7 000 boliger. SSB forventer i sin midlertidsprognose at befolkningsveksten i Oslo og Akershus skal synke ned mot 10 000 fram til 2040. Hvis det fremdeles er mulig å bygge 7 000 nye boliger i året, blir det ikke lenger et press mot de omkringliggende områdene. Den nye boligbyggingen i Oslo og Akershus vil være mer enn stor nok til å dekke etterspørselen fra nye innflyttere.

Dermed vil det ikke lenger blir spesielt lett å få innflytting utover det som egen arbeidsplassvekst og egne kvaliteter genererer. En kommune som Askim vil ikke lenger få drahjelp fra Oslo for å få flere innflyttere.

Figur 55: Variasjoner i bostedsattraktivitet i regionene.

Figur 56: Forventet årlig befolkningsvekst og boligbygging i Oslo/Akershus.

5. Scenarier for framtidig vekst

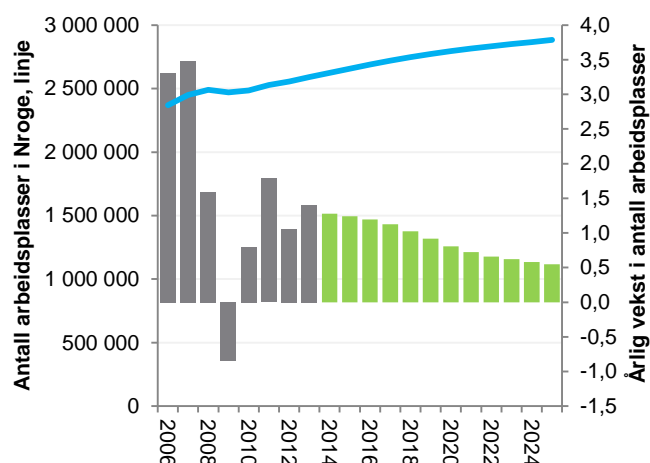
Vi skal avslutte denne delen av rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Fremtidsscenariene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

5.1 Strukturelle forhold

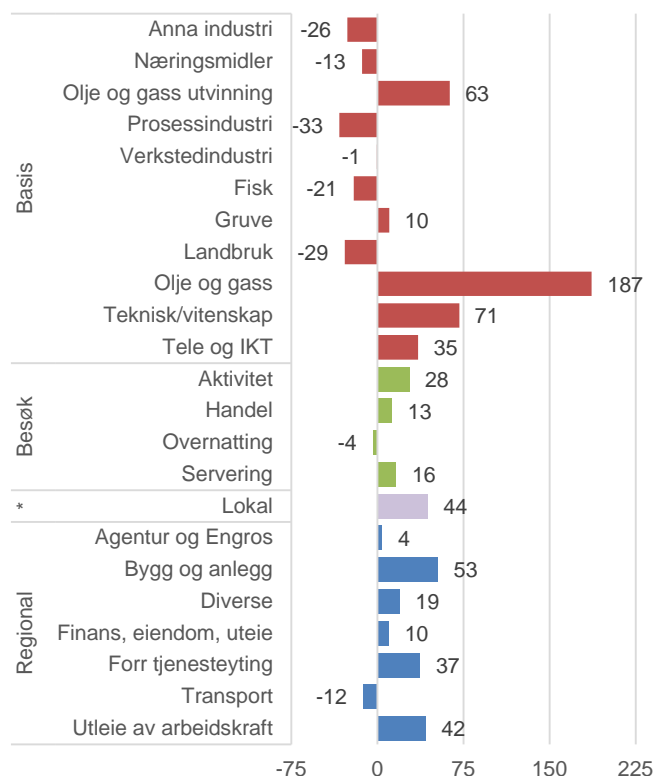
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baseres oss på SSBs middelframskrivning for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstantⁱⁱ, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i Norge i de siste årene, i figur 57.

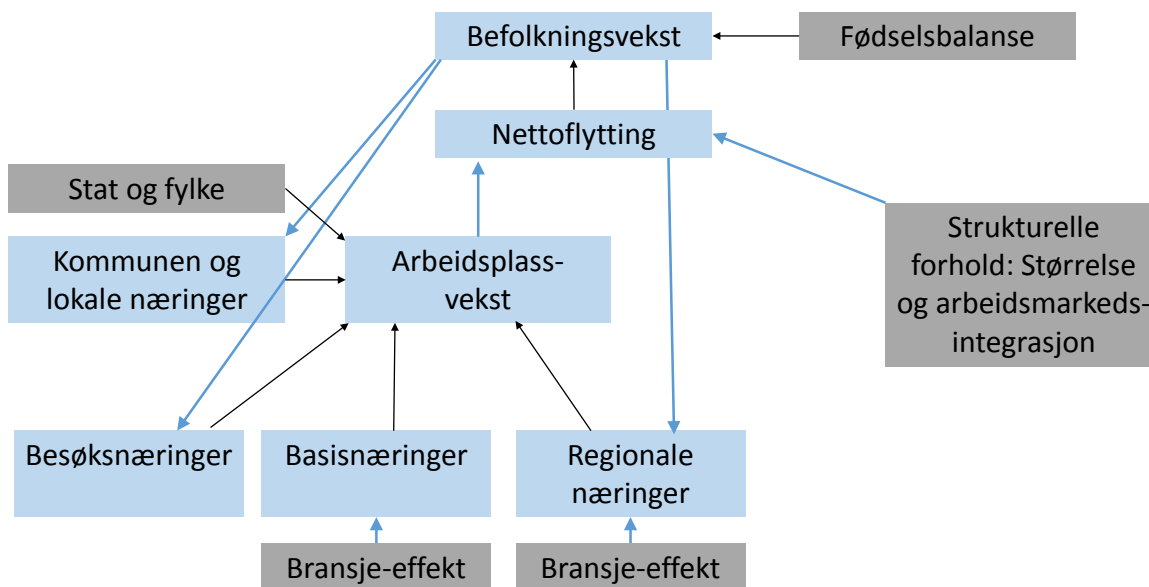
Figur 57: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsetingsandelen skal være konstant og SSBs middelprognose for befolkningsveksten.

Figur 58: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

5.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 59: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, det vil si at det er direkte input i modellen som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er antatt å være den samme som på landsbasis i utgangspunktet, men justert for befolkningsveksten. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i fylker antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

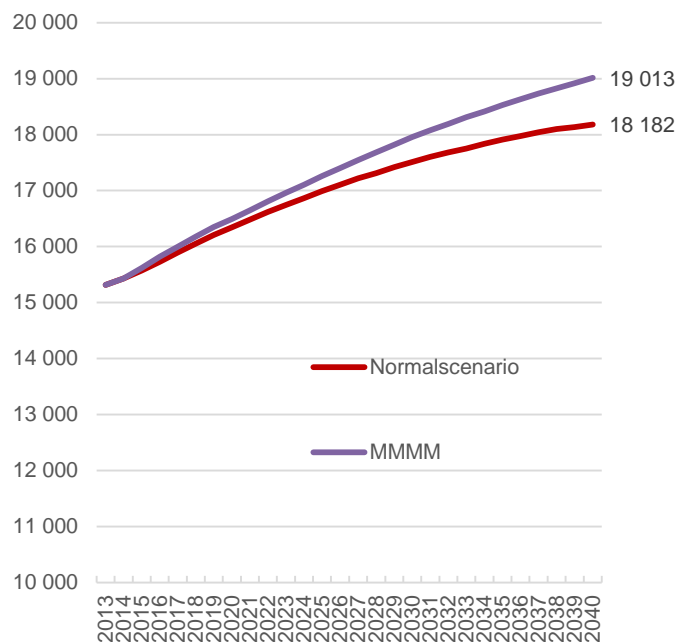
Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at regionen har en utvikling «som normalt», dvs. at regionen har helt nøytral attraktivitet.

5.3 Normal-scenario for Askim

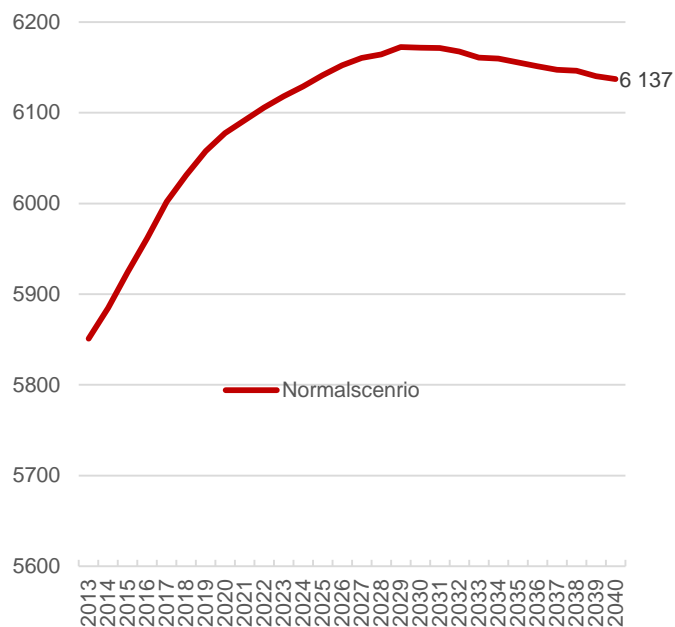
I figuren til høyre viser vi hvilken utvikling Askim vil få dersom normalscenariet slår til. Folketallet vil øke til 18 182 innbyggere i 2040. Den største oppgangen vil komme først. Deretter vil veksten flate litt ut. Det er fordi det antas at Norges befolkning etter hvert vil vokse langsommere enn før. Normalscenariet er mer pessimistisk enn SSBs middelframskrivning. Det kommer av at SSB har lagt inn en dempingsfaktor i den innenlandske flyttingen som blir sterkere lenger ut i perioden. Det vil innebærer at det sentraliserende flyttmønsteret vil avta. I vårt normalscenario ligger det imidlertid ingen slik dempingsfaktor.

Figur 53 viser forventet arbeidsplassutvikling under normalscenariet, dvs. et scenario der Askim oppfører seg som «statistisk normalt».

Antall arbeidsplasser forventes å øke ganske kraftig de første årene. Deretter vil veksten flate ut, og det vil bli en svak nedgang omtrent fra omtrent 2030. Den sterke veksten de første årene vil trolig være befolkningsdrevet. Høy befolkningsvekst påvirker arbeidsplassveksten i kommunal sektor, lokale næringer, besøksnæringer og de regionale næringene positivt.

Figur 60: Antall innbyggere i Askim, fremskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelframskrivning.

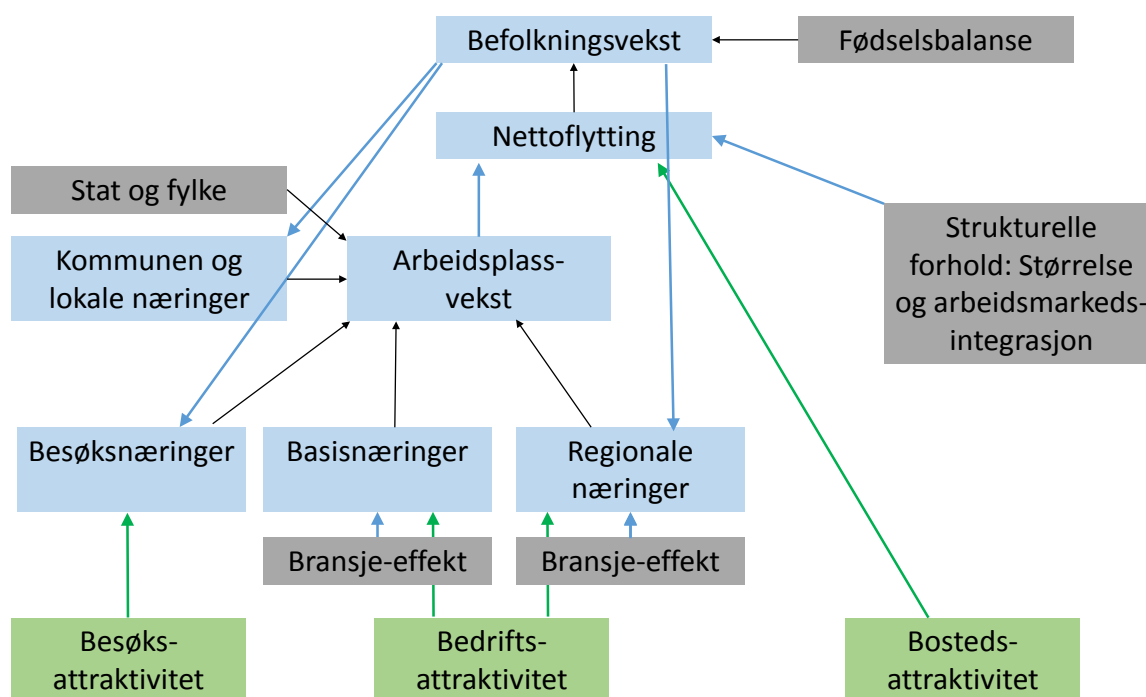

Figur 61: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Askim frem til 2040.

5.4 Alternative scenarier med ulik attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 62: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som regionen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling regionen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste ti årene. Vi har sett tidligere i denne rapporten at bostedsattraktiviteten i Askim har gått fra svært høy til lav, men at den har vært forholdsvis høy hvis vi ser på gjennomsnittet for de ti siste årene. Askim har hatt forholdsvis god attraktivitet for besøksnæringer og basisnæringer, men lav attraktivitet for regionale næringer.

5.5 Scenarier for historisk attraktivitet

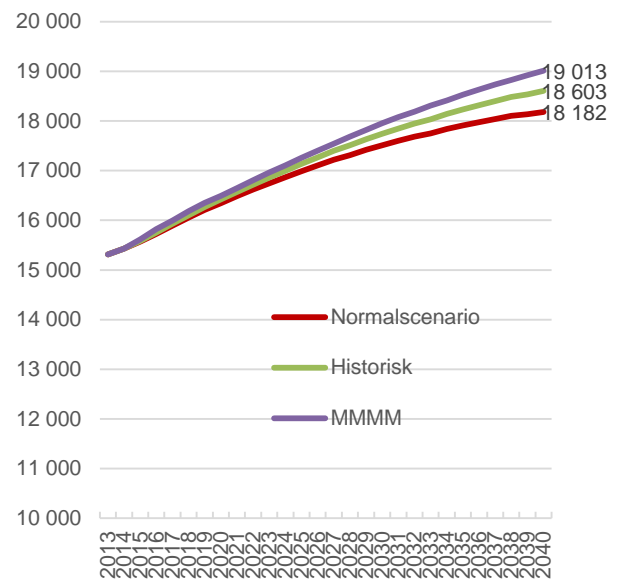
Hva vil skje dersom utviklingen i Askim fortsetter slik den har de siste årene? Askim har vært attraktiv som bosted og for besøks- og basisnæringene, men ikke attraktiv for de regionale næringene.

Tabell 5: Historiske verdier på attraktiviteten til Askim fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

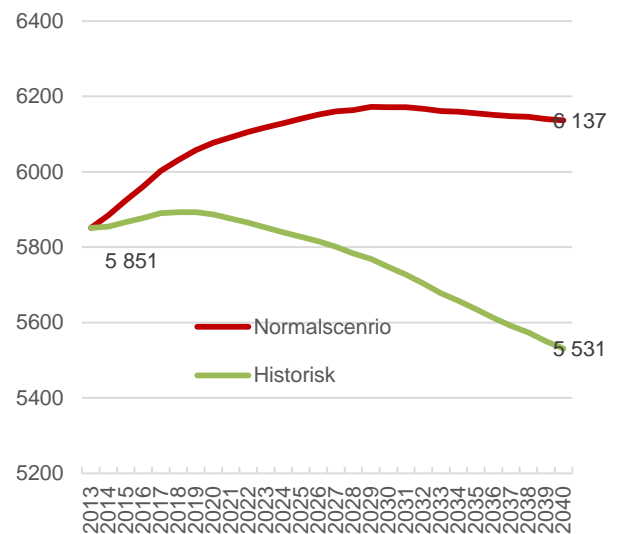
	Historisk
Bostedsattraktivitet	0,2
Basis attraktivitet	1,2
Besøksattraktivitet	0,5
Regional attraktivitet	-2,4

Øverst til høyre ser vi hvordan befolkningsveksten da vil bli. Befolkningsveksten i Askim vil bli litt høyere enn den vil i normalscenariet, og veksten i folketallet vil nærme seg SSBs middelframskrivning.

Antall arbeidsplasser vil derimot bli lavere dersom Askim utvikler seg som før. Det skyldes at Askim ikke har vært attraktiv for de regionale næringene. Dersom Askim fortsetter med dette, vil antall arbeidsplasser i Askim først vokse, men snart vil det bli arbeidsplassnedgang. Antall arbeidsplasser vil synke fra 5 851 i 2013 til 5 531 i 2040.

Figur 63: Historisk og normalscenario for befolkningsframskrivningen til Askim frem til 2040. MMMM viser SSBs framskrivninger.

Figur 64: Arbeidsplassvekst under normalscenariet og med historisk attraktivitet i Askim frem til 2040.

5.6 Scenario med høy attraktivitet for bedrift og besøk og bosted

Hva vil skje i Askim dersom kommunen klarer å beholde en rimelig høy attraktivitet langs alle dimensjonene over tid? Vi har lagt enn et høyvekstscenario. Vi har lagt inn at bostedsattraktiviteten er like høy som den var i Askim på begynnelsen av 2000-tallet. Vi har også lagt inn at den årlige arbeidsplassveksten vil være 1 prosent høyere enn forutsetningene isolert sett skal tilsi. Askim har i noen år hatt en enda høyere ekstra arbeidsplassvekst enn dette. Dette målet er derfor høyt, men ikke himmelhøyt.

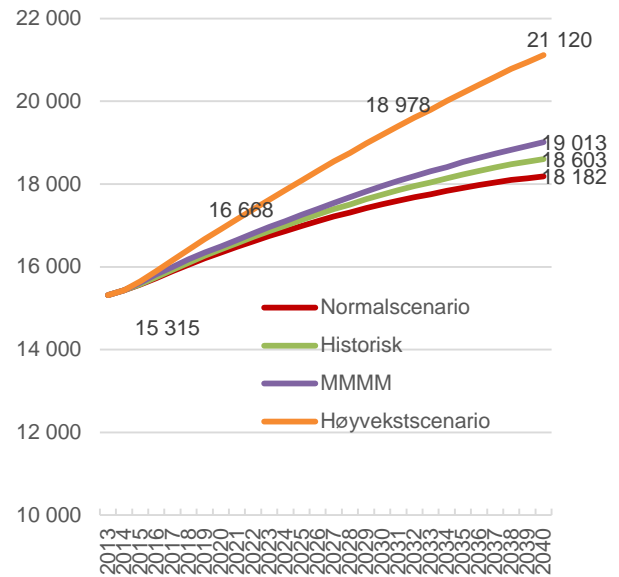
Tabell 6: Historiske verdier og høyvekst på attraktiviteten til Askim fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

	Høyvekst	Historisk
Bostedsattraktivitet	0,4	0,2
Basis attraktivitet	1,0	1,2
Besøksattraktivitet	1,0	0,5
Regional attraktivitet	1,0	-2,4

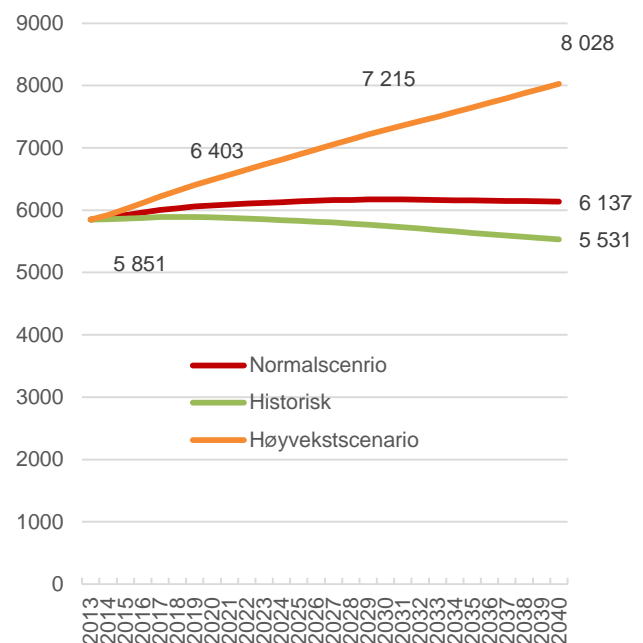
Befolkningen i Askim vil da øke til 21 000 innen 2040. Dette vil skyldes den høye bostedsattraktiviteten, men også innflytting som følge av arbeidsplassvekst.

Arbeidsplassveksten vil skille seg vesentlig ut fra veksten under normalscenariet og det historiske scenariet. Antall arbeidsplasser vil øke til over 8 000. Dette vil delvis skyldes en befolkningsdrevet vekst. Når befolkningen øker, blir det flere arbeidsplasser i kommunal sektor. Men arbeidsplassveksten vil også bli høy som følge av den høye attraktiviteten i næringslivet.

Askim har gode forutsetninger for å kunne oppnå høy vekst både i befolkning og i antall arbeidsplasser. Men det vil kreve en vesentlig forbedring i næringsattraktiviteten hvis det skal bli en høy vekst i antall arbeidsplasser.

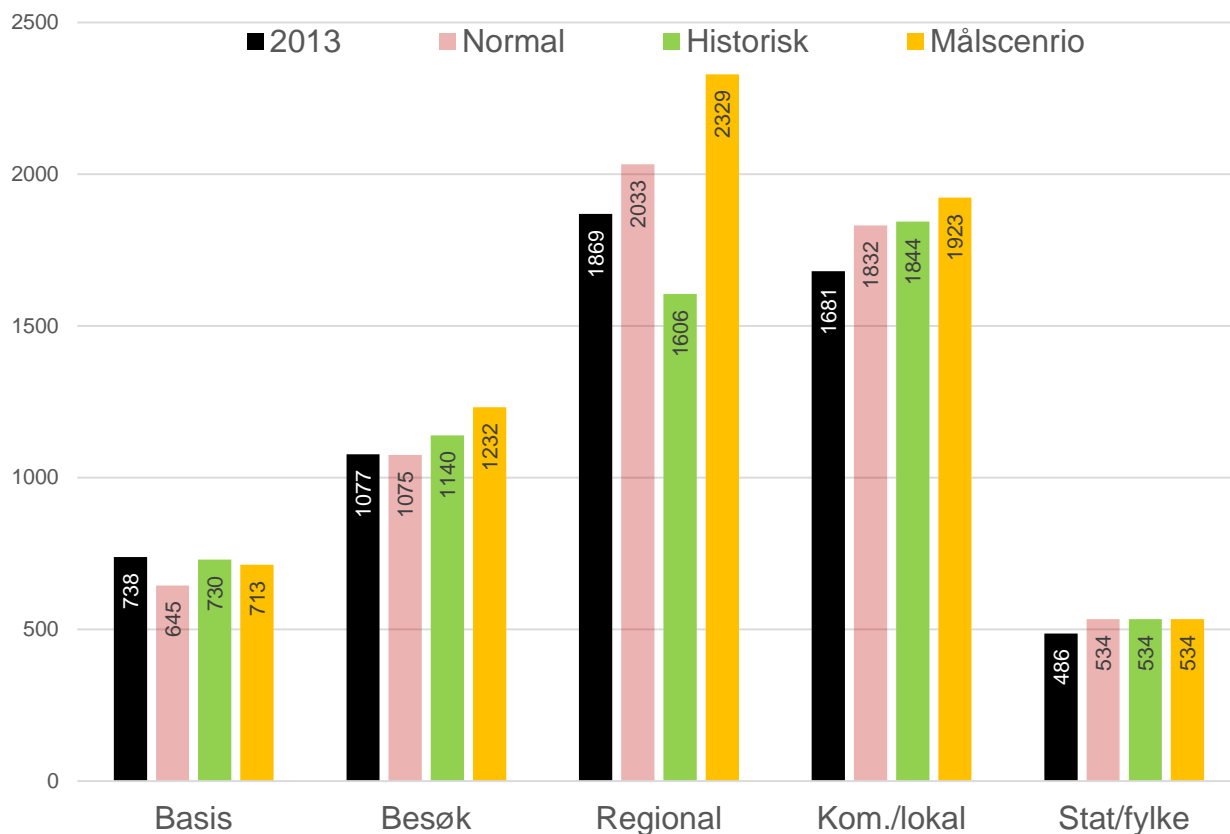
Figur 65: Befolkningsutvikling under ulike scenarier for attraktivitet i Askim frem til 2040.

Figur 66: Arbeidsplassutvikling i Askim frem til 2040 under ulike scenarier av attraktivitet.

5.6.1 Hvorfra kommer veksten i vekstscenariene?

Vi kan også vise hvordan arbeidsplassutviklingen blir i de ulike scenariene når vi deler opp veksten i de ulike sektorene og næringstypene. I figuren under viser vi antall arbeidsplasser i 2013 og i 2023 for de ulike scenariene.

Figur 67: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og næringstyper i 2013 og i de ulike scenariene i 2023, i Askim.

Scenariene viser at det er begrenset vekstpotensial i basisnæringene, dersom de strukturelle trekkene i utviklingen fortsetter. Det er likevel viktig å opprettholde den høye attraktiviteten som Askim har hatt for basisnæringene, ellers kan det bli færre arbeidsplasser i basisnæringene.

Det er et potensiale for flere arbeidsplasser i besøksnæringene, her kan antall arbeidsplasser bli på over 1200 om ti år.

Det største usikkerhetsmomentet er i de regionale næringene. Hvis den svake attraktiviteten for de regionale næringene fortsetter, vil antall arbeidsplasser synke ned mot 1 600, men dersom Askim greier å være attraktive for regionale næringer kan antallet økes til over 2 300.

Antallet i kommunen og lokale næringer vil øke i samsvar med befolkningsutviklingen.

Antall arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal virksomhet er antatt likt i de ulike scenariene.

6. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

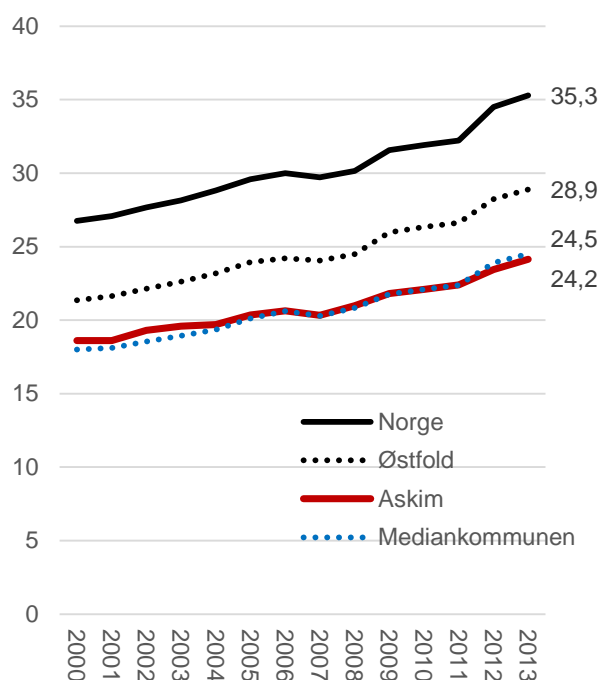
6.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom stedene. Bærum har høyst utdanningsnivå i sin befolkning i 2013 med 54,8 prosent av den sysselsatte befolkningen med minst tre års utdanning utover videregående skole. I Værøy kommune var tilsvarende andel 13,0 prosent.

I Askim hadde 24,2 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning i 2013. Andelen har vokst fra 18,6 prosent i 2000.

Når vi sammenlikner med andelen høyt utdannede i Østfold og Norge, er utdanningsnivået i Askim ganske lavt. I Østfold har 28,9 prosent av de yrkesaktive høyere utdanning, mens i Norge er andelen 35,3 prosent. De høyt utdannede klumper seg sterkt sammen i de største byene, og derfor har de aller fleste kommunene lavere utdanningsnivå enn landsgjennomsnittet. Det er faktisk bare 35 av 428 kommuner som har et utdanningsnivå i befolkningen som er over utdanningsnivået på landsbasis.

Hvis vi sammenlikner med mediankommunen, det vil si den kommunene i Norge som er rangert som middels, ser vi at utdanningsnivået i Askim er temmelig nært middels av norske kommuner. Trenden er kanskje litt negativ. I 2000 var Askim rangert som nummer 198 av kommunene, og var litt over mediankommunen. I 2013 var Askim rangert som nummer 231, altså litt under middels.

Figur 68: Andel av den sysselsatte befolkningen i Norge, Østfold, Askim og mediankommunen med høyere utdanning, 2000 – 2013.

6.1.1 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse.

Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan vi kanskje tolke som at de er attraktive som bostedskommune for personer med høy utdanning.

Rent intuitivt skulle en tro at kommuner som har et høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i egen kommune hadde lav utdanning blant de som pendlet ut, ettersom innbyggerne får dekket tilbud om arbeid til høyt utdannede i egen kommune. I praksis er det omvendt. Dess høyere utdanningsnivå det er i arbeidsmarkedet i egen kommune, dess høyere er utdanningsnivået blant de som pendler ut.

Det er i praksis også en sammenheng mellom høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i kommunen og utdanningsnivået blant de som pendler inn. Det virker intuitivt naturlig, men sammenhengen er mye sterkere mellom utdanningsnivået i egen kommune og de som pendler ut. Dermed ser det ut til at de høyt utdannede klumper seg i noen kommuner.

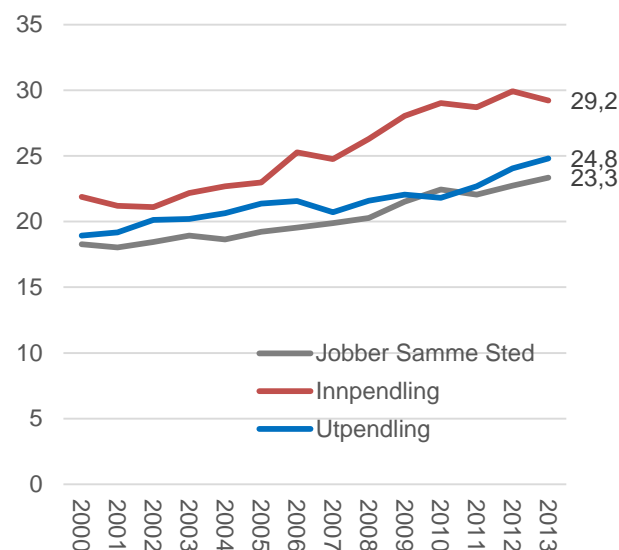
Differansen mellom utpendlerne og innpendlerne er vist i tabellen til høyre. Der ser vi at kommuner som Rygge, Råde og Fredrikstad har klart høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut enn de som pendler inn. Det virker som disse kommunene er foretrukne bosteder blant de med høyere utdanning. I Aremark, Skiptvet og Våler er det motsatt. Her er utdanningsnivået mye høyere blant de som pendler inn enn ut.

I Askim er det høyest utdanningsnivå hos de som pendler inn. Det tyder på at Askim ikke er spesielt attraktiv blant de med høyere utdanning.

I figuren til høyre ser vi hvordan utdanningsnivået har utviklet seg blant inn- og utpendlerne. Avstanden mellom ut- og innpendlernes utdanningsnivå økte fram til 2010, men de siste tre årene har avstanden sunket.

Tabell 7: Andel med høyere utdanning hos pendlere i 2012.

Rang	Sted	Jobber samme sted	Inn-pendling	Ut-pendling	Diff-eranse
37	Rygge	25,7	24,0	32,6	8,6
68	Råde	19,0	25,2	30,9	5,6
88	Fredrikstad	31,3	32,3	36,3	4,0
107	Rømskog	18,3	22,7	25,3	2,6
123	Moss	30,9	34,2	36,1	1,9
128	Halden	27,7	39,0	40,2	1,2
134	Hvaler	26,3	35,5	36,4	0,9
135	Spydeberg	20,8	26,9	27,7	0,8
165	Rakkestad	16,6	24,6	23,8	-0,8
192	Sarpsborg	24,4	32,7	30,4	-2,3
200	Marker	16,4	29,7	27,2	-2,5
233	Askim	23,3	29,2	24,8	-4,4
243	Eidsberg	20,7	28,7	23,9	-4,8
286	Trøgstad	16,6	27,8	21,0	-6,9
340	Hobøl	23,1	36,8	26,0	-10,8
379	Våler	25,1	40,2	24,6	-15,5
380	Skiptvet	17,9	36,5	20,7	-15,9
419	Aremark	21,4	43,8	21,7	-22,1

Figur 69: Andel med høyere utdanning hos de som pendler ut, pendler inn og arbeider i Askim.

6.2 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 65,3 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning. I Askim er utdanningsnivået i blant fylkeskommunens ansatte høyere, mens det er noe lavere blant statsansatte.

Blant kommuneansatte er utdanningsnivået også generelt høyere enn gjennomsnittet. 46,9 prosent av arbeidstakerne i kommunal sektor i Norge har høyere utdanning. I Askim er andelen lavere; 40,9 prosent.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet i Norge har høyere utdanning. I Askim er andelen mye lavere; 16,5 prosent.

Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

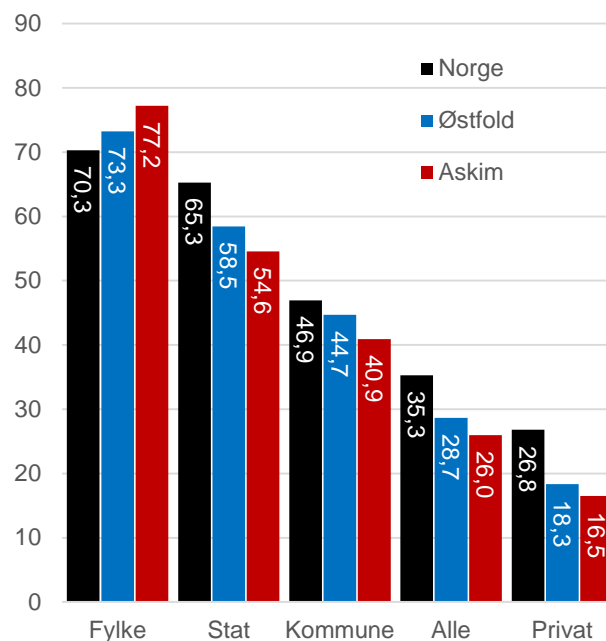
6.2.1 Utdanningsnivå næringslivet

I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 71.

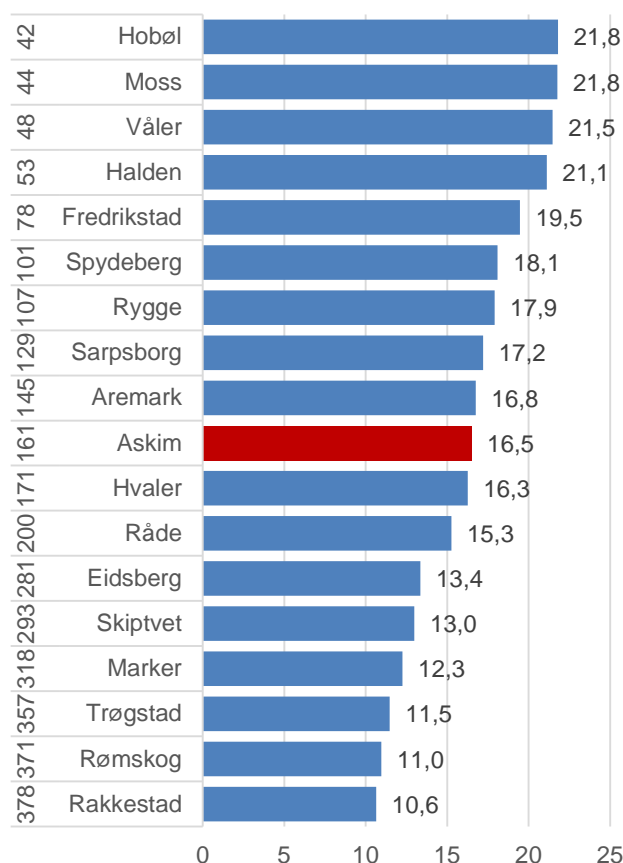
Kommuner som Hobøl, Moss og Våler har det høyeste utdanningsnivået i næringslivet av kommunene i Østfold.

I Askim hadde 16,5 prosent av arbeidstakerne i privat sektor høyere utdanning i 2013. Askim rangeres med dette som nummer 161 av de 428 kommunene. Det er over middels blant norske kommuner, selv om det er langt under gjennomsnittet for Norge.

Det er bare 16 kommuner i hele landet som har et utdanningsnivå i næringslivet som er høyere enn utdanningsnivået for næringslivet på landsbasis. Det er fordi de store byene drar opp snittet på landsbasis.

Figur 70: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

Figur 71: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2013.

6.3 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I figuren til høyre ser vi at i noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent.

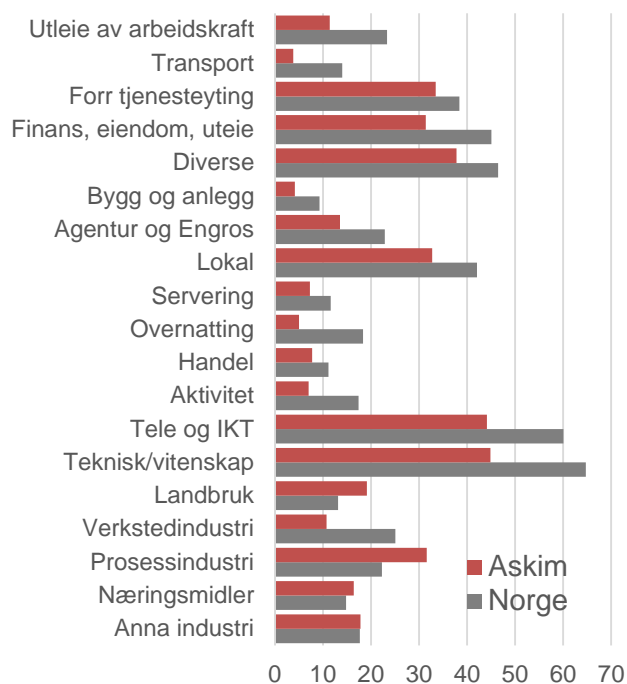
I figuren kan vi også sammenlikne utdanningsnivået mellom Askim og Norge bransje for bransje. I fire bransjer, som prosessindustri, næringsmidler, anna industri og landbruk, er utdanningsnivået i Askim høyere enn på landsbasis. I de andre bransjene er utdanningsnivået lavere.

Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig. Det har vi gjort i den nederste figuren. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå.

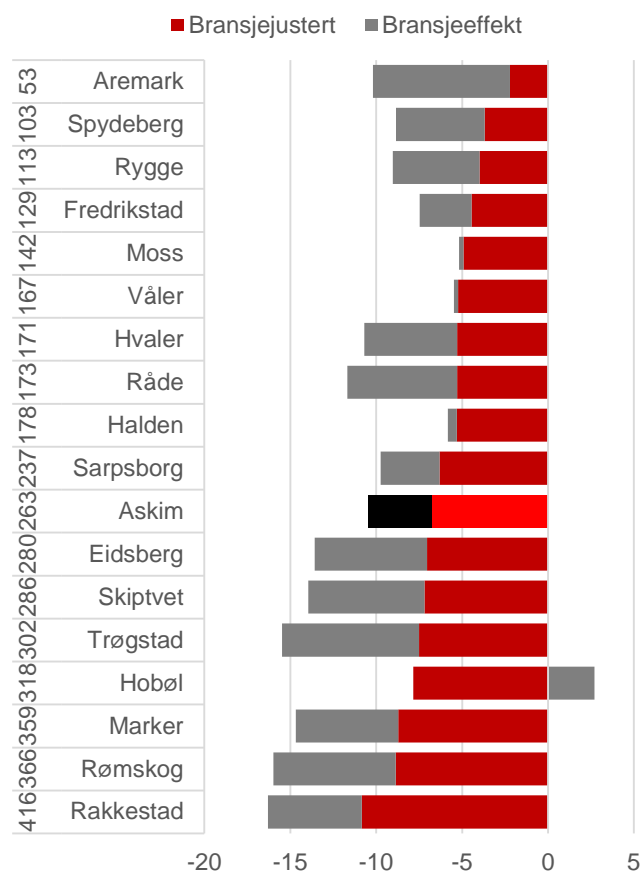
I Østfold er det bare Hobøl som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skulle være høyere enn landsgjennomsnittet. Moss, Våler og Halden har nesten ikke bransjeeffekt.

Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen regioner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra. Aremark har, kanskje noe overraskende, det høyeste bransjusterte utdanningsnivået i næringslivet av kommunene i Østfold.

I Askim er det en negativ bransjeeffekt, men ikke spesielt stor. Det bransjusterte utdanningsnivået i næringslivet i Askim er noe lavere enn middels av kommunene. Her er Askim rangert som nummer 263 av de 428 norske kommunene.

Figur 72: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i Norge og Vestfold.

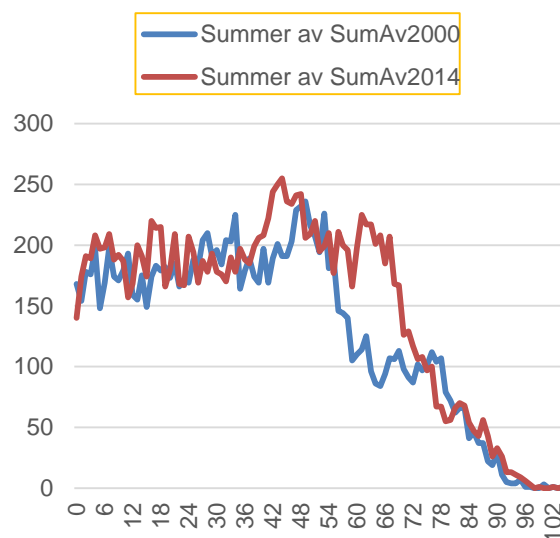
Figur 73: Avvik mellom regionenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert andel.

7. Askimborgeren

Hva kjennetegner Askimborgeren? I dette kapitlet skal vi se litt nærmere på om Askimborgerne er annerledes enn andre, med hensyn til alder, inntekt, landbakgrunn.

7.1.1 Aldersfordelingen i Norge

Det kan være nyttig å se litt på aldersfordelingen i Norge som en bakgrunn for å vurdere aldersfordelingen i Askim. I figuren til høyre har vi vist hvor mange innbyggere det er i de enkelte alderstrinnene i 2000 og 2014. I 2000 kan vi se at det var en topp for innbyggere som var 50-55 år. Det er de store barnekullene etter 2. verdenskrig. I 2014 har disse blitt 14 år eldre og er 62-67 år. I 2014 er 44-åringene de som er mest tallrike. Vi kan dermed se at slike alderstopper beveger seg ettersom tiden går.

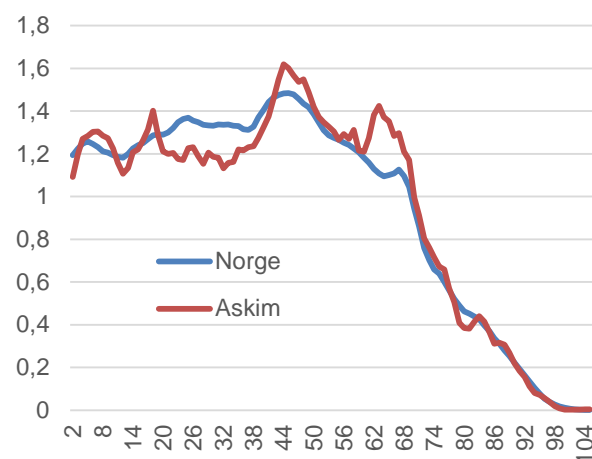

7.1.2 Aldersfordeling i Askim og Norge

I den nederste figuren har vi glattet ut kurvene litt, ved å lage et glidende gjennomsnitt med tre årsklasser, og sammenliknet aldersfordelingen i Askim med Norge.

Da ser vi at det er en mindre andel av innbyggere mellom 20 og 40 år i Askim enn i Norge. Askim har større andel av befolkningen mellom 42 og 70, men ikke særlig større andel av de som er eldre enn 70. Askim har en karakteristisk pukkel mellom 60 og 70 år.

Figur 74: Antall innbyggere i alderstrinnene i Norge i 2000 og 2014.

Figur 75: Aldersfordeling i Norge og Askim 2014, glattede kurver. Den vertikale aksene viser årsklassens andel av samlet befolkning.

7.1.3 Differanse mellom aldersfordelingen i Askim og Norge

Det er lettere å se forskjellene i aldersfordeling, dersom vi lar den vertikaleaksen viser differansen mellom andelen i Askim og Norge på de ulike alderstrinnene. I figuren til høyre viser vi disse kurvene for 2000 og 2014.

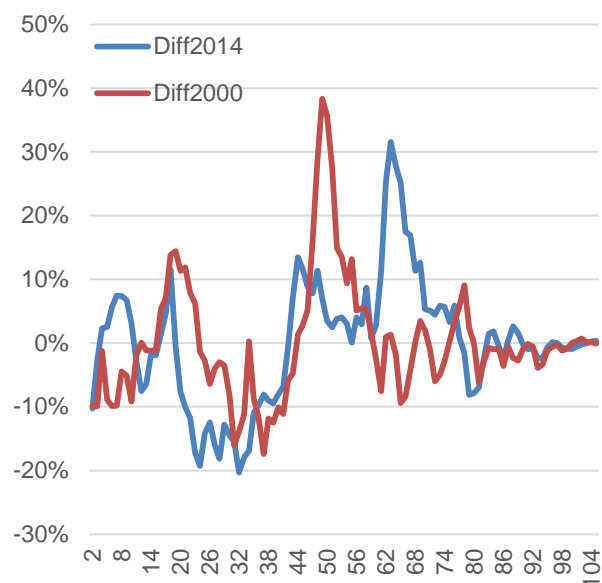
Den karakteristiske pukkelen er tydeligst for 2000, da det var 49-åringene som var spesielt tallrike i Askim. I 2014 var disse blitt 63, og deres andel har sunket litt ettersom befolkningen i Askim har økt.

Det er lavere andeler av innbyggere mellom 20 og 30 i 2014 enn i 2000. Det kan komme av at stadig flere tar høyere utdanning, og dermed flytter til utdanningsstedet. Det kan også se ut til at det likevel har blitt en høyere andel barn i Askim i 2014 i forhold til i 2000. Kanskje en del av disse har kommet som følge av innflytting av barnefamilier.

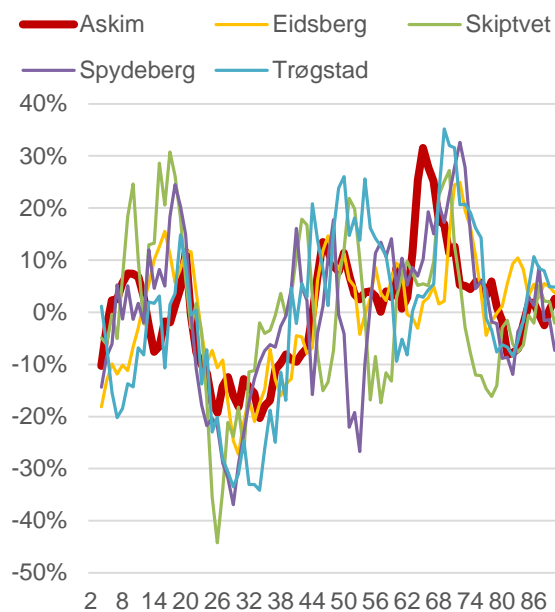
7.1.4 Differansen i nabokommuner

Det er ikke gunstig å ha lave andeler av befolkningen i aldersgruppen 20-40 år. Det er i denne alderen som de fleste kvinner føder, og dermed blir fødselsoverskuddet lavere. De fleste kommuner i landet har imidlertid lave andeler i denne aldersgruppen. Det er de store universitetsbyene som trekke til seg de unge, og som har et stort overskudd i denne aldersgruppen. Det kan derfor vært interessant å se hvordan aldersfordelingen i nabokommunene er.

I den nederste figuren ser vi at også nabokommunene har lavere andeler av innbyggere mellom 20 og 30 år, og at Skiptvet, Trøgstad og Spydeberg har mye lavere andeler. Askim ser dermed ut til å holde ganske bra på de unge innbyggerne, i hvert fall i forhold til sine nabokommuner.

Figur 76: Differanse mellom aldersfordeling i Askim og Norge i 2000 og 2014. Glattede kurver.

Figur 77: Differanse i andeler på ulike alderstrinn i Askim og nabokommuner i 2014.

7.1.5 Kjønn

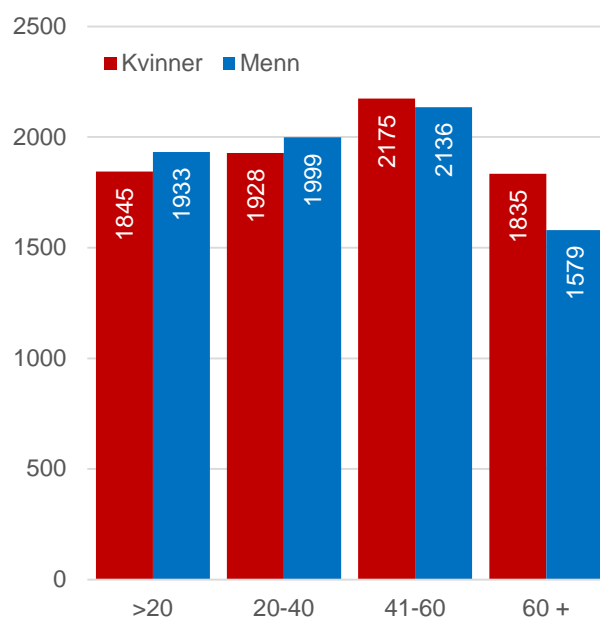
Kjønnsfordelingen i befolkningen i Askim er ganske normal.

Det fødes litt flere gutter enn jenter. Det gjør at guttene er i flertall blant barna. Det ser vi også i Askim. Det er 1 933 mannlige innbyggere under 20 år, mens det er 1 845 kvinnelige.

I aldersgruppen 20-40 er det ennå litt flere menn enn kvinner; 1 999 mot 1 928.

Blant de mellom 41 og 60 er det litt flere kvinner.

Blant de over 60 er det klart flere kvinner i befolkningen i Askim. Kvinnene lever lengst, og da blir det flest kvinner blant de over 60.

Figur 78: Antall kvinner og menn i ulike aldersgrupper.

7.2 Landbakgrunn

Askim har mange innbyggere som har bakgrunn utenfor Norge. Til sammen er det 2 967 innbyggere i Askim som har bakgrunn fra andre land. Det tilsvarer 19,2 prosent av befolkningen i Askim. I Norge utgjør personer med bakgrunn fra utlandet 14,8 prosent.

Vi ser hvilke land som er representert med flest innbyggere i Askim i figuren til høyre.

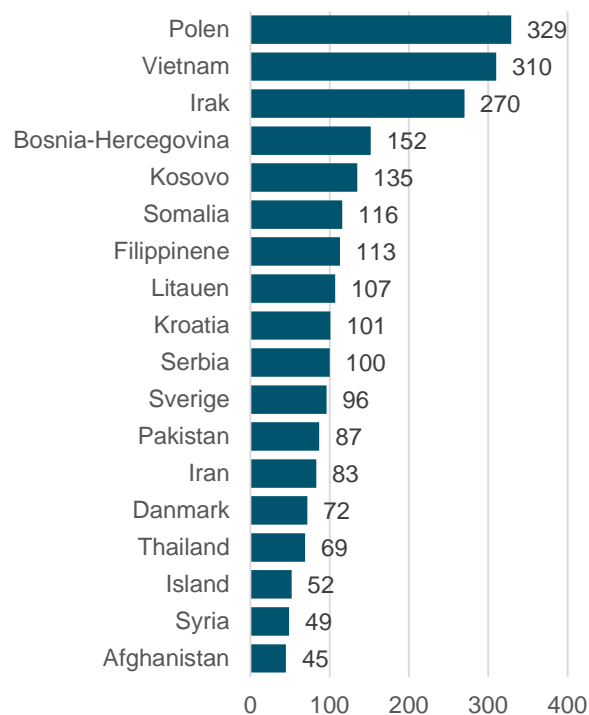
Det er flest med bakgrunn fra Polen. Det er 329 innbyggere med landbakgrunn fra Polen i 2014. Dernest er det Vietnam med 310 og Irak med 270 som har flest. I statistikken til SSB finner vi at 83 ulike land er representert i befolkningen i Askim.

Når vi skal vurdere om det er mange innbyggere med annen landbakgrunn i Askim, er det praktisk å sammenlikne andelen av innbyggere med annen landbakgrunn i Askim med den samme andelen på landsbasis. Det har vi gjort i den nederste figuren.

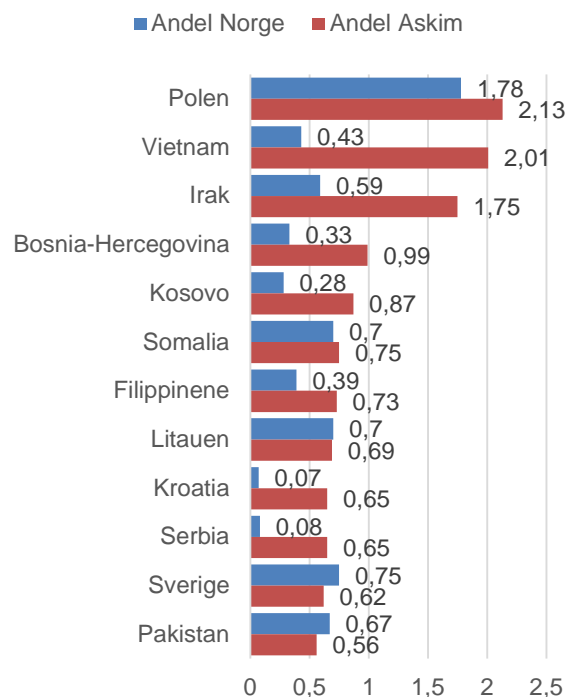
Der ser vi at det er litt større andel innbyggere fra Polen i Askim enn i Norge.

Askim har langt høyere andeler av innbyggere fra land som Vietnam, Irak, Bosnia, Kosovo, Filippinene, Kroatia og Serbia enn ellers i landet. Innbyggere fra disse landene er hovedsakelig flyktninger. Dermed ser det ut til at Askim har en høy andel av innbyggere med flyktningebakgrunn.

Andelen innbyggere i Askim som er fra Sverige er lavere enn ellers i landet, tross at det er en kort vei til svenskegrensa. Det er også lavere andel av innbyggere i Askim som kommer fra Pakistan.

Figur 79: Antall innbyggere med annen landbakgrunn i Askim i 2014.

Figur 80: Andel av innbyggere med ulik landbakgrunn i Askim og Norge.

7.2.1 Flytting og landbakgrunn

Vi så i kapittel 1 at Askim hadde forholdsvis lite innvandring. På forrige side så vi at Askim likevel har ganske mange innvandrere.

Mange av innvandrerne til Askim har dermed ikke kommet inn som innvandrere, det vil si flyttet direkte til Askim fra utlandet, men har kommet som innflyttere fra en annen norsk kommune. Da har de kommet inn som «innenlands flytting» i statistikken.

Det finnes imidlertid statistikk som viser hvordan den innenlandske flyttingen er fordelt mellom personer med innvandrerbakgrunn og de som ikke har innvandrerbakgrunn.

I figuren ser vi hvordan den innenlandske nettoflyttingen til Askim har fordelt seg.

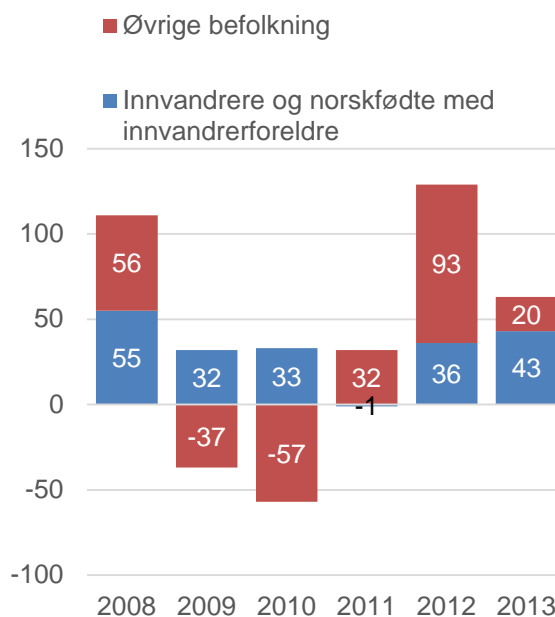
I 2008 var omtrent halvparten av netto innenlands innflytting til Askim personer med innvandrerbakgrunn.

I 2009 og 2010 var det netto utflytting til andre norske kommuner av personer uten innvandrerbakgrunn, mens det var netto innflytting av personer med innvandrerbakgrunn. Det første til at andelen av personer med innvandrerbakgrunn i befolkningen steg ganske mye i disse årene.

I 2011 var det eneste året der det var netto utflytting til andre norske kommuner av personer med innvandrerbakgrunn, riktignok dreide det seg om kun én person netto.

I 2012 var det stor nettoinnflytting (93 personer) til Askim av personer uten innvandrerbakgrunn, mens det var en nettoinnflytting på 36 av personer med innvandrerbakgrunn.

I 2013 var det igjen større nettoinnflytting av personer med innvandrerbakgrunn (43) enn de uten slik bakgrunn (20).

Figur 81: Netto innenlands flytting til Askim, fordelt på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre og øvrig befolkning.

Ser vi på hele perioden fra 2008 til 2013, var det en nettoinnflytting på 305 personer til Askim fra andre norske kommuner.

Av disse har 198 vært personer med innvandrerbakgrunn, mens 107 har vært personer uten innvandrerbakgrunn.

Det synes dermed klart at Askim er et svært attraktivt sted å flytte til for folk med innvandrerbakgrunn. Vi må ikke glemme at det også er en netto innflytting av personer uten innvandrerbakgrunn. Askim er attraktiv for begge gruppene.

7.3 Inntekt

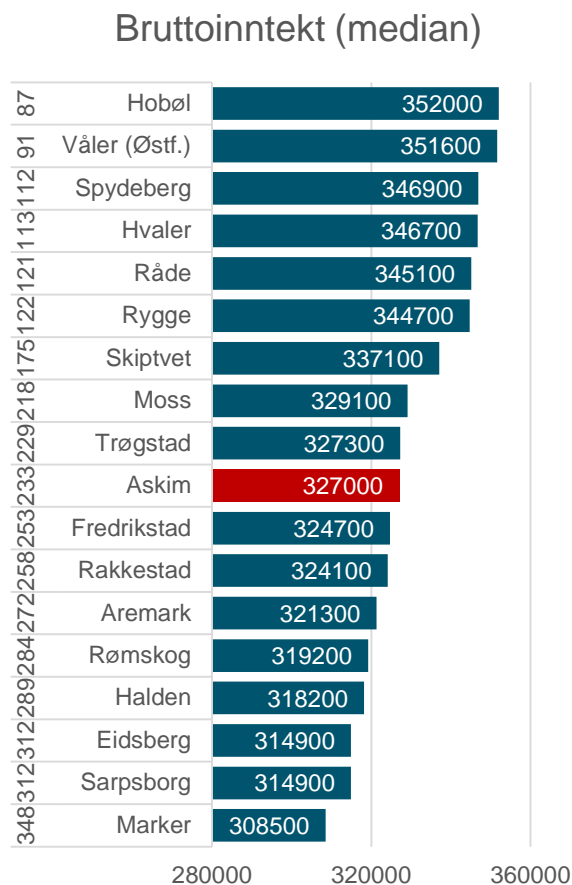
Opplysninger om inntekt kan hentes fra skattestatistikken til SSB. For å sammenlikne inntektsnivået i ulike kommuner er det best å bruke medianen, som er inntekten til den som er rangert i midten. Gjennomsnittstallene kan av og til være misvisende dersom er en spesielt rik person som drar gjennomsnittet opp.

Bruttoinntekten i skattelikningen kan være et godt mål. I figuren til høyre har vi satt inn median bruttoinntekt til alle kommunene i Østfold.

Median bruttoinntekt er for øvrig ganske lav i Østfold, den er 325 700, som er tredje lavest i landet. I Askim er inntektsnivået litt høyere enn i Østfold.

Askim er rangert som nummer 233 av de 428 kommunene i landet.

Vi kan da si at Askimborgeren har en ganske gjennomsnittlig inntekt.

Figur 82: Medianinntekt bruttoinntekt fra skattestatistikken til SSBs statistikkbank.

8. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet, som har vekst i verdiskapingen. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

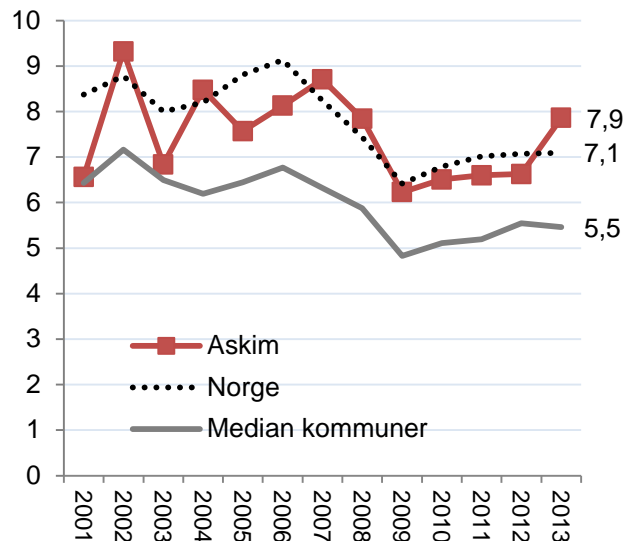
Indikatoren «næringslivets størrelse» er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

8.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget rundt sju prosent. Mediankommunens etableringsfrekvens er lavere enn landets fordi de store bykommunene drar opp gjennomsnittet mye.

Etableringsfrekvensen i Askim har vært nær landets etableringsfrekvens, men i 2013 ble etableringsfrekvensen i Askim høyere enn landets, og langt over mediankommunen.

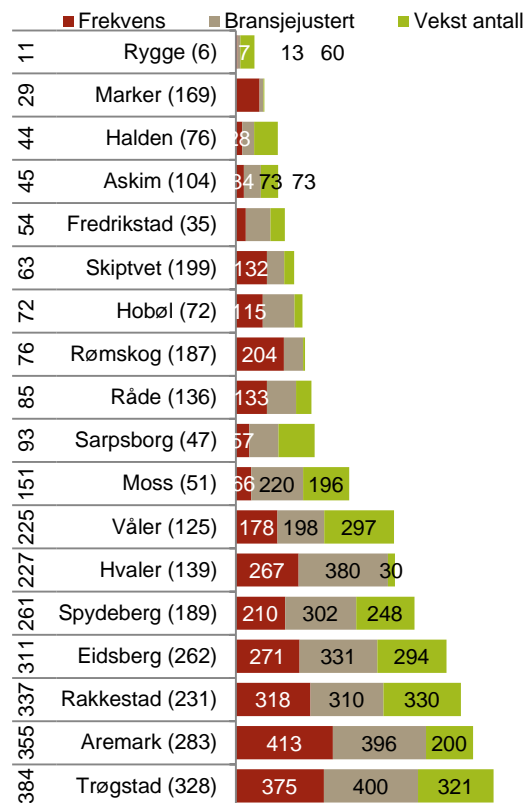
Figur 83: Etableringsfrekvensen i Askim, Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2001-2012.

8.1.1 Etableringsindeksen for kommuner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

I figur 84 ser vi hvilken rangering Askim har for de tre etableringsindikatorerne og for etableringsindeksen samlet.

Askim ble nummer 45 av 428 kommuner på etableringsindeksen i 2013, etter å blitt nummer 34 etableringsfrekvens, og nummer 73 for bransjejustert etableringsfrekvens og for vekst i antall foretak. Askim er nummer 104 av de 438 kommunene for de siste ti årene under ett.

Figur 84: Etableringsindeksen for kommunene i Østfold, med rangeringsnummer for hver av indikatorerne. Rangering for etableringsindeksen er vist helt til venstre. I parentes er rangeringen for etableringsindeksen siste ti år.

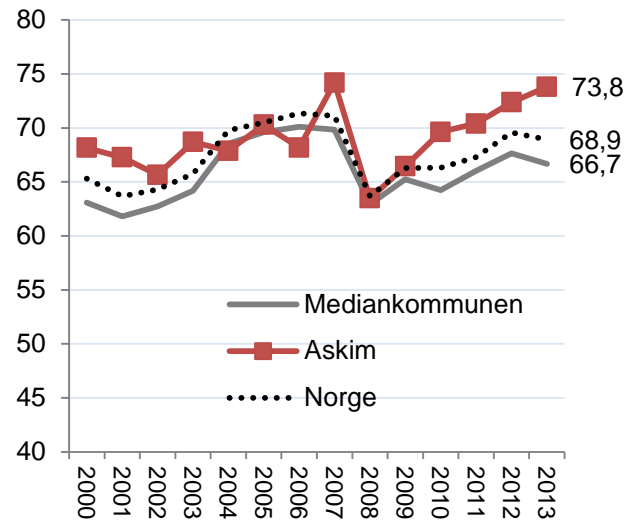
8.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

Askim har hatt en høyere andel lønnsomme foretak enn landet forøvrig i mange av årene etter 2000. De fem siste årene har andelen lønnsomme foretak økt hvert år.

I 2013 hadde 73,8 prosent av foretakene i Askim positivt resultat før skatt, mens Norge hadde 68,9, og middelverdien for kommunene var 66,7 prosent.

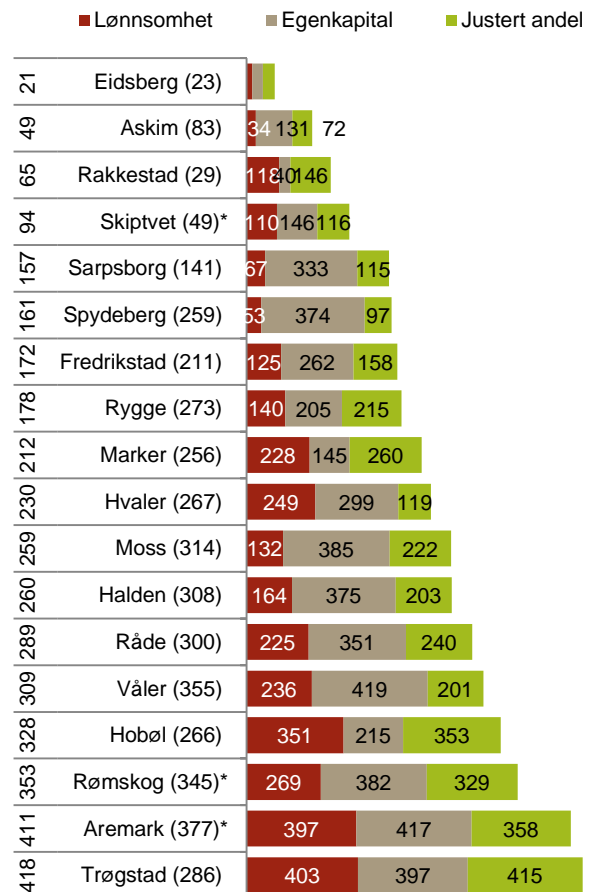
Figur 85: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Fredrikstad sammenliknet med Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2012.

8.2.1 Lønnsomhetsindeksen for kommuner

I figur 86 ser vi hvordan kommunene gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2013. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, andelen av foretak med positiv egenkapital, og andel lønnsomme foretak justert for bransje, størrelse og alder på foretakene.

Askim ble nummer 49 av 428 kommuner på lønnsomhetsindeksen for kommuner i 2013.

Askim skårer best på andel lønnsomme foretak, der rangeringen er 34 av 428 kommuner, noe svakere for andel foretak med positiv egenkapital der rangeringen er 131. Rangeringen for justert andel lønnsomme foretak ble 72.

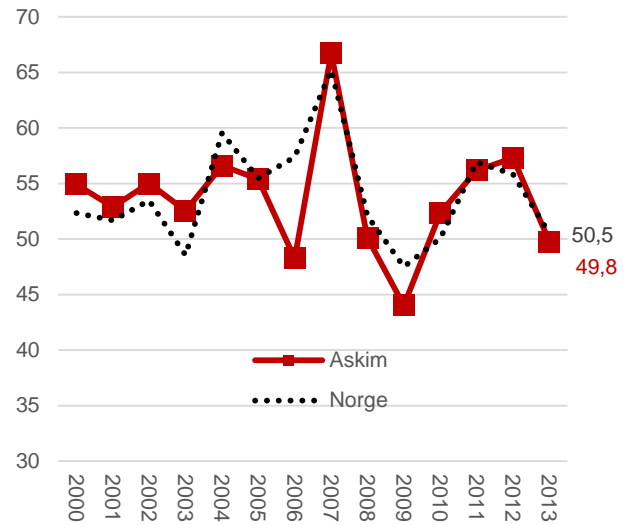

Figur 86: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Østfold. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

8.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

49,8 prosent av foretakene i Askim hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2013, mot 50,5 prosent på landsbasis.

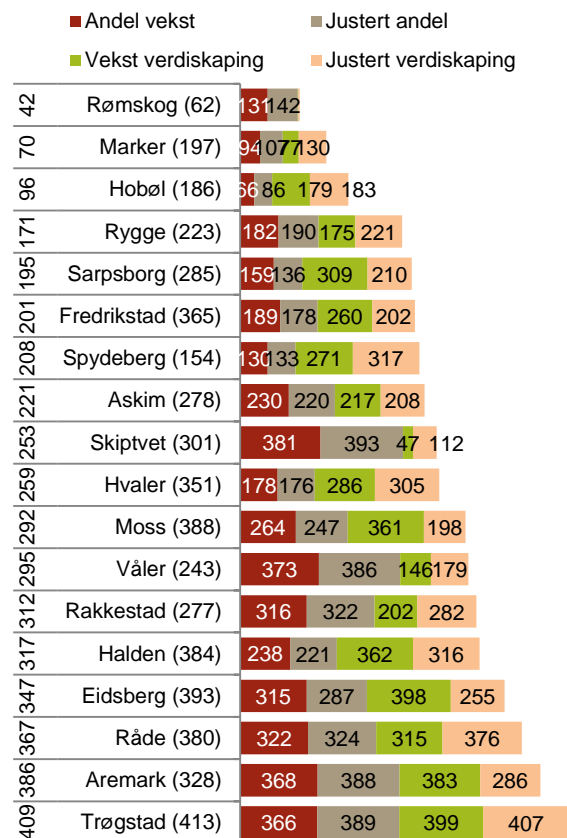
Figur 87: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Askim og medianen av kommunene i Norge.

8.3.1 Vekstindeksen for kommuner

Vi måler veksten i næringslivet i kommunene ved hjelp av fire indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den siste er justert andel med vekst i verdiskaping. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de fire vekstindikatorerne.

Askim skårer omtrent middels på alle de fire vekstindikatorerne, og ender opp med rangeringsnummer 221 av 428 kommuner.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på et enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

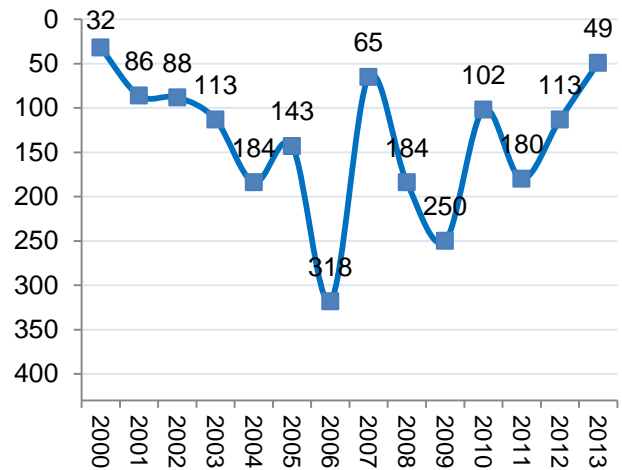
Figur 88: Vekstindeksen for kommunene i Østfold. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

8.4 NæringsNM for kommuner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en kommune, region eller fylke. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

Figur 89 viser plasseringen til Askim i årene 2000-2013.

Næringslivet i Askim har stort sett gjort de bra i NæringsNM, og har bare vært under middels i to år, i 2006 og 2009. De siste to årene har Askim klatret på rangeringen, og ble nummer 49 for 2013. Det er beste plassering siden 2000.

Figur 89: Rangeringen til Askim i NæringsNM i perioden 2000-2012.

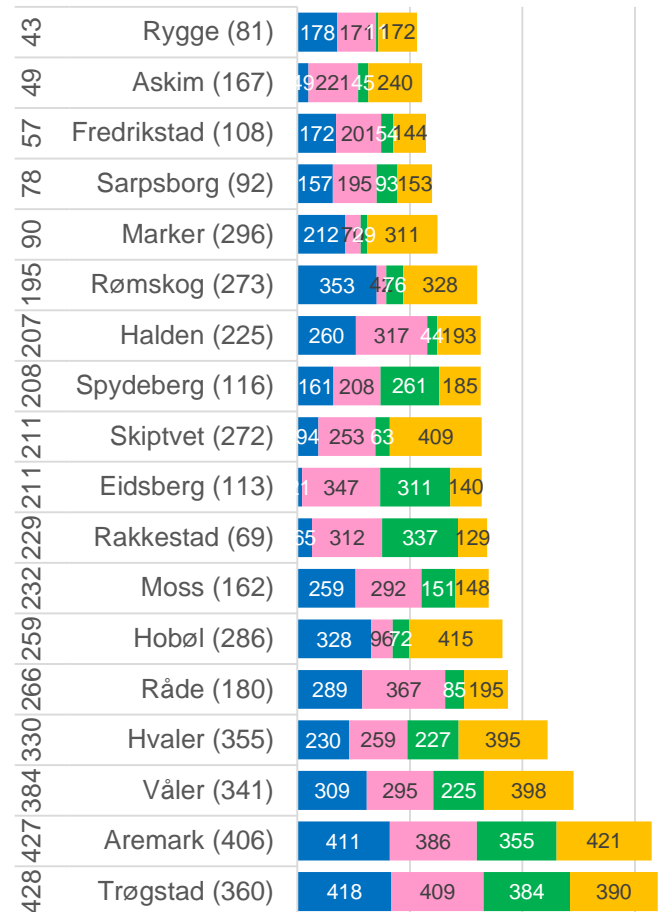
8.4.1 Kommunene i Østfold

Askim ble neste beste kommune i Østfold i NæringsNM 2013. Østfold gjorde det bedre enn tidligere i siste NæringsNM.

Askim skårer svært godt for lønnsomhet og nyetableringer, men under middels for vekst. Askim blir også trukket for å ha forholdvis lite næringsliv i forhold til befolkning.

Askim er rangert som nummer 167 for de ti siste årene.

■ Lønnsomhet ■ Vekst ■ Nyetablering ■ Størrelse

Figur 90: NæringsNM for kommunene i Østfold. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren.

9. Hva skaper attraktivitet?

Store deler av denne rapporten er viet til å måle Askims attraktivitet som bosted og for næringsliv. Den stedlige attraktiviteten er et uttrykk for hva som kan påvirkes lokalt. Da har vi trukket fra de drivkreftene som en ikke kan påvirke, men som en likevel må leve med. Attraktiviteten er skapt lokalt, og dermed virker det også intuitivt riktig at den kan påvirkes lokalt.

Et naturlig neste spørsmål er: Hva er det som skaper denne stedlige attraktiviteten?

Det er svært vanskelig å svare på hva som skaper attraktivitet. Det er minst fire årsaker til det, som vi skal gjengi her.

En av årsakene er at alle steder er forskjellige. Det som kan være viktig for attraktiviteten på ett sted, trenger nødvendigvis ikke å bety særlig mye for attraktiviteten på et annet sted. Alle steder har sin egen unike historie, kultur og natur. Et tiltak for å øke attraktiviteten kan være en suksess på ett sted, men bli helt mislykket et annet sted, fordi konteksten er annerledes.

En annen årsak er at det som er viktig for attraktiviteten kan endre seg over tid. For få år siden var ledige barnehageplasser ansett for å være viktig for å trekke til seg innflyttere. Steder med ledige barnehageplasser kunne reklamere med dette som et aktivum for potensielle innflyttere. I dag anses det som en selvfølge å kunne på plass på barnehage, og det er nærmest en skandale hvis det ikke er ledig plass til alle som ønsker det. Da vil det å ha god kapasitet i barnehagene ikke lenger være noe som trekker til seg innflyttere.

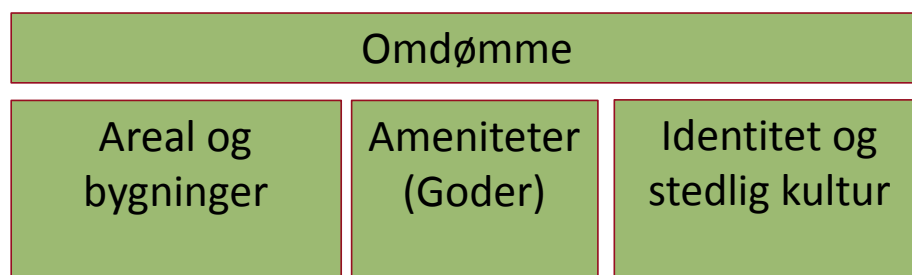
En tredje årsak er at attraktivitet er relativt. En kommune er attraktiv i forhold til andre kommuner. Hvis vi gjør et tankeeksperiment, og tenker oss at en kommune fant på et nytt og genialt triks som gjorde at de tiltrakk seg nye innbyggere eller bedrifter. Straks dette ble kjent, ville andre kommuner raskt kopiere suksessformelen. Da vil alle kommuner bli like attraktive igjen. Kommuner kopierer hverandre i stor stil, det ser vi ved at det er motebølger i den lokale utviklingspolitikken. Hvor mange steder hadde for eksempel sitt egen omdømmeprojekt for mellom fem og ti år siden? Det er lite som tyder på at omdømmeprojektene lyktes i særlig grad, i hvert fall ikke de som fokuserte på merkevarebygging og branding uten at det var knyttet til faktiske kvalitetsforbedringer på stedet. Hvis denne typen omdømmebygging var en god idé, ville den heller ikke virket særlig godt, ettersom nesten alle steder gjorde det samme.

En fjerde årsak til at det er vanskelig å komme opp med en enkelt suksessformel for attraktivitet er at det antakelig er svært mange ulike faktorer som påvirker attraktiviteten. I hvert fall er det svært mange hypoteser og synspunkter om hva som skaper attraktivitet. Mange hypoteser er vanskelige å teste ut og etterprøve statistisk, fordi det er mange kvaliteter og egenskaper ved steder som det ikke finnes gode data for. Selv om det gjøres et overbevisende case-studium for at noe virker godt ett sted på en tid, er det ikke sikkert at de samme virker et annet sted på en annen tid.

Vi skal likevel forsøke å gjøre rede for de vi har av tanker og erfaringer og hva som skaper attraktivitet. Det blir ingen ferdig suksessformel for Askim, men legge forhåpentligvis grunnen for en mer systematisk og strategisk tilnærming til det å forsøke å bli et mer attraktivt sted.

9.1 De fire boksene

Et av de problemene vi refererte til på forrige side, er at det er mange ulike faktorer som kan tenkes å ha betydning for et steds attraktivitet. De mange attraktivitetsfaktorene kan vi samle til fire kategorier.

Figur 91: Fire kategorier av attraktivitetsfaktorer.

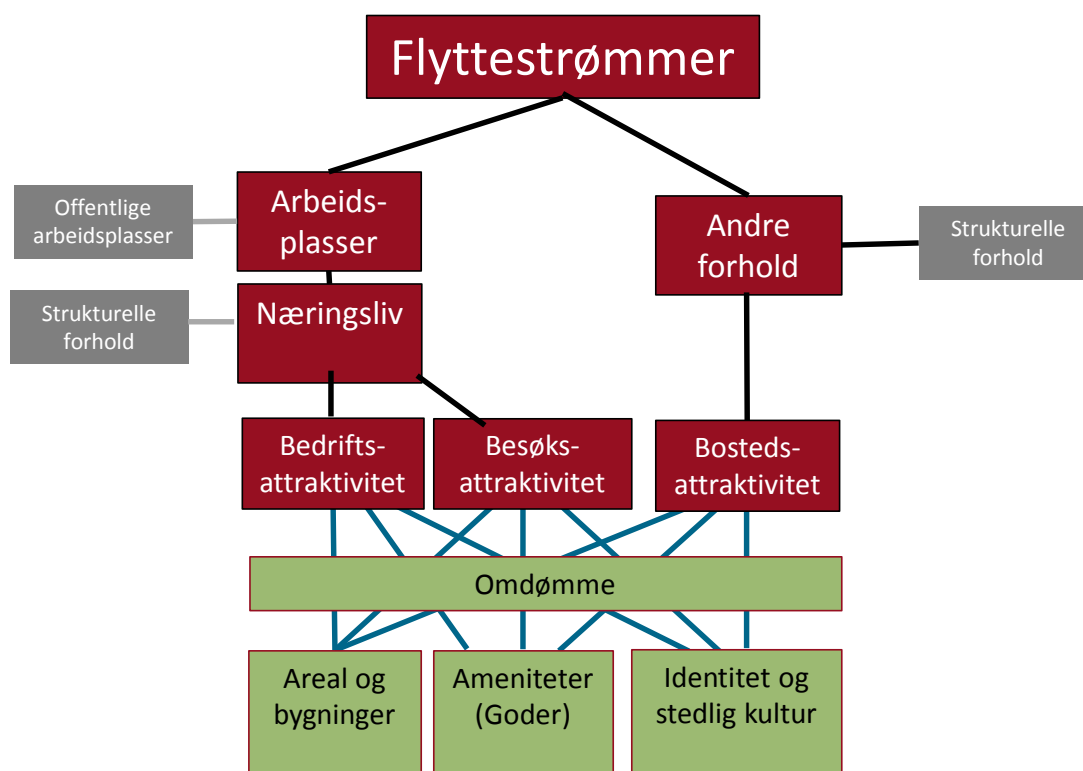
Areal og bygninger er en gruppe attraktivitetsfaktorer som er ganske håndgripelige. For bostedsattraktivitet er det boliger og boligareal det dreier seg om. Det er åpenbart at tilbudet av boliger på et sted har betydning for flyttingen. Dersom det er et bredt tilbud av boliger i et fungerende boligmarked, vil det være mer attraktivt å flytte til stedet enn hvis det er få eller ingen boliger tilgjengelige. Vi diskuterte boligmarkedets betydning i kapitlet om bostedsattraktivitet. For bedriftsattraktivitet er det næringsareal og tilgjengelighet til lokaler for næringsaktivitet som har betydning. For besøksattraktivitet vil overnattingskapasitet, fritidsboliger og areal til hyttebygging være faktorer. Prisenes betydning er tvetydig. I utgangspunktet burde det være attraktivt med lave priser på areal og bygninger. Lave priser er imidlertid et uttrykk for at etterspørselen er lav. Dermed vil lav attraktivitet forårsake lave priser. Lave priser på lokaler vil også gjøre at det er lite lønnsomt å bygge nytt. Høye priser er et tegn på at attraktiviteten er høy, men det kan også være et tegn på at det er for lite tilgjengelig areal og nybygging. Mangel på tilgjengelig areal og nybygging vil på sin side kunne kvele potensiell vekst.

Ameniteter, som kan oversettes med goder, er en lang rekke med faktorer som kan påvirke attraktiviteten. For bostedsattraktivitet vil det være mange slike ameniteter som kan gjøre det mer attraktivt å bo eller flytte til et sted. Kvaliteten på de ulike kommunale tjenestene er eksempler på slike ameniteter, som barnehager, skoler, eldreomsorg eller kommunal musikk-skole. Det er også en lang rekke med ameniteter som tilbys fra næringslivet, som shoppingmuligheter, kafeer, kultur og underholdningstilbud. Stedets estetiske kvaliteter og natur kan også betraktes som ameniteter. Kyst, skjærgård, fjell og skog er ameniteter som er attraktive fordi de gir muligheter for friluftsliv og naturopplevelser. Naturen kan også tilrettelegges i ulik grad med parkanlegg, skitrekk, skiløyper, fasiliteter på badestrender, og turstier.

Identitet og stedlig kultur er en kategori som inneholder faktorer som ikke er fysiske, men som handler om relasjoner og emosjoner. Det kan ha betydning for både bedrifts- besøk og bostedsattraktivitet. Innenfor næringsutvikling er det mye snakk om klynger og klyngeutvikling. Klynger er bedrifter innenfor en region som samhandler til felles beste. Dermed handler klyngeutvikling nettopp om å utvikle relasjoner mellom bedriftene. Mange trekker fram tillitsfulle nettverk som stikkord i denne sammenhengen. Steder kan også i forskjellig grad oppfattes som åpne og gjestfrie. Det handler også om den stedlige kulturen. Steder som oppfattes som åpne og gjestfrie kan tenkes å vært mer attraktive både i bo i, flytt til og besøke. Stedlig identitet kan også være en kraft som har betydning for attraktiviteten til et sted. Det kan dreie seg om stolthet og tilhørighet til stedet, som kan tenkes å virke inn til at folk ikke ønsker å flytte fra stedet, eller at de i større grad engasjerer seg i aktiviteter som styrker stedets attraktivitet.

Den siste faktoren er omdømme. Det har i en periode vært mye oppmerksomhet om omdømme, og svært mange steder har hatt sine omdømmeprosjekt. Omdømme handler om hva folk utenfor stedet assosierer med stedet. Det er klart at steder som skaper positive assosiasjoner kan ha en fordel kontra steder som har negative assosiasjoner, eller steder som er lite kjent og dermed ikke skaper noen assosiasjoner. Omdømme blir nok mest skapt av de faktiske kvalitetene som stedene besitter. Likevel kan det tenkes at det er steder som virkelig har kvaliteter som er attraktive, men hvor disse kvalitetene er ukjent utenfor stedet. Da vil en lett tenke seg at det som mangler er markedsføring, å sette stedet på kartet og bekjentgjøre stedets kvaliteter til potensielle innflyttere og etablerere. Det er imidlertid ikke få steder i Norge som oppfattes seg selv om «ukjente perler».

Hvis alle attraktivitetsfaktorene lar seg fordele i disse fire boksene, får vi en komplett Attraktivitetsmodell som kan illustreres slik:

Figur 92: Attraktivitetsmodellen med attraktivitetsfaktorene.

De fire boksene med attraktivitetsfaktorer påvirker alle de tre attraktivitetsdimensjonene. Innholdet vil være forskjellig, avhengig om det er snakk om bedrifts-, besøks- eller bostedsattraktivitet.

9.2 Attraktivitetsfaktorene

Som vi var inne på, er det mange mulige attraktivitetsfaktorer som kan tenkes å påvirke den stedlige attraktiviteten.

I tabellen under har vi satt inn faktorer som vi har sett nevnt som faktorer som påvirker steders attraktivitet.

		Bedrift	Besøk	Bosted
Attraktivitetsfaktorer	Omdømme	Omdømme som sted å drive næringsliv	Omdømme som sted å besøke	Omdømme som sted å bo
	Areal og bygninger	Næringsarealer Lokaler Næringshager	Areal til hytter Eksisterende hytter Overnattingskapasitet	Tomteareal Boligtilbud Boligbygging Tilgjengelighet
	Ameniteter	Tilgang til forretningstjenester Service i kommunen FoU og kompetanse- institusjoner Tilgang på kompetent arbeidskraft	Naturherligheter Tilrettelegging friluftsliv Kulturtilbud Sport og fritidstilbud	Kommunens tjenester, Barnehager, skoler, etc. Natur, tilrettelegging friluftsliv Kulturtilbud Sport og fritidstilbud
	Identitet og stedlig kultur	Nettverk mellom bedrifter Klynger Innovasjonsklima Samarbeid mellom næringsliv og kommune	Gjæstfrihet Serviceholdning Samarbeid mellom besøksnæringene Destinasjonsutvikling	Lokal identitet Gjæstfrihet Toleranse Samarbeidsånd Utviklingskultur

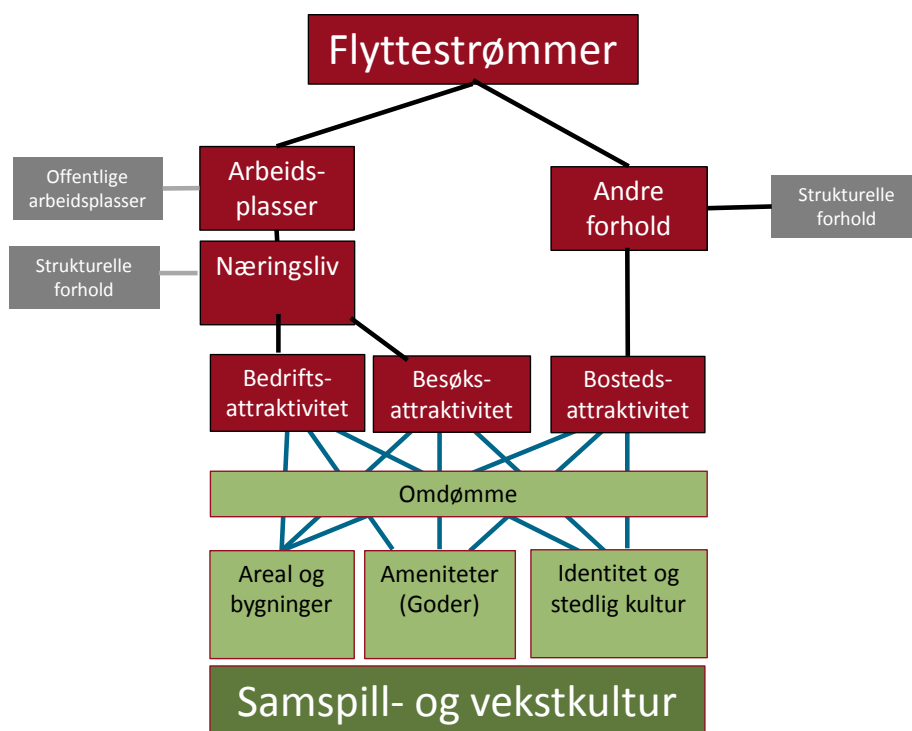
Dette er ikke faktorer som vi har kunnet dokumentere virkningen av. Det er faktorer som kan tenkes å påvirke attraktiviteten og som kan være hypoteser som det kan forskes videre på. De fleste av disse faktorene virker intuitivt rimelige. Vi har tidligere forsøkt å påvise at steder med mye kultur er mer attraktive som bosteder, uten å kunne noen effekt i den retningen. For de fleste virker det naturlig at kulturtilbudet er en amenitet som burde bidra til at flere ønsker å bo på et sted. Når vi likevel ikke greier å påvise denne sammenhengen, kan det være fordi det er mange faktorer som påvirker bostedsattraktiviteten, slik hver enkelt faktor bidrar med bare en helt marginal effekt som ikke er målbar med statistiske metoder.

Hvis det er mange faktorer som påvirker attraktiviteten, vil det være summen av alle faktorene som til slutt bestemmer hvor attraktivt et sted blir. Da må en antakelig også måtte arbeide bredt med problemstillingen, ettersom attraktiviteten neppe kan løses gjennom noen få enkle grep.

9.3 Samspill og vekstkultur

Analysene av attraktivitet er gjennomført på den måten av vi først registrerer den faktiske utviklingen på stedet, med hensyn til flytting og arbeidsplassvekst i de strategiske næringsstypene. Dernest finner vi ut hva de strukturelle faktorene har bidratt til. Steder som har en avvikende utvikling i positiv retning blir da klassifisert som attraktive. Det vil si at attraktivitet er en statistisk unormal utvikling i positiv retning. Hvis denne unormalt gode utviklingen er et resultat av tilfeldigheter, er attraktivitetsbegrepet ikke så interessant, fordi det da ikke kan styres eller forutses. Men hvis attraktiviteten er et resultat av en planlagt og ønsket utvikling er det veldig interessant. Da har vi funnet nøkkelen til hvordan skape unormalt god vekst på et sted.

Hvis et sted har oppnådd å få en unormalt god utvikling, er neste spørsmål «hvorfor det?» Den unormalt gode utviklingen trenger en forklaring. Vi kan naturligvis vise til de mange ulike attraktivitetsfaktorene, og forklare den høye attraktiviteten med at det har skjedd noen med areal og bygninger, ameniteter, omdømme eller stedlig kultur. Men dette er faktorer som ikke forandres seg selv.

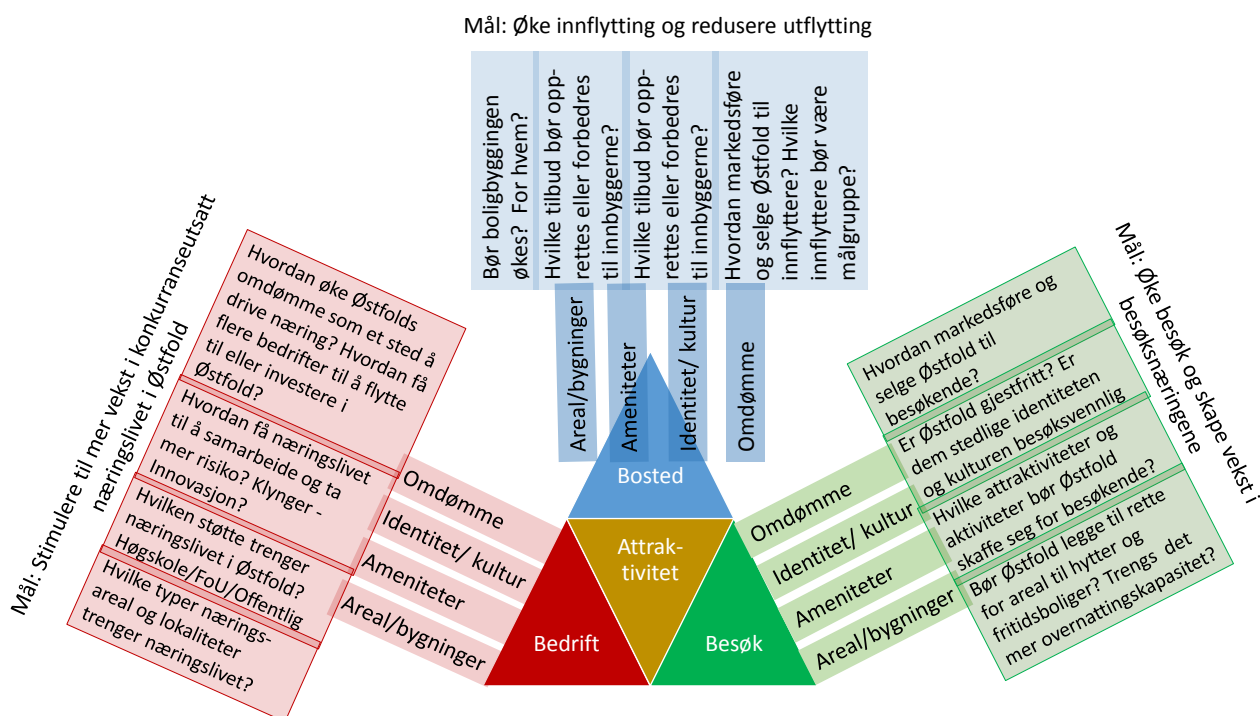

En forsettlig og planlagt forbedring av attraktiviteten til et sted vil, så langt vi har diskutert det hittil, være et resultat av at det har skjedd en rekke positive endringer på stedet i faktorer som har med attraktivitet å gjøre. Det er vanskelig å se at dette kan skje, uten av det har vært en planmessig og koordinert innsats fra mange ulike aktører på stedet. Det betyr at en må forutsette at stedet har vært gjennom en planmessig og koordinert innsats som faktisk har virket. Stedet må ha hatt vilje og evne til endring. Dette kan ses på som en egenskap som inngår i boksen identitet og stedlig kultur. Vi har for tiden en hypotese om at det kan dreie seg om to bokser, som vist i figuren over. På den ene siden har vi stedlig kultur av typen «åpen og gjestfri», som kan tenkes å virke attraktivt. Det kan være mange eksempler på kulturkvaliteter av denne typen. På den annen side kan det være at noen steder har en kultur som har med evne til skape positive endringer. Noen steder har en evne til å skape endringer i positiv retning, mens andre kan mangle denne egenskapen. Denne samspills- og vekstkulturen blir derfor illustrert som en «bunnplanke» som ligger til grunn for positive endringer i kommunen.

9.3.1 Hvordan mobilisere til høyere attraktivitet?

Vi har nå vært gjennom en diskusjon om hva som kan tenkes å skape attraktivitet på et sted. Vi tror det er mange faktorer, og at det ikke finnes en ferdig resept. Ethvert sted må selv finne ut hva som passer for dem. For at det skal skje en positiv endring av attraktiviteten må det antakelig skje positive endringer i flere, kanskje mange, enkeltfaktorer. Det nytter heller ikke å gjøre som alle andre. Da blir man i beste fall like god, ikke bedre. En kan heller ikke bli bedre av å gjøre det samme som før. Det må gjøres mer, eller smartere ting, helst begge deler.

På Østfoldkonferansen 2015 skal det gjennomføres et opplegg som bruker Attraktivitetsmodellen på en forbilledlig måte for å utviklet strategier for et mer attraktivt Østfold. Det skal arrangeres en rekke workshops hvor en tar tak i de tre attraktivitetsdimensjonene og svarer på noen strategiske spørsmål som følger logikken i de matrisene vi viste tidligere, med tre attraktiviteter og fire kategorier med attraktivitetsfaktorer.

Opgavene til hver workshop er gitt i spørsmålsboksene ytterst. Og hver workshop skal komme opp med konkrete tiltak som kan gjøre Østfold mer attraktivt på det aktuelle feltet. Østfoldkonferansen har deltakere fra politikere og administrasjon i kommuner og i fylkeskommunen og fra næringslivet. Problemstillingene som reises er like aktuelle for Askim. Kanskje det er en modell for attraktivitetsarbeid som kan brukes i Askim også? Hvis mange av kommunene i Østfold arbeider på denne måten øker sannsynligheten sterkt for at Østfold som helhet lykkes. Og bedre næringsattraktivitet i en kommune er positivt også for nabokommunene.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Vi baserer oss å at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middelframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

ⁱⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.